

Tartalom

■ BEVEZETŐ

- Herczog Mária: Mit tehetünk? 4

■ FÓKUSZBAN

- Hélsz Katalin: Nézzünk szembe az újféle szorongással 6

■ MÉRLEG-JUBILEUM

- Domokosné Balogh Ildikó: Gyermekvédelmi sikertörténet: Lidike sorsrendezése.
Vidéki illetékességű gyermekek a fővárosi szakellátásban 14

■ NÉZŐPONT

- Beóthy-Fehér László: Kimenet-szabályozás. A gyermekvédelmi gondoskodás input oldala 26

■ ESETTANULMÁNY-SEGÍTŐ KAMERA

- Sitkei Péter: Videótréning alkalmazása a gyermekvédelemben 31

■ BESZÉLGETÉS

- Kibicher Orsolya: „Csak magamra számíthatok...” 34

■ BEMUTATJUK

- Simoncsits Gábor-Udvardy Zoltán: Gázoló lelkek 36
- Kibicher Orsolya: Child Focus. Egy szervezet az eltűnt gyermekek felkutatására és védelmére 44

■ IRODALMI JOGESETEK

- Kiss Anna: A testi fenytés - Móricz Zsigmond A világ végén már szép és jó című novellája alapján 46

■ MOZAIK

- Aczél Anna: Válasz és vélemény a „Reform”c. lap 2004. május 14-i számában megjelent
„Levelek az áldozatokhoz” c. cikkéhez 52
- Rendhagyó továbbképzés a gyermekbántalmazás megelőzéséért 51

Mit tehetünk?

Az elmúlt hetekben felfokozott figyelem kísérte a magukat Szálasi követőinek nevező fiatalok egy kis csoportját. A sajtóban és a mindennapi beszélgetésekben is sok szó esett arról, hogy kell-e, szabad-e reagálni egy nyilvánvalóan és szándékoltan provokatív bölcsészlánya és kisszámú követőjének különféle akcióira, kijelentéseire.

E fórum nem arra való, hogy e kérdés lehetséges elvi, politikai, történeti vonatkozását kifejtjük, erre nem is vállalkoznánk. Nem feladatom, hogy arról elmélkedjek – bár foglalkoztat a kérdés – hogy mennyiben jelent veszélyt a közösségre, Magyarországra, ha egy maroknyi ember elfogadhatatlan, kirekesztő, gyűlölködő nézeteket képvisel és terjeszt, ennél sokkal inkább foglalkoztat ugyanakkor, hogy vajon hányan rokonszenveznek velük, kisebb vagy nagyobb mértékben, mit tudnak vagy nem tudnak az emberek arról, hogyan is vélekednek e kérdésekről.

Az pedig végképpen nagyon érdekelne, mit tudnak arról, mitől függ, és hogyan alakult ki az értékrendjük, gondolkodásuk mikéntje, és mit, hogyan alakítanak azután saját életükben. Milyen szerepet játszott a gyermekkor, a felnőttek és a kortársak, a körülmények, a tágabb közösség?

Sokat tűnődöm azon is, milyen szerepe van annak, hogy nálunk mindezekig nem történtek meg a „nagy beszélgetések”: a magyarok, Magyarország, az egyes társadalmi csoportok szerepe, viselkedése, gondolkodása az elmúlt században és ezek következménye nagyon kevésbé volt mindeddig közbeszéd tárgya. Nem volt mód a fájdalmak, elhallgatások, csúsztatások feltárására, és így a megbocsátásra, megbékélésre sem. Aligha van olyan ember, család, csoport, akit, akiket ne ért volna jogtalanság, sérelem, igazságtalanság, mégsem teremtődött meg az igény, a megfelelő keret, körülmény arra, hogy végre felszakadhassanak a sebek, ki-ki elmondhassa, hol és mi fáj, mit sérelmez, kire, mire haragszik és mi segítene a belső béke, a feloldozás megvalósításában. Amint Buda Béla írja: „A kognitív tévedések és torzítások jogosnak vagy szükségesnek állítják be az erőszakos cselekedeteket. A csoportos torzítások, előítéletek, hibás ok-okozati feltételezések, jelentéstulajdonítások a társadalmi erőszakot mutatják be. Ha a hibás képzetek politikai eszmékben is megjelennek, háborúk, genocidiumok kiindulópontjaivá is válhatnak...A hibás gondolati mechanizmusok nálunk sajnos nagyon gyakoriak, felülvizsgálatlanul működnek és terjednek. Az egyéni önkritika és önismeret síkján kellene pedig felismerni őket, és a köztudatnak kellene kifejejten ellenőrzésüket, a mindennapi közbeszéd és a média vonatkozásában.”¹

Az a gondolat egyáltalán nem hogy nyugodni, hogy a sokféle megnyilvánulás közepette alig merült fel az a kérdés, ki és miért válik fiatal felnőttként, vagy akár tinédzserként ordas eszmék hirdetőjévé, hogyan választ magának elveket és követendő eszméket ma egy fiatal ember Magyarországon. Mit tudunk arról, hogy a személyiségfejlődés során milyen hatások mit eredményeznek pontosan, vagy legalábbis közelítően, és persze, hogy vajon gondolunk-e arra amikor gyereket nevelünk - akár saját gyerekeinkről, akár a szakmánk okán gondjainkra bízott gyerekekről, fiatalokról van szó-, hogy milyen jelentősége van annak, hogy hogyan és mit teszünk.

A náci elveket valló fiatal nőről alig tudunk valamit, haragját, elszántságát és szereplési, magát megmutatni vágyását láthatjuk csak, fogalmunk sincs honnan, milyen forrásból ered gyűlölete, elszántsága, harciassága, meggyőződése. Engem nagyon érdekelne a gyermekkor, a rá hatást gyakorló események, emberek milyensége, azok a nyilván speciális konstellációk, amelyek személyiségét,

jellemét alakították. Nagy hatást gyakorolt rám Alice Miller kiváló könyve, amelyben többek között részletesen ír arról, hogy az elmúlt kétszáz év nevelési gyakorlata hogyan segítette elemzése szerint a gyűlölet térhódítását, és ennek keretében a többi között részletesen elemzi Hitler gyermekkorát, a szülői ház ártó és abúzív hatását. Célja a könyvben leírt elemzésekkel, mint írja az, hogy: "Mivel nem hiszek a receptek és tanácsok hatékonyságában, legalábbis, ha tudatlan viselkedésről van szó, feladatomat nem abban látom, hogy a szülőket arra intsem, bánjanak másképpen gyermekeikkel, mint ahogy ezt belső kényszereiktől hajtva teszik, hanem hogy úgy mutassak rá az összefüggésekre, hogy a felnőttben élő gyermek képszerű és érzelmekhez kötött információkhoz jusson. Amíg ez a gyermek nem veheti észre, hogy mi történt vele, addig érzelmi életének egy része be van fagyva, és ezáltal érzékenysége eltompul a gyermekkori megaláztatásokkal szemben.

De a szeretetre, szolidaritásra és könyörületességre való bármilyen felhívás eredménytelen marad, ha az emberbaráti érzés és megértés e fontos feltétele hiányzik.”²

Tekintettel arra, hogy semmiféle információval nem rendelkezem B.D. gyermekkori élményeiről - aki fel kívánta hívni a figyelmet saját nézeteire és tervezett hatalom átvételi terveire, valamint az ezekből következő súlyosan korlátozó, személyi szabadságot és integritást, sőt egyet nem értés esetén a pusztá életet is fenyegető elképzeléseire -, így csak ürügyül használhatom fel ezt arra, hogy hangsúlyozzam mindazon faktorok fontosságát, amelyek a kora gyermekkorban meghatározzák a későbbi felnőtt viselkedést, lelkivilágot. Alice Miller is úgy véli, Hitler gyermekkorának elemzése csak lehetőség arra, hogy megfogalmazza álláspontját:

1. a gyerekek nem gonosztevőként jönnek a világra
2. attól, hogy elemezzük és megértjük a sanyarú gyermekkort, nem zárjuk ki a későbbi megítélés lehetőségét
3. ha az áldozat nem képes azonosulni saját szenvedésével az üldözővé teszi
4. a saját áldozati mivolt megértése és átélése jobban megvédi a kegyetlenkedéstől, mások kínzásától, megalázásától, mint ha valaki hátrítja, elutasítja a gyermekkori szenvedés feldolgozását
5. a szülők szerepét és elkövetett cselekedeteiket reálisan kell látni, nem kell őket mentetni, mert a negyedik parancsolat követése „tiszteld anyádat és apádat...”, csak akkor indokolt, ha erre rászolgáltak, különben ezek hatása mérgezővé válhat¹
6. hogy a felnőtt számára az összefüggések megértése segít, nem pedig az önvádolás, felháborodás, hibáztatás
7. a tényleges érzelmi megértésre van szükség, nem a felületes és érzélgős részvételre
8. mindannyiunk sorsa, vagy azzá válhat, ha nem foglalkozunk egy összefüggéssel pusztán amiatt, hogy általánosan elterjedtnek, vagy mindenütt megtalálhatónak tekintjük
9. a gyűlölet megélése, átélése és kiélése, más ellen fordítása nem azonos, és míg az előbbi fontos és érthető, addig az utóbbira főleg akkor van szüksége az egyénnek, ha az átélés és megértés nem valósulhat meg.⁴

Meggyőződésem, hogy a szülőknek és a gyerekekkel hivatásszerűen foglalkozó szakembereknek és a laikusoknak is jóval több ismeretre és tapasztalásra lenne szükségük ahhoz, hogy a ma megszokottnál tudatosabban és sikeresebben kerüljék el azokat a buktatókat, amelyek a gyerekek nevelése során, ha nem is fenti szélsőségekig, de nagyon nehéz élethelyzetbe hozzák a gyerekeket. Ehhez persze kevesebb hátrítás, hasítás és sokkal több önismeret, „bevállalás” kellene, ami sok munkával és fájdalommal is jár. Az esetek többségében látszólag apró dolgokról, kisebb-nagyobb nevelési hibákról van szó, ezek hatása azonban messze túlnyúlik a közvetlen hatáson. Ahhoz, hogy ez a helyzet változzon, mindenekelőtt fel kellene ismerni, és ki kellene mondani, hogyan függ össze a bánásmód és a későbbi viselkedés. A közhelyek szintjén ez megvalósul, mást se hallunk, mint a család, a kisközösség fontosságát, de amint kissé közelebről vesszük szemügyre az elvárásokat, mindig kiderül, hogy a legkevésbé sem azokra az érzelmi momentumokra gondolnak az elvárást megfogalmazók, amelyek a gyerekek tényleges épségét, zavartalan fejlődését szolgálják. Az elfogadás, a bizalom, a szeretet, a méltóság, a jogok és szükségletek figyelembevétele, az értelmes és éppen elégséges keretek és határok nyújtása sokaknak nehézséget jelent, és nem kevesen értetlenségüknek adnak hangot, ha ezeket kéri bárki számon.

Ahhoz, hogy ne kelljen félnünk B.D.-tól és elv-társaitól, hogy biztosak lehessünk benne, hogy értjük, ha el nem is fogadjuk viselkedésének mozzait, és segítséget is tudjunk nyújtani azoknak a gyerekeknek, akik veszélyben vannak - még többet kell tudnunk és használnunk azokból az ismeretekből és készségekből, amelyek sokszor egymásnak is ellentmondva ígérnek a jobbá válás, korrekció lehetőségét.

E számunkban két olyan írás is van, amely közvetve ugyan, de kapcsolódik a gondolatkörhöz. Beöthy-Fehér László tanulmányában leírja, hogyan és miért fontos vizsgálni a szakellátásban élő gyerekek kapcsolatrendszerét, mit tudhatunk, érthetünk meg ebből, hogyan segíthetünk nekik. A gyerekek szorongásáról szóló másik ismertetés pedig ahhoz ad segítséget, hogy végiggondolhassuk, vajon a szerző által ajánlott lehetőségek a szabályok felállítására, a szertartások bevezetésére, a tanácsok adására, illetve a szükséges tisztelet, respektus elfogadtatására enyhíti-e a fiatalok problémáit. Számatalan lehetőség nyílik arra, hogy megelőzzük, illetve korrigáljuk azokat a traumákat, nehézségeket, amelyekkel az érzelmileg deprivált, bántalmazott gyerekek, fiatalok küszködnek. Ha nem tesszük, nagyon is jól belátható következményekkel kell számolnunk, és ez valamennyiünk számára súlyos teher: így talán könnyebben elfogadható e feladatok elodázhatatlansága, mindannyiunk felelőssége.

Herczog Mária

¹Buda Béla: Utószó in: Aaron T. Beck: A gyűlölet fogságában, Háttér Kiadó, Budapest, 1999., 366. oldal

²Alice Miller: Kezdetben volt a nevelés, Pont Kiadó, 2002, 8. oldal

³Lásd erről többek között Susan Forward: Mérgező szülők, Háttér Kiadó, Budapest, 2000

⁴Alice Miller: id. mű alapján 165-166. oldal

Nézzünk szembe az újféle szorongással¹

„*«Hogy én buzi volnék? Majd kitekerem a karját – és akkor meglátjuk ki a homokos! «– mondja Jonny. «Te, ringyó! « Hol szedte össze Jenny azt a tetoválást? Mindjárt elhányom magam. «Csak tedd meg! « Biztos sok gyerek fog csak úgy beesni a bulira. «A szülők, és a drogellenesség. « Anyám megöl – ja, nem, a héten Apámnál vagyok. «Levele érkezett.« «Mi az apafej? Nem mindenki gondolja úgy, hogy bipoláris vagyok. « Új országos szintű iskolai felméréők...« A fenébe, nem értem ezt a matekot. A teszt holnap van, de előbb még meg kell néznem az Emailt, aztán meg kell hallgatnom a CD-t, ami most írtam, és ... «Még újabb tizenkét áldozata van a tegnapi ...« Olyan fáradt vagyok, de mi ez a zaj odakint? «Ha fél órán belül megrendeli, akkor ...« «Anyu, nem vagyok túl fiatal, hogy tangát hordjak? « «A munkanélküliség legújabb állása ...« Valerie apja meghalt, Betsy szülei válnak és Bobbyék elköltöznek. «Már tinédzser vagy, szedd össze magad! « Egyszerűen nem bírom tovább!»*

Így indul Dr. Ron Taffel² cikke, mintegy montázst adva azokból az ingerekből, zörejekből, hangokból és párbeszédfoszlányokból, amelyek olyan jellemzően vesznek körül mindannyiunkat. Kérdés, hogyan küzdenek meg ezekkel a gyerekek és fiatalok, van-e esélyük egy szétesettnek ható világban szorongásaik kezelésére.

A szerző szerint – különösen az előzőeket hallva - nemcsak a világ, hanem a fiatalok is teljesen szétesetteknek tűnnek. A mai kis- és nagykaszkokból csak úgy árad a szorongás: egy robbanásig feszített világban, és az ifjúsági szubkultúra nyomása alatt nem is igen lehet ez másként. Bár első látásra nem lehet megmondani róluk, hisz többnyire nem úgy viselkednek, mint akik félnek: nem bénító büntudattal, depresszióval vagy tele konfliktussal mennek el terápiára, amelyet a cikk írója egyébként a neurotikus, szorongás hagyományos tüneteként értékel. Tapasztalatait összegezve leírja, hogy fiatalokorúaknál ritkán fordul elő a poszttraumás stressz fő panaszkénti megnevezése, sőt úgy tűnik, eléggé hidegen hagyják őket a világ nyugtalanító eseményei, amelyeknek a média, a szülők és a trauma szakértők annyi figyelmet szentelnek.

Taffel benyomásai alapján a mai gyerekek és tinédzserek gyakran olyan meggyőzően tökéletes megjelenéssel, olyan állandó aktivitás áradattal, olyan színes, a pop kultúrát tükröző szókinccsel bírnak, hogy tulajdonképpen „techno-energiával telt vibrálnak”. Később leszögezi: a 21. századi kamaszkori szorongás másfajta szorongás. Egyszerre kaotikus, krónikus és klassz – szinte láthatatlanabb, mint a levegő, amit beszívunk. És mint ahogyan fel is hívja rá figyelmünket, mindez már jóval szeptember 11-e előtt elkezdődött. Igen nagy pszichológiai jelentőséget tulajdonít annak a borzalmas napnak, de határozott véleménye, hogy nem szeptember 11. keltette ezt az újfajta szorongást a mai fiatalok körében. Inkább – írja -, azt ered-

ményezte, hogy a felnőttek végre felfigyeltek arra, ami évek óta folyamatosan jelen volt, és egyre inkább felgyülemlett a gyermekekben.

A tanulmány szerint elég egy kis időt töltenünk kis- és nagykaszkok között ahhoz, hogy ráébredjünk: micsoda rettenetes aggodalom és félelem bújik meg a látszólag kimerült koraérettség mögött. Mindez elképzelhetetlen lett volna 11, 13, 15 éveseknél akár csak egy évtizeddel ezelőtt. Ha – mint szerzőnk javasolja -, beletekintünk mindennapjaik apró-cseprő részleteibe, és meglátjuk rohanó gondolataikat, melyek úgy pörögnek, mint egy túlfűtött lökhajtásos repülő motorja, miközben száguldanak a stressz egyik forrásától a másikig: a soron következő országos szintű iskolai felmérésig, amin minden áll vagy bukik, a soron következő nagy iskola utáni buliig, ahová szülő nem teheti be a lábát, a soron következő hétközi, késő esti koncertig, amire mindenképp el kell menniük. Aztán folytatja: „Ha még egy kicsit mélyebbre nézünk, akkor belelátunk nagyon is valóságos rémületükbe, mert egy olyan gyerekkel chat-elnek, aki rendszerint kikészíti őket. Megérezzük, hogy mennyire nyugtalanítja őket a kérdés, vajon suli után részt vegyenek-e orális szexben vagy sem. Megcsap a bennük levő mardosó félelem szele, hogy talán az ő szülei is elválnak, mint megannyi más gyereké, vagy hirtelen fogják, és az egész családot átköltöztetik az ország másik felébe.”

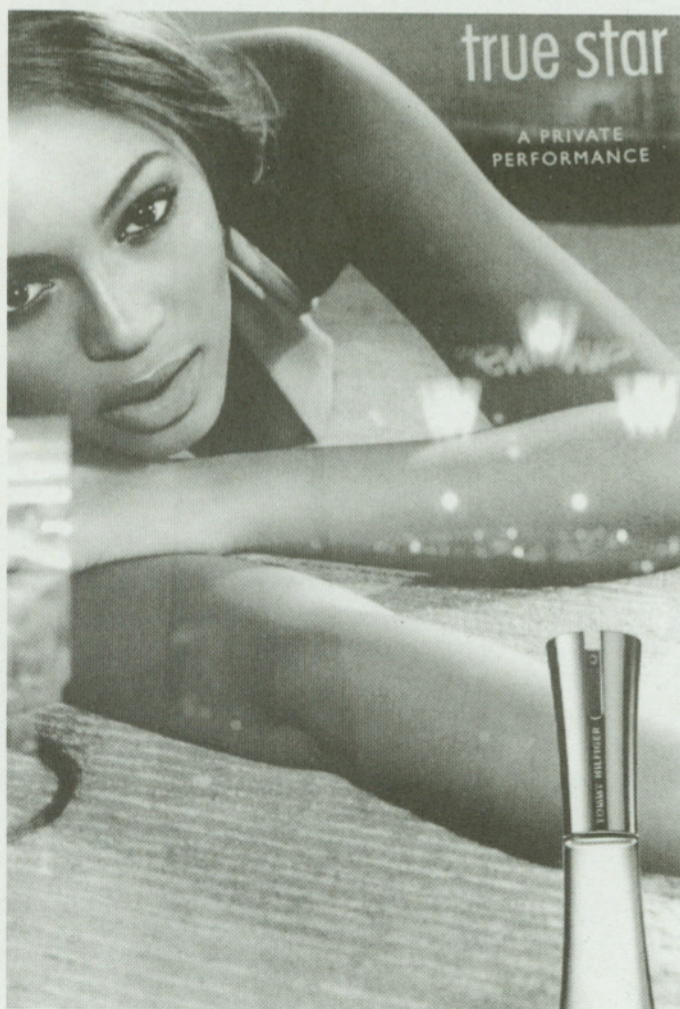
Szerzőnk minden társadalmi, gazdasági rétegbe tartozó szülővel, gyerekekkel és szakemberekkel kapcsolatba került Egyesült Államok szerte. És – mint cikkében megfogalmazza - mindenhol ugyan azt hallotta, méghozzá egyre nagyobb hangerővel: a gyerekeket mindenhol ellepi a modern kultúra keltette, mindent elsöprő szorongás. Nincs olyan város vagy település – hacsak nem teljesen mentes a villámgyorsan változó családi összetételtől, az eszeveszett mennyiségű heti pro-

¹Dr. Ron Taffel azonos című tanulmányát (megjelent: *Psychotherapy Networker*, 2003. november/december) Héltisz Katalin ismerteti.

²Dr. Ron Taffel (PhD), a család- és párterápiás program létrehozója a New York-i Institute for Contemporary Psychotherapy intézetben. Egyben a „Hogyan közelítsük meg a problémás fiatalokat (Getting through to Difficult Kids)” című szakmai útmutató szerzője. Legújabb tinédzserekről szóló könyve a „A második család (The Second Family)” címet viseli.

gramoktól, a 24 órás 500 csatornás kábel TV, a korlátlan telefon és Internet hozzáférhetőségtől –, amiben ne lennének fellelhetőek a fiatalok közötti, járványszerű szorongás tünetei.

A régebben hozott problémának hívott tünetegyüttes – amely minden valószínűség szerint elfedte a mögötte meghúzódó valódi problémát – Taffel meglátása értelmében mára olyasvalamivé vált, ami már kevesebb klinikai feltárási munkát igényel: gyakori, hogy a problémát a mindennapi, normális élet stresszének kezelése jelenti. Esetei mindennek illusztrálására is szolgálnak: „A 15 éves John túl sokat iszik és ezért került be hozzám. Igen, alkoholfogyasztása valóban nyugtalanító, de nem akkor, ha a heti 30 óra házi feladat halom, a naponta 4 órás kosáredzés, a heti 3 óra társadalmi munka és persze hétfélegken a két házibuli okozta szorongásával vetjük össze. És mi van Júliával, aki rohamosan romló osztályzatai miatt jár terápiára. Persze, hogy aggódik a sulis miatt. De valójában az a jelenség aggasztja igazán, amit a New York Times nemrégiben 'kurvaháborúnak' titulált. Kutyaszorítóba került. Egyrészt, úgy érzi ruhája alól testéből a lehetséges legtöbbnek kell kilátszania. Másrészt meg azon gyötri magát, hogy ezt nem teheti, hisz obszesszív módon másra sem tud gondolni csak arra, hogy olyan sok testrésze «tök groteszk». Természetesen a lányok hosszú évtizedeken át éltek együtt a

testi tökéletesség lehetetlen elvárás rendszerével, de most ez egyre fiatalabb és fiatalabb korosztályokat érint – Júlia 11 éves. És barátja, Ethan, aki még szintén tini, egyike azon növekvő számú fiatal fiúknak, akik szintén a testük körül forognak – nem elég dögös, itt túl vékony, itt túl kicsi. «Semmi se jó.»

A 13 éves Péter azért jár hozzám, mert teljesen elszigetelt, és elúzi magától az embereket. Ami azonban a fennhéjázó külső megjelenés mögött valójában történik benne az az, hogy homoszexuálisnak kiáltották ki. Miért, mert egyszer átölelt egy fiút baráti gesztusból, és azóta azzal vádolják, hogy 'fenék után eped'. Móninak mindene megvan – szép arcú, az alakja tökéletes, és kitűnően vág az esze. Mi tarja mégis a félelem rablásában? Pontosan vonzereje miatt, állandóan ki van téve névtelen Internetes inzultusoknak, On-line ajánlatoknak, és mostanában valaki azzal fenyegeti, hogy megöli. Mi nem hagyja aludni Michaelt éjszakánként? Az, hogy egy közönséges este után nem tud lecsengen. És hogyan telik egy közönséges este? Hat emberrel egyszerre „chat”-el miközben hívásvárakoztató telefonján felváltva két barátjával beszélget, egy haverjának egy CD-t ír, egy másik barátjával házi feladatot csinál, és hallgatja a TV-t a háttérben – csak, hogy «ne legyen egyedül».

Ne vádoljuk reflexszerűen rögtön a szüleiket – kéri szerzőnk. Hiszen, ahogy ki is tér rá, a legtöbb esetben ezeknek a gyerekeknek odafigyelő, kompetens szülei vannak, akik ugyanannyira tehetetlenek érzik magukat, mint gyermekeik. Végül is, ők is ugyanolyan jellegű kutyaszorítóban élnek, a saját lehetetlen munkabeosztásuk, véget nem érő társas elfoglaltságuk és az eszméletlen gazdasági nyomás alatt a végletekig feszítve. A szülők szinte mindent megtesznek, hogy lenyugtassák magukat, illetve megvédjék magukat, nehogy gyermekeiket, azoktól a külső nyomásoktól, amik lényegében bekebelezték a családot.

A cikk írójának határozott véleménye, hogy a gyerekek tisztában vannak szülei tehetetlenségérezetével. Sok tinédzser már nem hisz abban, hogy a felnőttek meg tudják védeni őket egy olyan kultúra hatásától, ami a vesztébe rohan. A tanulmányban megidézett vizsgálatok újra és újra azt mutatják, hogy amikor az elképzelhetetlen megtörtént – szadista kegyetlenkedések, vérben fürdő házibulik, iskolai gyilkosságok – akkor a gyerekek tudták, hogy valami készülődőben van, de mégsem fordultak szüleikhez, vagy más felnőtthöz tanácsért. Taffel szerint ez ördögi kör, hisz minél kevesebb biztonságot és bizalmat találnak otthon a gyerekek, annál inkább kortársaikhoz és a popkultúrához fordulnak – amit egyébként második családnak hív – a valahova tartozás és az önértékelés utáni igényük kielégítéséért. De ennek a második családnak megvan a maga terhe, a maga nyomása és a maga szörnyűsége. Szerzőnk nem optimista amikor kifejti: a második család csak úgy, mint a kultúrát, amely azt formálja, egyre növekvő mértékben megfojtja a szorongás és annak a lehetősége, hogy teljesen elszáll.

A TERAPEUTA VÁLASZA

A tanulmány következő részében azt vizsgálja, mit tehet ilyenkor a terapeuta. Kérdései lényegiek: Vajon a felkapott diagnózisok – mint a figyelemzavar, a hiperaktivitás és figyelemzavar, a pervazív fejlődési zavar, az obszesszív-kompulzív zavar és a bipoláris affektív zavar – segítenek-e a jelenség leírásában? Vajon létezik egy adott terápiás rendszer, mint pl. a kognitív-behaviorista, a felismerés-központú terápia vagy az EMRD (szemmozgásos deszenszitizáció és reprocesszió), ami képes megfogni ezt a mindent átítató szorongást, ami épp annyira kulturális, mint amennyire személyes probléma? Képes-e a családterápia valódi változást elérni, ha hibásan úgy tekint a család rendszerére, mint ami elég erős a nagyobb társadalmi szorongás ellensúlyozására?

A szerző szerint a felnőtt világgal paralel, ingertúltengéses, zavaró információk véget nem érő kavalkádjával és állandó változással telt világukban élő tinédzsereknek szükségük van arra, hogy a felnőttekkel tartós kapcsolatokat alakíthassanak ki. Mint kifejti, a terápia pont arra ad lehetőséget, hogy ilyen élményeket teremtsen, és megerősítse azokat az értékeket, amik hiányoznak az őket körülvevő, szorongás hajtotta, irányvesztett világból. Amikor a fiatalok életében oly sokszor a dolgok nem mennek el a végkifejletig, akkor a terápia megadhatja ezt nekik. Ahogy Taffel fogalmaz: „az általános káosz közepette a pszichoterápiás szoba egy olyan biztonságos révvé válhat, amire mindig lehet számítani. Egy olyan világban, ahol a felnőttek kétdimenziós lényeknek látszanak, a terapeuta lehet az a háromdimenziós személy, akinek a gondolatai és érzelmi tiszteletet és figyelmet keltenek.”

Véleménye szerint a fő kérdéskörök – amelyek köré a fiatalokkal foglalkozó terápia újfajta megközelítésének fel kell épülnie – a következők: szabályok, szertartások, ésszerűség és tisztelet.¹ Bár mindez talán túl egyszerű és egyértelmű – szerzőnk szerint majdnem túl közönséges ahhoz, hogy egy szakmailag jól képzett klinikus foglalkozzon vele – mégis radikális abból a szempontból, hogy e négy dolog szinte teljesen kiveszett a mai családok életéből.

SZABÁLYOK

„Bocsi, elkéstem. Mindenki dumált a sulit után, és nem vettem észre az időt...» «Lerobbant a busz, és nem voltam telefonközelben, így nem tudtam felhívni, hogy nem jövök.» ... «Elmentünk pizzázni és elment az idő» ... «Azt hittem a betegbiztosítás közvetlenül magának fizet ...» «Holnap egy nagy olvasás dogá lesz, otthon kell maradnom tanulni.»

Taffel felidézi, hogy évekkal ezelőtt, mikor sokan a terápiás munkát elkezdték, még azt hitték, az volt az elfogadott nézet, hogy fiatal klienseik szorongása a túl sok szabály és a túl nagy

tekintélyelvűség következménye. Ennek megfelelően képzésük során is azt tanulták, hogy a meleg, elfogadó pszichoterapeuta ölelés a fiatalok számára valóságos istenáldása. Emellett sokuk – akik maguk is „űzöttek és elgyötörtek az intézményes segítő cégek és mentálhigiénés képviselők bonyolult rendelkezései miatt” – amúgy is kényelmetlenül érzik magukat a szabály-

betartó szerepében. Ezzel szemben szerzőnk véleménye, hogy a mai gyerekek részben pont azért szoronganak, mert túl kevés olyan szabály van, ami számít.

A pszichoterápiában az egyértelmű szabályok lefektetése pont azt a biztonságos keretet adja meg, amire a fiatal klienseknek és szüleiknek szüksége van ahhoz, hogy elboldoguljanak az életükben levő összevisszasággal. Sőt, mint Taffel részletezi, azáltal, hogy foglalkoznak olyan konkrét kérdésekkel, mint pl., a kötelezettségek megtartása, a célkitűzések fontossági sorrendbe állítása és a terápia folyamatának komolyan vétele, olyan problémák is felszínre kerülhetnek, amelyek egyébként aláásták volna a terápiát: „Ahelyett, hogy kihagynának alkalmakat, vagy túl korán abbahagynák a terápiát, azok a családok, akiket számon kérnek, elkezdnek beszélni anyagi nehézségeikről és más olyan félelmeikről, amelyek veszéllyel fenyegetik otthonukat.” Nagyon is hihető, amit leír: „ha a terapeuta rákérdez, miért áll a család olyan lezserül a pontosság kérdéséhez, akkor lehetséges, hogy a szülők nyíltan

¹Ez a négy szó az angolban alliterál: „rules, rituals, reasons, regard” (a fordító.)

elkezdenek beszélni arról a mindennapi káoszról, ami olyan félelmetes a gyerekek számára. Ezen felül, majd minden esetben, ha egy tinédzser vagy gyerek késik a terápiáról, akkor az időt pont azzal tölti, ami miatt a család segítségért fordult – vagy drogozik, vagy az iskola után randalírozik, stb.”

Aztán egy konkrét esetet elevenít fel:

„Nemrégiben járt hozzám Craig, egy 14 éves, kedves fiú, aki nem tudott barátságokat kialakítani. Mint olyan sok más fiatal, ő is vibrált a szorongástól, amin azzal próbált túllépni, hogy hangos volt, és mások beszélgetésébe beledumált, amit azonban iskolatársai igen nehezen viseltek. Craig és családja hajlamos volt arra, hogy a megbeszélte időpontot az utolsó pillanatban lemondja. Mikor már harmadszor történt meg, átvettem velük a szabályokat: vagy időben megjelennek, vagy 48 órával előbb lemondják az alkalmat. Kelletlenül, de elkezdtek beszélni mindennapi gondjaikról. Az anya elvesztette az állását, és az apa nem keres eleget, hogy a családot elartsa. Valójában, akkor mondták le az alkalmakat, amikor épp nem volt elég kézpénzük, hogy azokat kifizessék. Mindez megalázó volt számukra, és a nyomás alatt összetörték. A helyzetet csak rontotta fiuk egyre többre kerülő, legújabb divatot követő ízlése.

Azzal kezdtük, hogy áttértünk a kéthetenkénti terápiára, majd végig néztük, hogyan kezdhetné újra az anya az álláskeresést, valamint mivel csökkenthetnék Craig kiadásait. A gazdasági krízis túlélésének átbeszélése szorongás-csökkentő hatású volt az egész család számára, és a terápia nem szakadt félbe idő előtt.”

Mint szerzőnk az eset alapján összegzi, a konkrét szabályok ellentmondanak a szükségletek azonnali kielégítésére épülő üzeneteknek, melyek a 21. századi fiatalokat (és szüleiket) szüntelenül bombázzák. A terápia keretét védő szabályok megteremtik azt a biztonságérzetet, aminek következtében a terápiás kapcsolat nem lesz füstbe ment terv, mint megannyi más dolog a fiatalok életében.

■ SZERTARTÁSOK

„Kész a vacsora, gyertek, üljünk az asztalhoz mindnyájan. Jól van, jól van, akkor legalább kapjatok be valamit, miután a műsorunk vége.» «Ma sokáig kell dolgoznom, de találsz a kamrában egy zacskó tésztát bolognai mártással, azt könnyű elkészíteni.» «Túl fáradtak vagyunk, hogy templomba menjünk. Jó tudom, ez már a harmadik ilyen hétféle...» «Nem érdekel, hogy most szokott együtt lenni a család. Senki sem ér rá. Johnny a számítógépnél ül, Liza egy házi dolgozaton dolgozik. A kicsik tévéznek. Akkor ma kihagyjuk az együtt töltött időt.»

Ismeretes, hogy azok az egyszerű szokások, amik a család mindennapi életének részei voltak, mára már eltűnnek a túlsúlyos programok közepette. A cikk írója gyerekek százait kérdezte arról, hogy miből szeretnének többet az életükben. Mint említi, újra és újra ugyanazt a végtelenül egyszerű választ kapta: „esti mesét”, „hogy a Papa vigyen az iskolába”, „hogy kártyázzunk a Mamival és a nővéremmel”, „hogy együtt főzzünk”.

Mint Taffel kifejti, az orvostudomány régóta ismeri a szertartások jelentőségét, de leginkább egy szűk, trauma-orientált lencsén keresztül nézi. Egy veszteség vagy egy nehéz váltás után segítik az embereket olyan rituálék kialakításában, amik a gyógyulást és a felépülést serkentik. Sajnálatos ugyanakkor – szögezi le –, hogy csak kevés terapeuta tartja az egyszerű szertartásokat elég jelentősnek ahhoz, hogy a szorongás pszichoterápiás kezelésének részévé tegye. Kutatások azt mutatják, hogy az ismétlődő ritusok nemcsak a gyógyulást viszik előre, hanem segítenek a betegnek megnyitni a terapeuta előtt. A pszichoterápiában az egyszerű szertartások enyhítik a félelmet, könnyítik a gyerekek kommunikációját, ösztönzik a családokat saját otthoni szertartásaik kialakítására.

Ezt követően azokról a pszichoterápiás kezeléseket során leginkább bevált szertartásokról ír, amelyeket kivétel nélkül fiatal kliensei alkottak. Szerepe csak annyi volt, hogy utat engedett nekik: „A 14 éves Jeremy bénító szorongásban szenvedett, és sosem tudta elengedni magát, ami persze csak adta a lovat a többi gyerek kegyetlenkedései alá. A terápia alatt ugyanúgy nem tudta elengedni magát, mint bárhol máshol. Képtelen volt az életéről, az érzéseiről beszélni. Akkoriban volt a rendelőmben egy kis plüss süni a kisebb gyerekek számára. Egyik nap Jeremy felvette, és hogyhogy nem, elkezdtek magunk között oda-vissza dobálni. Ez a látszólag unalmas, nem terápiás cselekedet összekovácsoló ritussá vált közöttünk. Minden egyes alkalommal, Jeremy legelső dolga volt, hogy a süni után nyúlt. Ha nem találta, megkérdezte tőlem, hol van. És ahogy egymásnak dobáltuk a sünit, meg tudott nyitni és beszélni tudott a gyerekekkel való problémájáról.

Csakhamar Jeremy rávette édesapját, hogy labdázzanak együtt minden héten. A játék közben elmesélte, mi történik vele az iskolában. «Mit gondolsz, mi készíti a gyerekeket arra, hogy így viselkedjenek veled?» - kérdezte apja, miközben játszottak. Ez aztán egy hosszabb beszélgetéshez vezetett édesapjával és édesanyjával arról, hogyan javíthatna Jeremy az iskolában róla kialakult képen: hogyan kezdeményezhetne beszélgetéseket, hogyan tegyen fel úgy kérdéseket, hogy az másokat ne botránkoztatson meg, mikor és hogyan reagáljon arra, ha más gyerekek bántják és cikizik, és mikor hagyja őket ott. Jeremy szorongása nem tűnt el egyik pillanatról a másikra. De idővel, az együtt labdázás szertartása hozzásegített ahhoz, hogy édesapjával megossza iskolai félelmeit, és ahhoz is, hogy a szülők jobban meghallgassák őt, illetve sikeresebben kezeljék problémáit.

A szertartások, amik beválnak, teljes mértékben személyre szabottak. A betegek egyértelművé teszik választásukat, s ehhez ragaszkodnak. A 12 éves Elena egy rakás kamaszkori szorongás volt tetőtől talpig punk öltözetben. Rendbontó hozzáállása ellenére állandóan azon rágódott, vajon ki mit gondol róla, és azért aggódott, hogyan néz ki. Azt akarta, hogy meghallgassam legújabb CD szerzeményeit, amit egyik alkalomról a másikra másolt át. Mindig berakott egy-két CD-t, és lejátszotta nekem szörnyűbbnél szörnyűbb zenéjét. A dalszöveg utat nyitott a beszélgetéshez, így könnyedén rátértünk barátaira, hetére, arra,

hogy mi foglalkoztatja, és mit érez. Ha elfelejtettem rákérdezni legújabb CD-jére, emlékeztetett rá.

Végül, miután Elena elmesélte otthon a mi «zenés alkalmainkat», ő és édesanyja (aki sokszor és élesen veszekedett vele) megalkották saját zenés szertartásukat. Az anya lejátszotta a 60-as évek 'bugi-bugis' ócskaságait, míg Elena bőgötte a kemény punkot. Ezek a zenei betétek lökhárítóként működtek közöttük, mialatt anya és lánya rövid időre felfüggesztette az ellenségeskedést, és szép lassan elkezdtek megérteni egymást. Elena nem teljesen szűnt meg aggodalmaskodni kinézete felől, vagy hogy mit gondolnak mások róla, de kissé kevésbé szeszélyesen állt a dolgokhoz. A szertartás, ahogy gyakran mesélik, egy olyan keretet adott az édesanyjával való kapcsolatának, ami egyben megnyugtató és megerősítő is volt számára.

Más tinik naplójukból vagy emailezéseiből olvasnak fel az alkalom elején. És szinte minden gyerek és tinédzser együtt eszik velem. Az evés szertartása gyerek terápiám elemi részévé vált. Van valami az együtt étkezésben, ami megnyugtató és lecsendesíti a kedélyeket. És nem akármilyen étel jó, ám! Nem, pont ugyanazt a finomságot akarják minden egyes alkalommal. Függetlenül attól, hogy mi történik az életükben, egyikük sem tágít az adott választástól. Egyszer megkérdeztem a 13 éves Lydiát, aki abba a sós kekszbe szeretett bele, amit hozatott levesemhez kaptam, hogy miért akarja mindig ugyanezt az ételt – nem unalmas ez? «A más az unalmas. – mondta meglepődten majszolva keksztét – Az ugyanaz, az jó. « És valóban, a szertartás változatlansága az, amiből megnyugtató ereje származik, és ami utat nyit a beszélgetéshez.»

■ ÉSZÉRVEK

„A 15 éves Mary így érvel: «Azért jöttem el pályaválasztási tanácsadásra, mert a suliban vannak, akik szörnyű dolgokat mondanak rám, és fenyegetnek. Nem tudom kikerülni őket, hisz ott ülnek az iskolabuszon, ott vannak az osztályteremben, állandóan visszatartó emaileket küldözgetnek nekem. Azt szeretném tudni, hogy mi tévő legyek. Erre mit mond a pályaválasztási tanácsadó? Azt mondja nekem: «Mondd el, mit gondolsz, mit kéne tenned. « Nahát ez sok! Mégis mit gondolsz, egyáltalán mi a francért fordultam hozzá? És ez az, aminek segítenie kéne? Mi történt az emberekkel, úgy általában? »

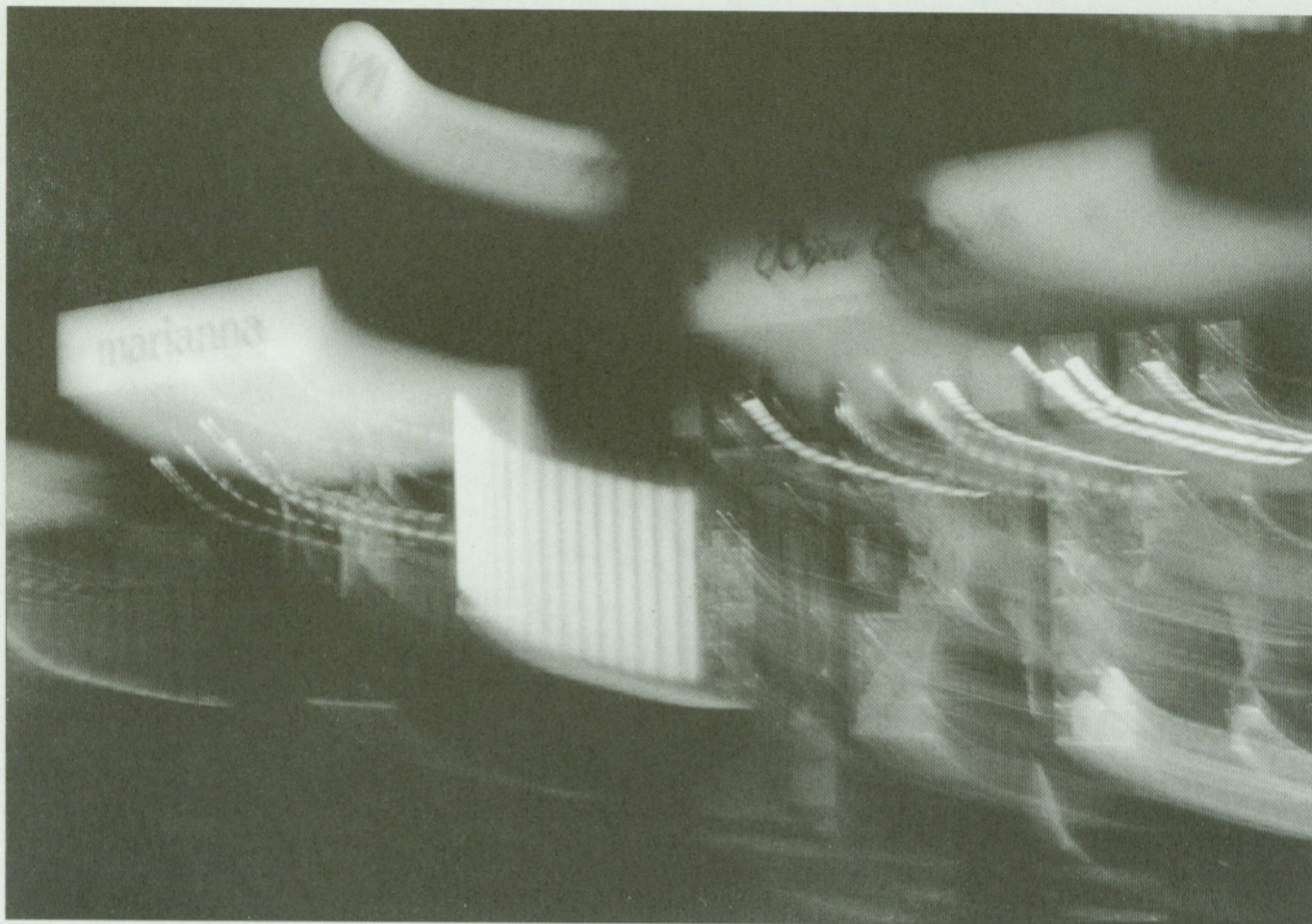
Mary panaszát Taffel megalapozottnak találja. Mint írja, sajnos sok szülő és tanácsadó gyakran visszariad attól, hogy tanácsot adjon a fiataloknak, és megindokolja, hogy miért ne vegyenek részt rossz dolgokban. Nézete szerint a mai világban igazán szükségük van a fiataloknak arra, hogy mentegetőzés nélküli, egyértelmű felnőtt útbaigazítást kapjanak. A legkülönbözőbb helyeken előtörő félelemről ír. Legyen az kiközösítés miatt alsóban, vagy folyamatos cikizés felsőben, vagy bosszú, italozás, drogozás és lopás a középiskolában, vagy internetes fenyegetések - a fiatalok naponta számos rémisztő jelenséggel találkoznak.

Mit is kellene tennie egy gyereknek, és miért is nem mondjuk meg neki? – szögezi nekünk a kérdést. Aztán kitér arra is, hogy milyen sok szakember és szülő tette magáévá azt a nézetet, hogy a gyereknek nem szabad megmondani, mit tegyen, mert ezzel valahogy az érzelmi fejlődésében gátolják, viszont a fiatalok szorongás részben éppen arra adott reakció, hogy tulajdonképpen magukra hagyták őket. A nevelésképtelen szülők gyerekeinek, akik az összes szociális réteget elárasztó, domináns ifjúsági kultúra vízében megfeneklenek, pont olyan pszichoterapeutára van szüksége, aki nem fél attól, hogy észérvekkel alátámasztott tanácsot adjon nekik, ami párbeszédet kezdeményez, és végső soron megerősíti a fiatalok gondolkodását. Tulajdonképpen, amikor felnőttként bánunk a fiatalokkal, amikor a felnőtt tekintélyre és tudásra építünk, és megkérdőjelezzük gyakran kifacsart elképzeléseiket, veszélyes vágyaikat és bölcsnek nem tartható választásait, akkor zsigeri szinten teremtünk kapcsolatot velük. Ők pedig érzik, hogy ilyenkor egy valódi – autentikus, erős, megbízható és biztos – erővel állnak szemben, ami nagyon más, mint az ő világuk lidércfényes, csalfa étosza. Szerzőnk szerint a tapasztalatra épülő egyenes tanács enyhíti szorongásukat. És a legtöbb terapeutának van a tarsolyában megbízható tanácsból.

A cikk írója a tanácsadást nem tartja eltitkolandó dolognak a szupervízor, vagy a szupervíziós csoport tagjai előtt, sőt a tanácsadást a 21. századi tinédzserek kezelésének elengedhetetlen részeként tekinti. Szerinte nincs abban semmi rossz, ha egy fiatal kliensnek azt mondjuk: „Olvasd fel az emaileket nekem, és elmondom, hogy szerintem elküldhető állapotban van vagy sem ... Ha megengeded, hogy beszálljanak a kocsidba, akkor a te felelősséged, hogy mi történik ... Szinte lehetetlen lesz távol tartani a narkósokat a bulidról, és ezzel egy hatalmas terhet veszel a válladra ... Ha ahhoz a kölkökhöz a galerija jelenlétében mész oda, akkor biztos vissza fog utasítani ... Ne gondold, hogy titokban marad, mindenki tudni fog róla a nap végére.” Mindazonáltal, néhány alapelv követését szükségesnek tartja: „ahhoz, hogy a terápiában hatékony tanácsot tudjunk adni, a klinikusnak ismernie kell az egész történetet, annyi apró-cseprő részletével együtt, amennyi csak lehetséges, s eközben ellen kell állnia a szinte már zsigeri késztetésnek, hogy megkérdezze: «Mindez milyen érzéseket vált ki belőled?»” Szintén lényegesként emeli ki, hogy tudassuk a fiatalokkal, helyzetük mélyen megérint minket: ez nem annak az ideje, hogy a klinikai semlegesség mögé bújjunk. És végül, alapvető fontosságúnak tartja, hogy elmondjuk, nem leszünk ott velük, hogy ellenőrizzük, vajon megfogadják-e a tanácsunkat.

Ismét egy esetet idéz fel:

„A 16 éves Jimmy megkérdezte tőlem, hogy elvigye-e kocsival néhány barátját egy házibulira hajnali kettőkor a szalagavató után. A szalagavatón lesz tequilás jeges üdítő, és a szalagavató utáni házibuli 100 km-re van. Jimmy-nek egy ütött-kopott régi autója volt, már néhány gyereknek meg is ígérte a fuvart, na meg egy lánynak is szeretett volna imponálni. Jimmy szüleinek nem nagyon tetszett a dolog, de azt mondták, hogy 'ma ezt így csinálják a fiatalok. Alapvetően megbízunk

Jimmyben. Jól vezet, és lesz nála mobil.' Jimmy vacillált – egyrészt irtó fontosnak érezte magát, másrészt viszont félt a felelősségtől.

Erre én: Szerinted mennyit fogsz inni a szalagavatón?

Jimmy: Úgy hat-nyolc pohárral, de egy hosszú este leforgása alatt, és maga az ital gyenge.

Én: És a barátaid?

Jimmy: Hát ők tök részegek lesznek. Én vagyok a kijelölt sofőr, ezért fogok csak ilyen keveset inni.

Én: És úgy gondold, hogy hat-nyolc pohár az nem túl sok, ugye?

Jimmy: Ja! Nem fogok vedelni. Egész este eszem majd. És egyébként is majdnem 80 kiló vagyok.

Én: Én meg úgy gondolom, hogy teljesen elment az eszed. Tudom, hogy nem állíthatlak meg, de szerintem nem kéne megtenned. Semmiképp sem.

Jimmy: Miről beszél? A szüleim tudnak róla és őszerintük oké a dolog. A sulis még egy tájékoztatót is küldött haza velünk.

Én: Engem nem érdekel, hogy ki mit mond. Nagyon későn lesz. Addigra már sokat ittál, és jogilag az autóban te leszel mindenkiért a felelős.

Jimmy: Nem hiszem. Hisz mindannyian tudják, hogy mit tesznek. Magukért ők felelnek.

Én: Nem! Te vagy a felelős értük, még azért is, ha nem kötik be magukat. Nézd, hadd mondjam el újra. Én nem leszek ott, hogy

megállítsalak, de ez egy örültség, agyrém, egy agyament ötlet, és bármire kész vagyok, csak hogy lebeszéljelek róla.

Az egész alkalmat átvitkozottuk az utolsó percig, minden egyes részlet vitát váltott ki – mit fog majd az a lány gondolni, mit várnak el tőle a haverok, miért gondolja, hogy meg kell tennie. Fogalmam se volt, mit fog tenni, de az a szorongás, amivel Jimmy eljött hozzám, mostanra átalakult: egyrészt párbeszéd lett belőle köztem és közte, másrészt elindított benne néhány kérdést. Jimmy két hét múlva jött újra. Addigra a szalagavató már rég feledésbe merült, mint elszuhanó porszem egy tinédzser világának állandóan változó láthatárán. «Na, mi lett a szalagavató utáni bulival?» – nógattam. «Ja, nem mentünk el. Túl fáradt voltam. Mindannyian jól berúgtunk. És nem volt már értelme 100 km-t vezetni. Egy haveromékhöz mentünk, és lefeküdtünk aludni. «Egy ici-pici utalást sem tett a mi heves eszmecsereinkre.»

Taffel cikkbeli meggyőződése szerint nem is ez számít, hiszen a terápia maga a párbeszéd, amibe a tanácsadás ágyazódik. Mint kifejti, a kapcsolódás és a dialógusba való bevonás „megtartja” a fiatal, és épp annyira lenyugtatja, hogy az észérvek lassan eljussanak lázas, felpörgött tudatáig. Kevés felnőtt van a fiatalok életében, aki lelassítaná őket eszeveszett, rohanó tempójukban. És talán pontos a meglátása akkor is,

amikor a húsz évvel ezelőtti tinédzserek reakcióját hozza elő: „hagyja már abba a prédikálást, pont olyan, mint a szüeim!” A terápiás tapasztalat megerősíti, hogy ma már nem ez a válaszuk, hanem a megkönnyebbülés.

TISZTELET

„*«Fejzd ki önmagad!» «Gondold ki, írd meg, küldd el. Most azonnal!» «Legalább az én szüeim nem válnak olyan csúnya módon, mint a tied.» «Azt gondolod, hogy olyan különleges vagy, mert meghalt az anyád.» «Ne gyere holnap suliba, ha élve akarsz maradni.» «Kövér vagy, bulémiás vagy, egy rakás szerencsétlenség! «Rossz fiúk (...) Durva csajok (...) «Hogy képzeled, hogy így beszélsz a pszichológussal?»*»

A cikk által is felidézett sok szóbeli brutalitás - kezdve a játszótéri feleseléssel, az iskolás durvaságokon és középiskolás rap-elésen át, az internetes horror-szövegekig -, amit a mai gyerekek és fiatalok egymás közt használnak, egyre inkább kiváltja a felnőttek aggodalmát.

Taffel nagyon érdekfeszítően ír annak hatásáról, ahogyan mindez begyűrűzik az otthonokba, ahol sok szülő azért tűr el elképesztő mennyiségű szóbeli bántást gyermekétől, mert egy tapodtat sem mer lépni az olyan 30 évvel ezelőtti gyereknevelési mumusok miatt, miszerint ha a gyermek nem fejezheti ki szabadon magát, akkor sohasem fog beszélni és nem lesz megfelelő önértékelése. A szerzővel együtt tudjuk, hogy a mai fiatalok nem azért használnak bántó szavakat, mert mélyeséges, burjánzó düh és lázadás van bennük, ami egykor igaz lehetett, hanem mert valóban nem érzik, hogy tetteik milyen hatással vannak másokra. Sose tanították meg nekik, hogy amit mondanak és tesznek, az tényleg számít, hogy azok a lézerpengéjű, éles mondatok mélyen meg tudják bántani az embereket. És amikor nem kell szemtől szembe látniuk a másikat, akit megbántanak - mert mobilon, SMS-ben vagy emailen történik - akkor ez még könnyebben megy. Ahogyan egy 12 éves szavait idézi: „Emailben bármit, amit akarok, elmondhatok, mert úgysem kell látnom, hogy mit vált ki a másiktól.”

A szülői reakcióról szólva sommásan így vélekedik: „a gyerekek kommunikációjának egyfajta poszt-freudi, ál-rogersi, zen buddhista jellegű elfogadása. Szinte minden frappáns kifejezés, legyen bármennyire bántó, minden alkudozási trükk, legyen bármennyire hajmeresztő, és minden erőharc, legyen bármennyire dühítő, elfogadhatóvá válik az önértékelés, az önkifejezés és a mentális egészség nevében.” És aztán jönnek a betarthatatlan megfélemlítések, vagy a fizikai erőszak alkalmazása (10 szülőből 8 még mindig hisz a verésben). Szerzőnk szerint egyértelmű, hogy melyik a veszélyesebb, de újra kérdez: vajon mi okoz inkább szorongást: az, ha a gyerek szapulja korlátlanul a szülőt, vagy ha a szülő fenyegeti korlátlanul a gyereket.

Taffel mindkettőt megnevezi. Otthon, az iskolában, a foci pályán vagy az interneten a gyerekeket ritkán kéri a szülei

arra, hogy átérezzék tetteik hatását. 'Tisztelet' alatt - mint magyarázza - azt érti, hogy a 21. századi kezelésnek segítenie kell a fiatalokat abban, hogy ráérezzenek, kik is valójában, és felismerjék, hogy amit tesznek vagy mondanak, az számít a másinak. A 'tiszelet' Taffel értelmezésében tehát nem más, mint a kezelés átalakítása egy személyek közötti párbeszéd mikrokozmoszává, amelyben mindkét fél megérti saját tapasztalatát és felfogja a másikra gyakorolt hatását. Szerzőnk ismét esetekkel támasztja alá okfejtését:

„A 15 éves Nick azért került hozzám terápiára, mert nagyon nehezen barátkozott másokkal, és nem fogta fel, hogy ellentmondást nem tűrő hangvétele elriasztotta a többieket. Ebéd közben, például rendszerint odament egy asztalhoz, ahol az osztálytársai ültek, utat tört magának és valami MTV-s benyögéssel, mint 'húzd arrébb a beled', leült. Az asztalnál ülő társait ez egyáltalán nem hatotta meg, s közölték vele, hogy menjen a fenébe. Így aztán Nick szorongása időről időre a tetőfokára hágott.

Hamar rájöttem, hogy miért nehéz neki barátokat szereznie, hisz Nick velem is hasonló módon viselkedett: «Hol a kajám?» - követelte. Miután néhányszor vonakodva bár, de együttműködtem, így szóltam hozzá: «Tudod, én általában várom, hogy együtt együnk valami rágcslálnivalót, de ha így beszélsz, akkor nem igen van kedvem enni.» Mélyen megdöbbenve nézett rám: «De hát én mindig így szoktam beszélni.»

«És mit szólnak hozzá a többiek, ha kiosztod őket, hogy te ezt csináld, te meg azt?» - kérdeztem.

Nick várt egy picit, és elgondolkodott. Nem védekezett - a fiatalok általában nem szoktak védekezni, amikor ilyeneket kérdezek. Csak meglepődnek. Meg sem fordult bennük, hogy egy felnőttnek is vannak érzései azzal kapcsolatban, amit ők tesznek, és hogy talán van valami oka annak, hogy a társaik nem találják őket vonzóknak. Néhány hónap leforgása alatt, Nick megtanult jobban rálátni önmagára. Az iskolában idővel megtanulta, mikor és hogyan kérdezze meg, hogy leülhet-e mások

mellé. És szép lassan elkezdtek befogadni társai, persze nem került a kamasz társadalmi ranglétra csúcsára, de sokkal jobb helyzetben volt már.

Mandy kedves, 15 éves lány volt, aki 'titokzatos módon' mindenkit elmart maga mellől.

Néhány alkalom után tisztává vált, hogy miért. Mandy annyira belemelegedett abba, amit mesélt, hogy több ízben is felkelt székéből, odaállt közvetlen elé, teljesen elmerülve élménybeszámolója részleteiben. Azon kaptam magam, hogy hátrébb húzódom székemben. És miközben igyekeztem mentálisan elhessegetni magamtól a 'nem verbális tanulási zavar' remek diagnózisát, úgy döntöttem, hogy a pillanatnak megfelelően reagálok: «Kérlek, Mandy, lépj hátra egy kicsit, így nem tudok arra figyelni, amit mondasz, ha szinte rajtam állsz.»

Elhallgatott, meglepettnek tűnt és így szólt: «Úgy érti, hogy idegesítem?»

«Igen – mondtam – valóban úgy érzem, hogy ez zavar.»

Ezen nagyon megdöbbent.

«Tudom, hogy nem rossz szándékkal teszed, és csak a történetedet akarod elmesélni – folytattam – és lehet, hogy én csinálom valamit, ami azt kommunikálja, mintha nem egészen érteném, amit mondasz. De tényleg túl sok számomra, amikor ennyire közel jössz.»

Mandy egy ideig csendben volt. «Ez úgy hangzik, mintha a szüleim mondanák. Pont ezt mondják ők is.» Megkérdeztem, hogy észrevette-e valaha is, hogy valaki elhúzódott tőle. «Ó, nem, soha.»

«Mi lenne, ha megfigyelnéd, vajon megtörténik-e a suliban.» – javasoltam.

Következő héten Mandy újból felállt, ahogy belemelegedett a mondanivalójába, de ezúttal észrevette a tekintetemet, rajta kapta magát, és visszaült a székébe. «Tudja, tényleg észrevettem, hogy belemászom a többiek képébe – és hangosabban és gyorsabban kezdek beszélni. Nagyon zavar, ha úgy érzem, hogy mások nem figyelnek rám.»

Végül kiderült, hogy Mandy édesanyja is szeret az emberek arcához közel állva beszélni. Mikor anyja úgy érezte, hogy Mandy-nek meg kellett valamit magyaráznia, akkor lánya fölé tornyosult, és magas decibelen előadásokat tartott neki. Vele is foglalkoztam, és igyekeztem kialakítani egy sokkal inkább vevő centrikus stílust kommunikációjában néhány egyszerű és alapvető technikát hangsúlyozva. Például azt, hogy ha Mandy-nek el kell valamit magyaráznia, akkor tegye ezt nyugodt hangon, röviden és utána menjen el. Természetesen, mint mindannyiunknak, a szülőknek sem sikerül elsőre a kapott feladatot maradéktalanul elvégezni, így a kezelésnek része lett egy kis családfelelő munka (majd végül Mandy kognitív tesztelése is).

Mindkét említett esetről számos beszélgetésre volt szükség ahhoz, hogy megértsék klienseim, miről is van szó. De a tinédzserek megszívlelik az őszinte visszajelzést. Összevetve azzal, amit az iskolában vagy otthon hallanak, e visszajelzés direktsége nem olyan durva. És igazán ajándék a kedves hangnemre való váltás. Azáltal, hogy a fiatalok elkezdik megfontolni és tisztelni a felnőtt tapasztalatát, növekszik a világról

alkotott ismeretük, és egyben csökkenek kontrolálhatatlan érzéseik, amik annyi szorongást váltanak ki sokukban."

A tanulmány záró részében Taffel visszatér ahhoz a teóriához, ami vájtfüléknek első hallásra talán nem rejt valami kifinomult módszert, főleg akkor, ha a pszichoterápia palettáján manapság fellelhető százféle terápiás megközelítéssel vetik össze a leírtakat. A korábban részletezetteket összefoglalva tehát eképpen fogalmazhatunk: az, hogy szabályokat hozunk létre a terápia védelme érdekében, hogy szokásokat alakítunk ki, ami megnyugtatója a fiatalokat és segít nekik a megnyílásban, hogy megértő tanácsokat adunk, ami ésszerűsége hív, és elvárjuk, hogy fiatal klienseink tisztelettel viseltesenek irányunkban – egyszerűnek tűnő, ámde hatékonyak bizonyult eljárás. Szerzőnk hangsúlyozza, hogy olyan korban, amikor a család és a társadalom stabil építőelemeit szinte már teljesen bekebelezi a tömegkultúra, akkor az udvariasság és a biztonság régi értékei új értelmet nyernek, és – mint praxisa mutatja – igen jó terápiás eszközzé válnak. Szerinte minden látszólagos virtuskodás ellenére, a fiataloknak szükségük van érezhető felnőtt jelenlétre – érzelmi támaszként, védelmezőként, struktúrát és útmutatást adó személyként. Erre vágnak ebben a félelmetesen kaotikus világban. Taffel számára úgy tűnik, csak ez képes feken tartani szorongásukat, illetve lekötni „digitális sebességű, szuper telített” figyelmüket.

A tanulmány befejezése ismét önróniára vall, bele- vagy visszahelyezve (?) a terapeutát abba a világba, ahonnan a problémák megtalálják:

„A minap előadást tartottam egy külvárosi középiskolában fiatalok és szüleik részére. «Mit akarnak a fiatalok, hogyan beszéljenek velük a felnőttek?» – kérdezte egy szülő. Hirtelen meglevenedtek a kis- és nagykamaszok, mintha áramütés érte volna őket: «A változatosság kedvéért, miért nem mondjátok egyszerűen csak azt, amit valóban gondoltok.» – kiáltotta egyikük, a többiek pedig kitörő lelkesedéssel helyeselték - «Csak, fogjátok rövidre, jó?!»

'Szabályok, szertartások, ésszerűség, tisztelet' – nem rossz módja ez a fiatalok pszichoterápiás kezelésének. Megcsörren a mobilom. Ki lehet, talán egy újabb kliens? «Hogy most beszéljük át újra a díjszabást!» «Várjunk csak, a folyamatos szakmai továbbképzésemhez ma kell leadnom a jelentkezési lapot – mikor fogom tudni kitölteni?» «Levele érkezett.» «Nem tudom elhinni, hogy Sam és July válnak, hisz már 25 éve házasok.» «Tisztelt Jogosult! Ezúton értesítem, hogy az Ön nálunk fenntartott betegbiztosítása e hó ...-ával megszűnt.» «Tim rákos, és nem tudni, időben vették-e észre.» «A munkanélküliség legújabb adatait ma tették közzé.» «Megint túlóráznom kell, pedig megígértem a gyerekeknek, hogy az esti puszira otthon leszek. Jaj, ne!»

Gyermekvédelmi sikertörténet: Lidike sorsrendezése

■ VIDÉKI ILLETÉKESSÉGŰ GYERMEKEK A FŐVÁROSI SZAKELLÁTÁSBAN

Magyarországon ma már egyre nagyobb igény mutatkozik szakmai körökben a gyermekvédelem témakörében a tervezhetőség, mérhetőség, ellenőrizhetőség iránt. Képet kaphatnak az önkormányzatok, területi szakemberek munkájuk eredményességéről, hogy milyen mértékben sikerült megelőzni a gyermek kikerülését a családból, milyen rövid idő alatt került vissza, illetve végleges gondozási helyre, követve sorukat mennyire váltak képessé a mind teljesebb felnőtt életre. Feltéve a kérdéseket, hogy mi számít sikernek, mihez viszonyítjuk ezt, a gyermek rendszerbe kerülése előtti traumatizáció milyen mértékben nehezíti az objektív értékelést. Ha a család alkalmassá válását, rehabilitálását tekintjük, ismét nincs egyértelmű válasz. Milyen eredményt lehet elégségesnek vagy jónak tekinteni, kinek az értékrendje a meghatározó, mi az elég jó és a még kielégítő közötti határvonal. További dilemma, hogy kinek a szempontjából értékelünk.

A budapesti gyermekvédelmi szakszolgálat nyilvántartásban a fővárosi illetékességű gyermekek mellett, mindig is szerepelt 11-13% vidéki illetékességű gyermeklétszám. A gyermekvédelmi törvény szellemének megvalósulása a vidéki illetékességű gyermekek esetében gyakran nehézségbe ütközött és ütközik. Ezeket a nehézségeket nevesítve és a leírt esetben konkrét példaként mutatja be a szerző.

■ PROBLÉMÁK

A vidéki illetékességű gyermekek és családjuk - önhibájukon kívül - nem tudnak élni a törvény adta jogokkal és lehetőségekkel (A gyermekjóléti szolgálat szolgáltatásait, tevőleges segítségét, nem áll módjukban igénybe venni.). Ezeknek a vidéki illetékességű gyermekeknek csökken az esélye

a vérszerinti családba történő hazagondozásra a családgondozás hiánya miatt. Az átmeneti nevelés számukra hosszú évekig tartó, nagykorúsáig tartó gondoskodást jelent.

Sérülnek a gyermeki jogok a vérszerinti családdal való időszakos és folyamatos kapcsolattartás meg nem valósulása, hiánya miatt, beszűkül a családkép (Elfelejtődik a nagymama, nagypapa, nagybácsi, unokatestvér, rokonok köre.).

Sérülnek a gyermek jogai a véleménynyilvánítás területén, hogy a személyét érintő kérdésben, neveléséről, oktatásáról, ellátásáról meghallgassák, tájékoztassák. (A Gyámhivatal az évente tartott kötelező felülvizsgálatot a jog által biztosított lehetőség miatt többnyire nem tárgyalás, személyes beszélgetés keretében tartja, hanem papirokból dönt.).

Esettanulmányomom keresztül kívánom bemutatni, hogyan és mennyire érvényesülnek a gyermekvédelmi törvény által alkotott új fogalmak a vidéki illetékességű gyermekek esetén.

A gyermekvédelmi törvény¹ hierarchikus felépítésű, egymásra épülő. A feladatoknak felelőse van, az alapellátás feladatait a helyi önkormányzatokhoz helyezte, (ellátási kötelezettség) a szakellátás feladatait a megyei és a főváros önkormányzatának hatáskörébe utalta a jogalkotó.²

Magyarországon a TEGYESZ-ek megyei rendszerben működnek, a működésüket a megyei önkormányzat koordinálja. Az adott megye területén állandó bejelentett lakóhellyel rendelkező kiskorú, (utógondozott esetén fiatal felnőtt) a lakóhelye szerinti megyei TEGYESZ kötelekébe tartozik.

Ez alól a szabály alól kivételt képez a Fővárosi TEGYESZ, mert lehetősége van a nem budapesti állandó lakosú gyermek ellátására is. Ennek jogi alapja a Fővárosi közlöny 2000. 05. 30. számában megjelent rendelete, mely 2000. 06. 01. lépett hatályba.³ Ez a rendelet a jogi alapja annak, hogy vidéki illetékességű gyermek tartózkodik a fővárosi szakellátásban. A vizsgált adatokból kiderül, hogy a legtöbb gyermek Pest megyéből, Szabolcs-Szatmár-Bereg megyéből és Borsod-Abaúj-Zemplén megyéből kerül be a fővárosi szakellátásba.

■ A GYERMEKVÉDELMI SZAKELLÁTÁS DILEMMÁI

■ A FŐVÁROSI GYERMEKVÉDELMI SZAKELLÁTÁS LÉTSZÁM ALAKULÁSA

„A fővárosban, a szakellátásban az elmúlt 10 év során közel 4300 főről 3000 fő alá csökkent a gyermeklétszám. Az életkori csoportok százalékos arányai hasonlóak a tíz év során. Az a tendencia érvényesül, hogy a 6 éven aluliak kb.20%-os, az általános iskolás korosztály 36%-os arányt képvisel, míg a 13 év feletti aránya kb. 44%. A fővárosi szakellátásba való bekerülés mértéke a gyermekvédelmi törvény elfogadását közvetlenül követő 1998-tól erősen csökkent. Az 1998. utáni nagyfokú csökkenés minden életkori csoportot érintett. A legnépesebb bekerülő csoport a 14-18 éveseké és a csecsemőké.

A fővárosi szakellátás kötelekéből kikerülő gyermeklétszám mértéke igazán csak 2000-tól látszik csökkenni. 1992-1999. között az éves fővárosi szakellátás kötelekéből kikerülő gyermeklétszám nagysága 760 és 990 fő között volt. 2000-ben ez a szám 700 alá csökkent, 2001-ben pedig 635 főre esett vissza. A gyermekvédelmi törvény előzetes hatását mutatja, hogy 1997-ben az előző 3 évhez képest kiugróan magas volt a szakellátásból való kikerülés. Ez főleg az alacsonyabb korosztályt érintette. Következésképpen magas a nagykorúvá válók aránya a kikerülők között. Tíz év átlagában öt kikerülőből kettő tartozott ehhez a csoporthoz.

A csökkenések tendenciáinak többféle magyarázata lehet:

Tetten érhető a gyermekvédelmi törvény hatása. Bizonyos esetekben a fővárosi gyermekvédelem nagyobb mértékben tartózkodott a gyermekek családból való kiemelésétől.

A születések számának visszaesése is állhat a csökkenő tendencia háttér-okaként. Ebben az esetben csak látszólagos fogyásról beszélhetünk.

Harmadsorban a gyermekvédelmi törvény miatt kialakult és működik az alap ellátás. Ez helyben tartja a még kezelhető problémákat.

Összefoglalva megállapítható, hogy a fővárosi gyermekvédelmi szakellátás 2001. évi adatai beilleszkednek az elmúlt tíz év tendenciájába. Nemek és életkorok tekintetében sem mutat eltérést a korábbi évekhez képest. Folytatódik a szakellátásban részesülők létszámának csökkenése, bár az utolsó két évben ez a csökkenés lassult, sőt a bekerülés vonatkozásában megállni látszik”⁴

Vidéki illetékességű a gyermek, ha:

1. önként vidéki:

szülő(k) állandó bejelentett lakóhelye valamelyik vidéki településen van

- vidéken nőtt fel, ott járt iskolába, ott élnek a rokonai, barátai, oda kötődik, feljött Pestre szerencsét próbálni;
- vidékre költözött a fővárosból, mert ellehetetlenült Pesten, a maradék vagyonából vidéken házrészt, ingatlant vásárol.

2. vidékivé vált hatósági úton:

Gyámhivatal nem találta a szülőket, kerestette a nyilván-tartóban fél évet, szülő esetleg hajléktalan (a Gyvt. előtt ezek a gyermekek a GYIVI-be voltak bejelentve állandó lakosnak);

- vidéki gyermekotthon jelöl meg a gyámhivatal állandó lakhelyként; erről szól a 4. számú ábra.
- vidéki nevelőszülőket kötelezi, hogy saját ingatlanába jelentse be a nála elhelyezett gyermeket;
- alapítvány által működtetett nevelőszülői hálózat telephely címe lesz a gyermek állandó lakóhelye.

3. véletlenül vidékivé lett:

helytelen jogértelmezés miatt a gondozási hely és tartózkodási hely fogalmának összekeverése miatt.

¹1997. évi XXXI. Törvény a Gyermekek jogairól és a gyámügyi igazgatásról (továbbiakban Gyvt.)

²Gyvt. 95.§ (1) A megyei és a fővárosi önkormányzat az e törvényben foglaltak szerint biztosítja a személyes gondoskodást nyújtó szakellátás keretében az otthont nyújtó ellátást, a területi gyermekvédelmi szakszolgáltatást.

(2) A megyei és a fővárosi önkormányzat által fenntartott intézmények ellátási területe a megyére, a fővárosra kiterjed.

³Budapest Főváros Közgyűlésének 27/2000. (V.30.) számú önkormányzati rendelete a Fővárosi Önkormányzat fenntartásában lévő személyes gondoskodást nyújtó gyermekvédelmi intézmények által biztosított ellátások formáiról, igénybevételének módjáról és a térítési díjról szóló 22/1999. (V. 21.) Fővárosi. Közgyűlés számú rendelet módosításáról.

⁴Dr Radoszav Miklós: Felkészítés szociális szakvizsgára, Összefoglalás és áttekintés a gyermekvédelmi törvényről, előadás alapján

Elhangzott: Budapest Vasvári Pál Gyermekotthonban, 2002. okt. 15-én

A fenti felsorolás magyarázatának aktualitását az adja, hogy 2002-ben is 408 vidéki illetékességű gyermeket tartott nyilván és látott el a fővárosi szakellátás.

1. önként vidéki

Anya, apa állandó bejelentett lakóhelye vidéken van (személyigazolványba beírva, az országos népesség nyilvántartó adatai, lakcímnylvántartás szerint).

Problémák:

A vidéki állandó bejelentett lakcímmel rendelkező szülők hosszú évek óta a fővárosban tartózkodnak, illetve ott élnek különböző formában: régen munkásszálláson, albérlésben, rokonoknál, ismerősöknél meghúzva magukat, önkényes lakásfoglalóként, rosszhiszemű jogcímnélküli lakóként, hajléktalanként. Jobb esetben ideiglenes fővárosi lakáscímmel rendelkeznek, amit 2 évente meg kell újítani, ez azért fontos, mert az államigazgatásban elsősorban az állandó lakóhely szerinti ügyintézés, a másodsorban tartózkodási hely szerinti ügyintézés követi.

A szülő, ellehetetlenül Bp.-en nem tudja kifizetni a közüzemi díjhátralékát, OTP tartozását, cserél, eladja a fővárosi ingatlant és vidéken, a fennmaradó összegből vásárol lakást magának, miközben a gyermeke már hónapok óta a fővárosi ellátó hálózatban van. A vidéken létesített tulajdonviszony, ház vagy lakás, lakrész vásárlása azt jelenti, hogy oda azonnal be is jelentkezik az illető. Az adásvétel és jogi folyamata, a sok papír besz-

erzése mellett, az önkormányzatnál történő új lakcím létesítése - fontossági sorrendben - a legutolsó helyre kerül. Ezt megelőző: az ELMŰ-nél, vízműnél, gázműnél a tulajdonos változása, a csere ügyintézési bonyodalmi, amikhez a tulajdoni lap, és az adásvételi szerződés utolsó befizetéseket igazoló pénzügyi dokumentumok kellene csak. Az állandó lakcím bejelentésének hiánya először akkor derül ki, ha az önkormányzatnál ügyet akar a kliens intézni, mert ott elkérik a személyi igazolványát. Akkor derül ki, hogy elmaradt az állandó lakcímre való bejelentkezés, ami az államigazgatási eljárások illetékességi alapja. Amennyiben az ügyfél ott és azonnal kitölti a bejelentkező lapot, ez a központi népesség nyilvántartásban csak 30 nap múlva jelenik meg. Így válik vidékivé.

2. vidékivé vált hatósági úton

A gyámhivatal ügyintézése során megállapítja, hogy a szülő nem rendelkezik lakcímmel, az országos központi népesség nyilvántartó visszaigazolja, hogy a rendszerben nem szerepel az önkormányzat által kért személy adata, azaz Magyarországon nem rendelkezik állandó bejelentett lakással. Ma már nem kötelező az állandó lakcím megléte. Ezen információk birtokában a gyermek ügyében eljáró gyámhivatal a gyámot, a gyermekintézmény igazgatóját utasítja, hogy jelentse be állandó lakosnak a gyermekotthon címére a gyermeket. Az elmúlt években folyamatosan növekedett ezeknek a gyermekeknek a létszáma 2000-ben: 27 fő, 2001-ben: 40 fő, 2002-ben: 49 fő, gyermek volt vidéki gyermekotthonba bejelentve. Ezeknek a gyermekeknek az ügyiratát a gyámhivatal a lakcím megállapító határozattal együtt már át is helyezi vidékre.

Az amúgy is leterhelt vidéki gyámhivatal, ahová a vidéki gyermekotthon tartozik, megkapja a Fővárosi kerületi Gyámhivaltól az ügyiratot: „oldja meg a gondot a vidék”, mert úgy tűnik, hogy a főváros szabadulni akar az aktáktól. Igaz, hogy a fővárosi kerületi gyámhivatalok sem találják a szülőket, és ügygondnok útján kézbesítik a határozatot, annak ellenére, hogy a gyermekjóléti szolgálat kéznél van. A Gyermekjóléti Szolgálat családgondozói ismerik a környéket, jól együtt tudnak dolgozni, mégis áthelyezik az illetékességet vidékre. A vidéki gyámügyes kolléga ugyanúgy nem találja meg a szülőt, társashatósági felkérést alkalmaz minden információ megszerzéséhez. Ez hónapokat vesz igénybe, az ügyintézés hosszan elhúzódik. Az egy éves késés is elérheti.

A Gyámhivatal nyilatkoztatja írásban - jegyzőkönyv megküldésével - a nevelőszülőt, hasonló előzmények után (nincs a szülőnek érvényes bejelentett állandó lakás címe), hogy vállalja-e a gyermek bejelentését a saját lakásába vidéken. Erről határozatot hoz, és átteszi az ügyiratot vidékre.

3. véletlenül vidékivé lett

Előfordul néha jóhiszemű félreértés a nevelőszülő részéről, aki saját lakcímeire önhatalmúlag bejelenti a gyermeket, a jogi szakszöveg értelmezésének gondja miatt, a megfogalmazás a tartózkodási hely és gondozási hely összekeveréséből adódik gyakran. Az ilyen félreértések következménye, hogy a Budapesten élő szülő kikerül a gyermekjóléti szolgálat látóköréből. Utógondozás kérdésében nem tud az utógondozó

és a gyermek együttműködni. A vidéki utógondozó nem tud a gyermek után nyúlni és segíteni őt a fővárosban.

A nevelőszülői hálózatot működtető kéri, hogy az ő központi címe (pl. Máltai Szeretet Szolgálat, Páty) szerepeljen állandó lakhelyként a gyermek számára. A nevelőszülő címe, a gyermek gondozási helye, így nem lesz nyilvános, nem tudják meg, akik a határozatból kapnak (pl. a vérszerinti szülő). A Máltai Sz. Sz. családgondozójának csak néhány gyámhivatallal kell kapcsolatot tartani. Jelenleg Páty a Budakeszi gyámhivatal hatáskörébe tartozik. A gyermek ügye ilyen esetben személy helyett ügyirat, aktává silányul, nem képviseli a gyermek érdekét, csak éppen van gyámhivatal, amely a törvényben előírt feladatokat elvégzi (határozatot hoz, gyűjti a gyámi és vagyonkezelői jelentést). Itt iratkezelésről van csupán szó. A fenti intézkedések és történések jogi háttere is a Gyermekvédelmi törvényben található.⁵

Az esettanulmányban szereplő történetet 2000. január és 2002. december közötti időszakból választottam. Ekkor a fővárosi rendszerben már letisztultak az illetékességi viták, félreértések és bonyodalmak. A Fővárosi TEGYESZ-ben saját munkám során jutottam az információhoz, az ügyiratok a Fővárosi TEGYESZ irattárából állnak rendelkezésemre. Aktív résztvevője, szereplője voltam a történeteknek, munkaköri kötelességként. Megtapasztaltam, hogy a vidéki illetékességi gyermekek sorsa nagyban függ a vele foglalkozó szakemberek és szervezetek, hivatalok között kialakítható együttműködéstől.

■ ESETTANULMÁNY:

■ „A SZŐKE HAJÚ, KÉK SZEMŰ LÍDIA TÖRTÉNETE”

Az eset a rendelkezésre álló Fővárosi TEGYESZ irattári aktában lévő iratok, telefonon történt beszélgetések és az érintettekkel történő személyes találkozás alapján kerül ismertetésre.

A Lídia ügyében keletkezett írásos anyag kronológiai sorrendje a következő:

Budapesten a XIII. kerület Polgármesteri hivatala 2000. 03. 30-án határozatot hoz, mint I. fokú gyámhatóság, amely okiratban arról határoz, hogy 2000. 03. 18-án született leánygyermeket, Lídiát, ideiglenes hatállyal elhelyezi a Budapesten a Rege u. Csecsemő otthonban. Egyben felkéri a gyermek anyjának állandó bejelentett lakóhelye szerint illetékes XXI. Kerületi gyámhivatalt a hatáskörébe tartozó további gyermekvédelmi

⁵Az általános illetékesség fő szabályai Gyvt. XX. fejezet

124. § (1) Az eljárásra az a települési önkormányzat képviselőtestülete, jegyzője vagy az a gyámhivatal illetékes, amelynek a területén a gyermek szülői felügyeletet gyakorló szülőjének, lakóhelye van.

(2) Ha a szülői felügyeletet együttesen gyakorló szülők bejelentett lakása különböző illetékességi területen található, az eljáró szerv illetékességét a gyermek bejelentett lakóhelye határozza meg. Ha a gyermek bejelentett lakóhelye egyik szülőjének lakóhelyével sem azonos, az a szerv jár el, amelynek a területén az anya lakóhelye található.

(3) Lakóhely hiányában, az eljáró szerv illetékességét a tartózkodási hely határozza meg.

(4) Belföldi lakóhely hiányában, vagy ha a tartózkodási hely ismeretlen, az eljáró szerv illetékességét az utolsó ismert hazai lakóhely határozza meg, ennek hiányában a fővárosi főjegyző illetékes.

intézkedések megtételére. Ez a határozat azonnal végrehajtható. Indokolásként ez a néhány sor található. „A kiskorú leánygyermek, Lídia a Semmelweis Egyetem Egészségügyi Karának Szülészeti osztályán született. A kiskorú anya az Egyetemi Szülészetről csecsemőjét nem kívánja hazavinni”.

Budapest 2000. 03. 31. dátummal a Budapesti Rege u. Csecsemőotthon értesítést küld a Fővárosi TEGYESZ-nek, hogy a „vezetésem alatt álló intézménybe új gondozottat fogadtam be, melyet hatósági határozattal rendelt el a gyámhivatal. Továbbá kéri, hogy az új gondozottat vegyék nyilvántartásba, és törzsszámát küldjék meg.” Erről értesül: Fővárosi TEGYESZ (címezett), beutaló szerv, vérszerinti szülő. A csecsemőotthonban két oldalas felvételi jegyzőkönyv készül az ideiglenes hatállyal beutalt gyermekről, melyben szerepelnek a csecsemő adatai, születési év, hely, anyja neve, beutaló határozat száma és indokként: „a kiskorú 14 éves anya nem tud gondoskodni az újszülöttről.” Az anya állandó lakcíme, gyermek állandó lakcíme az anyáéval megegyezően. A gyermek felvételékor hiányzó okiratok (dokumentumok): személyi lap, közgyógy. ellátásra jogosító igazolvány, TAJ- kártya.

Meghívó a következő dokumentum időrendben az okiratok között. 2000. 04. 11. keltezéssel a Fővárosi TEGYESZ meghívja elhelyezési tanácskozásra a vérszerinti anyát, az anya állandó lakóhelye szerinti illetékes gyámhivatalt és a gyermekjóléti szolgálatot. Az elhelyezési tárgyalás időpontját 2000. 04. 25-re tűzik ki. A fenti időpontban a tárgyalásra megjelenik a csecsemőotthon pszichológusa, és családgondozója valamint a gyámhivatali ügyintéző. A team munkát facilitátor (segítő, témavezető koordinátor) vezeti. A gyámhivatalt képviselő ügyintéző elmondja: a kiskorú anya a törvényes képviselője jelenlétében írásban, jegyzőkönyvileg lemondott a újszülött gyermekéről. De megnevezte az apát, akit az illetékes gyámhivatal útján nyilatkozat tételre kér, és egyidejűleg büntetőeljárást kezdeményez a bíróságon, kiskorú megrontása tárgyában. Arra a kérdésre, hogy a szülők gondozhatják-e a gyermeket, és megkísérelték-e rokonnál, ismerősnél elhelyezni, segítségnyújtás esetén a rokonok vagy ismerősök gondozhatják-e a gyermeket, a nem válasz került bekarikázásra. A terv fő irányaként: a tartós családpótló gondozás, gyermekotthoni elhelyezés és örökbe fogadás került bejelölésre. A szükséges intézkedések sorában: átmeneti nevelésbe vétel, gyámrendelés, apa lemondó nyilatkozata esetén tartós nevelésbe vétel, örökbe fogadás előkészítése. Kapcsolattartás az apa nyilatkozatától függ. Egyéni elhelyezési tervben gyám rendelése, kapcsolattartás szabályozása

2000. 05. 08-án a kiskorú anya állandó lakóhelye szerinti gyámhivatal meghozza határozatát a csecsemő átmeneti nevelésbe vételéről. Ebben kirendeli számára a csecsemőotthon igazgatóját gyámul, vagyonkezelőt nevez, meghatározza a gyermek gondozási helyét. Indokolásában leírja, hogy a „kiskorú édesanya lemondott gyermekéről.” A lemondó nyilatkozat érvényességéhez az anya törvényes képviselője is hozzájárult, és az anya jegyzőkönyvileg megnevezte csecsemője apját. Az anya gyermekkorára tekintettel büntetőeljárást kezdeményez a fiatalember ellen, aki anya elmondása szerint az újszülött leány, Lídia édesapja. A gyermek családi jogállás rendezése érdekében

megkeresem az apa állandó lakóhelye szerinti illetékes gyámhivatalt megkérem, hogy nyilatkoztassák az apát, elismeri-e magáénak a fenti gyermeket. Az édesanya és családja nem kívánja vállalni az újszülött nevelését, mert elmondásuk szerint: „az apa cigány származású”.

2000. 05. 15. Országos Egészségügyi pénztár felé levél megy a családi pótlék folyósításának megkezdése ügyében. 2000. 05. 30. jogerőre emelkedik Lídia átmeneti nevelésbe vételéről szóló határozat.

2000. 06. 27. a fővárosi XXI. ker. gyámhivatal határozatot hoz, amelyben rendelkezik Lídia állandó lakcíméről, és kötelezi a gyámot, hogy az új címre jelentse be a csecsemőt. Indokolásában leírja: Lídia vérszerinti anyja lemondott a gyermekről, és hozzájárult örökbefogadásához. A megnevezett apa Lídiára vonatkozó teljes hatályú apai elismerő nyilatkozatot tett

2000. 07. 28. Bp. gyámhivatal határozatot hoz iratanyag áttételéről az apa állandó lakóhelye szerinti illetékes gyámhivatalhoz Kelet-Magyarország nagyvárosába. Ebben felszólítja a gyámot, hogy féléves jelentését már az új gyámhivatalnak küldje, és tájékoztat, hogy Lídia apja és apai nagymama több alkalommal telefonon érdeklődött a csecsemő felől, az apa a gyermek átmeneti nevelésének megszüntetése iránti kérelmet benyújtotta. Ebben már az új gyámhivatal fog eljárni.

Az anyakönyvi hivatal augusztus 17-én megküldi a kislány anyakönyvi kivonatát, amelyben anyja nevére anyakönyvezték a gyermeket.

2001. 02. 02. a gyám levélben tájékoztatja az illetékes gyámhivatalt Lídia egészségi állapotáról, fejlődéséről és arról, hogy a vér szerinti apa 2000 októberében meglátogatta a kislányt, és heti néhány alkalommal telefonon érdeklődik.

2001 februárjában értesítik a Fővárosi TEGYESZ-t, hogy új gyámhivatal alakult az apa állandó lakhelyén, és az ügyirat ide került át. 2001 márciusában a budapesti csecsemőotthonból a gyám Lídia kapcsolattartására vonatkozó helyesbítő levelet küld. Ebben leírja, hogy az apa és a családtagok rendszeresen látogatnak, pedig ehhez több száz km-t kell utazniuk.

2001. 03. 28. az átmeneti nevelés megszüntetéséről határoz a vidéki gyámhivatal, melyben felszólítja a gyámot, hogy Lídiát vér szerinti apjának adja át, a gyámot és a vagyonkezelőt felmenti. Egy évre utógondozót rendel Lídia számára. Indokolásában leírja, hogy Lídia anyja lemondott gyermekéről, és hozzájárult az örökbeadáshoz, de ugyanakkor megnevezte a fiatalkorú férfit, mint apát. Az apa teljes hatályú elismerő nyilatkozatot tett, és gyermeke örökbeadáshoz nem járult hozzá. Kérte leánya vérszerinti családban történő elhelyezését, mivel az anya szülői felügyeleti joga megszűnt, ezért a szülői felügyeleti jogot ő mint apa kívánja gyakorolni.

A vérszerinti apa a nagy távolság ellenére is próbálta felvenni és tartani a kapcsolatot gyermekével. Hetente többször érdeklődött, meglátogatta a gyermeket, fotót készített a találkozásokról, néha elkísérte a nagypapa és a nagybácsi. A nagymama kiskorú gyermekei miatt nem tudott személyesen elmenni, de telefonon tartotta a kapcsolatot, a gondozóktól felvilágosítást kért unokája szokásairól, kialakult napirendjéről. Az apa és a nagyszülők szeretik, ragaszkodnak Lídiához.

Az apa ismételtlen kéri kiskorú gyermeke átmeneti

nevelésének megszüntetését az illetékes gyámhivaltól. Az apai nagymama is nyilatkozott, hogy unokáját saját gyermekeként fogja gondozni, nevelni a családban.

„Az apának sikerült elhelyezkedni, állandó munkahelyet létesíteni, a települési GAMESZ-nál, így rendszeres jövedelemmel rendelkezik. Az apa mindent megtett, hogy lányát végleg hazahozza a csecsemőotthonból. A gyermekjóléti szolgálat munkatársa és a védőnő véleménye, hogy a gyermek gondozását az apa és a nagyszülők teljes egészében el is tudják látni. Az elkészített környezettanulmányok szerint a család lakáskörülményei tiszták, rendezettek. A lakás komfortos, 153 m², öt szoba konyha, fürdőszobából áll. A helységek berendezése, felszereltsége megfelelő. A lakásban az édesapa szülei-vel és 6 kiskorú testvérével él, lakásban tartózkodik még 3 unokatestvér. A család jövedelme 170-200 ezer Ft/hó, ami az apa rendszeres jövedelméből, a nagymama GYES-éből, bedolgozói alkalmi munkáiból, a családi pótlékból és a rendszeres gyermekvédelmi támogatásból tevődik össze. A nagymama legkisebb gyermeke most töltötte be második életévét, így 1 éves unokáját vele együtt tudja nevelni. A védőnő véleménye alapján gondozási problémák nincsenek vele. Lídiának külön szobát biztosítanak az édesapával, a szükséges bútorzattal rendelkeznek. A nagymama által nevelt kiskorúak rendszeresen és tisztán járnak óvodába és iskolába. A fentiek alapján megállapítottam, hogy a család életkörülményei alkalmasak, a feltételek biztosítottak a kiskorú további nevelésére, gondozására. A nagymama nevelési tapasztalatával biztosítani tudja unokája nevelését.

Az eljárás során beszerzett és a rendelkezésre álló államigazgatási iratok alapján és figyelembe véve a szülő érzelmi kötődését, a nagyszülő segítségadását, a gyermek jogát a családban történő nevelkedéshez, a rendelkező részben foglaltak szerint döntöttem, Lídia átmeneti nevelését megszüntetem.”

2001. 04. 12. értesítés szakellátásban ellátottakról, távozásáról”. Értesítem, hogy a gondozásban levő gyermek gondozása megszűnt, a mai nappal eltávozott. A gondozott kiskorú gyámhivatali engedéllyel távozott, más személy, az édesapa által.

2001. 04. 23. Értesítés a vidéki gyámhivatalnak, hogy Lídia 2001. 04. 12-én a kiskorúak nyilvántartásából töröltem, törlés indoka: kiadták a vérszerinti családnak.

2001. 07. 31. Vidéki gyámhivatal jogerő jelentése, vagyonkezelő felé végszámadás elfogadása és jogerőre emelkedése.

Lídia életkezdése így néz ki, a gyermekvédelmi okiratok és államigazgatási határozatok tükrében. Amennyiben a gyermek eléri nagykorúságát, betölti 18 életévét, megnézheti ezeket az iratokat a Fővárosi TEGYESZ irattárában, levéltárban. Lídia sorsának ezek a papírformájú dokumentumai az írásban fehéren-feketén rögzített tények.

A gyermekvédelem területén dolgozó sok szakember összmunkájának lett az eredménye, hogy Lídia egy év után hazakerülhetett vérszerinti családjába, édesapja nevét viseli és első születésnapját (egy kicsit megkésve, három héttel később) otthon rokonai körében tölthette. Apja ölében ülve fújhatta el a születésnapján a torta az egy szál gyertyát. Alapvető gyermeki jog a saját vérszerinti családban való élés. Ez megvalósult ebben az

esetben. Ennek pontos jogszabályi hátterét a gyermekvédelmi törvény II. fejezetének 6.§. fogalmazza meg.⁶

Ami az iratokban nincs benne....

Lídia története 1999-ben

Észak-Kelet Magyarország egy csendes városának általános iskolájában kezdődött. Kamaszszerelm alakult ki a 7. osztály diákleánya és a nyolcadik osztály csinos, jó kiállítású, szőke hajú, kékszemű fiú tanulója között. Ez a kezdődő kapcsolat hamar túlnőtt az iskola falain, tudomására jutott a tanároknak, szülőknek. A 7-es diákleány apja, a kisvárosban jó nevű vállalkozó, több Kft-vel rendelkező jómódú, üzletember, akinek szeme fénye a leánya. Amikor ez a diákszerelm a szülők tudomására jutott, elleneztek a kapcsolatot, elkezdtek tiltani a leányt a fiútól. A szülői kérés, szép szó, szidás nem használt, a fiatalok továbbra is találkoztak és egyre több időt töltöttek együtt. A leány szülei, úgy döntöttek, másik iskolába íratják be lányukat. A fiatalok ennek ellenére sok időt töltöttek együtt, tanítás után gyakran találkoztak. A szülők tapasztalták, hogy akarataik ellenére a fiatalok találkoznak így mást gondoltak. A szomszéd város iskolájába íratják át a leányt, és anyuka gépkocsival vitte-hozta minden nap a gyermekét. A fiatalok a tiltás ellenére is együtt jártak.

A leány családja 1999 őszén váratlanul ismeretlen helyre költözött. Ez a hely - mint utóbb az iratokból kiderült - Budapest, ahol egy nagynéni XXI. kerületi lakásába jelentkezett be a család. Ekkor már kiderült, hogy a kiskorú leány terhes, úgy gondolták, a nagyváros forgatagában ez nem tűnik fel. Itt nem ismeri senki a családot, a gyermeket váró leány itt járt terhesrendelésre, és itt volt kórházi orvosa is. A vállalkozó szülők anyagiakban mindent megadtak a várandós kismamának.

Lídia 39 gestációs (méhen belüli terhesség) héten 3020 gram, 52 cm-es hosszal, császármetszéssel jött a világra. Apgar 9/10-el született. Az ifjú anya nem nézte meg a gyermekét és már a kórházban nyilatkozott, hogy nem kívánja hazavinni a kisleányt.

Anyukája kísérte mindenhová az újdonsült kiskorú anyát. A XXI. kerületi gyámhivatalban is együtt mentek lemondani a gyerekről. A kiskorú anya hozzájárult az örökbeadáshoz is ezzel a lépéssel, mintegy meg nem történtté téve a történeteket, eltüntetni az életéből Lídiát. Az adott helyzetben igen szokatlan módon, megnevezte az apát. Az anyja kérésére elmondta, ki hozta szegyenbe, vagy lelke mélyén nem akarta hogy eltűnjön a látóköréből a csecsemő (hisz nem saját szíve szerint döntött, a felnőtt döntött helyette, mert ő még nem töltötte be a 14 évet). Így megnevezte az a fiatalembert, volt iskolatársát, aki nem is

tudott az ő áldott állapotba kerüléséről, a terhességéről, a szülés helyéről és várható időpontjáról, apai kötelességeiről semmit.

Lídia bekerült a szakellátásba, ahol a csecsemőotthonban orvosok, gondozónők vették körül. Igen korán egy bárányhimlő járvány miatt a László kórházban gyógyították, itt hozták rendbe kiterjedt szájpenész betegségét, hányási és etetési nehézségeit. Lídiát - súlyfejlődési nehézségek miatt - a Semmelweis I. Gyermekklinikára vitték kivizsgálásra, ahol kalóriádus táplálást javasoltak számára. Ennek következtében a vaspótlás és a kalóriádus táplálás eredményeként lassú súlygyarapodás indult a gyermeknél. A gyám a kötelező védőoltásokat beadta a gyermeknek. A gyermek az ideiglenes hatályú határozattal tartózkodott a csecsemőotthonban.

A történet hatósági intézkedéseit egy új szereplő - a gyámhivatal - végezte.

A történet folytatódik, és ezen a ponton fordul meg.

⁶6.§ (1) A gyermeknek joga van a testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődését, jólétét biztosító saját családi környezetében történő nevelkedéshez.

(2) A gyermeknek joga van ahhoz, hogy segítséget kapjon a saját családban történő nevelkedéshez, személyiségének kibontakoztatásához, a fejlődését veszélyeztető helyzet elhárításához, a társadalomba való beilleszkedéséhez, valamint önálló életvitelének megteremtéséhez.

7.§ (1) A gyermek szüleitől vagy más hozzátartozóitól csak saját érdekében, törvényben meghatározott esetekben és módon választható el. A gyermeket kizárólag anyagi okból fennálló veszélyeztetettség miatt nem szabad családjától elválasztani.

11.§ (1) A gyermeki jogok védelme minden olyan természetes és jogi személy kötelessége, aki a gyermek nevelésével, oktatásával, ellátásával, ügyeinek intézésével foglalkozik.

Az ifjú apa, apai mivoltáról a területileg illetékes gyámhivatali értesítése során szerez tudomást, 2000 júniusában, mert beidézik a bíróságra a fiatalkorút és édesanyját. Ők ott szembeülnek a történettel, a múltbéli eseményekkel.

Jegyzőkönyv készül, és az ifjú elismerte apaságát,

(teljes hatályú apai elismerő nyilatkozatot tett) családi nevét adta a kislánynak. A városi gyámhivatalnak kötelessége az újdonsült apa ellen pert indítani az illetékes bíróságon, gyermek sérelmére elkövetett bűncselekmény miatt. A fenti ügyben a bíróság ítélete, döntése 1,5 év pártfogói felügyelet volt.

A bíró figyelembe vette döntésénél, hogy a fiatalos elismerte apaságát, családi nevére vette a gyermeket, saját háztartásában kívánja nevelni Lídiát, nem járult hozzá az örökbeadáshoz. (Vélelmezték, hogy nem nemi erőszak történt, mert mind a két fél akarta azt a kapcsolatot, amelyből Lídia mint szerelemgyerek született). Az apai elismerő nyilatkozat birtokában, a XXI. kerületi gyámhivatal a kislány állandó lakóhelyét vidéken az apa állandó lakóhelyével azonosan megállapítja, majd az ügyiratot áthelyezi, postán továbbítja a már új illetékes vidéki gyámhivatalnak.

A vidéki nagyvárosi gyámhivatal körzetébe igen sok és távol lévő település tartozik, 100 km-es körzetű területet lát el, sok feladata van, nehézségekkel küzd. Létszám hiány, hiányos ügyiratok, fontossági sorrend felállítása, megyei ellenőrzés. A sok körzet, a nagy távolság a még nem működő gyermekjóléti szolgálatok, a technikai felszereltség hiánya (nincs elég számítógép), nincs kialakult nyilvántartási rendszer, nagy a fluktuáció, kevés az államigazgatásban járatos szakember, iktatás, postázás, érkeztetés rendszere még kiforratlan. A telefon és a fax vonal kevés, nem elérhetőek, sok még a megoldásra váró feladat.

A TEGYESZ gyámi tanácsadója a gyermekek látogatásának eltervezett ütemezésén felül észleli, hogy új vidéki illetékességi gyermek „Lidike” került az általa kötelezően látogatott gyermeknévsorba. Szeptemberben felkeresi a csecsemőotthonban a gyermeket, a gyámot, a gondozót, és tájékozik a helyzet felől. A gyermekotthoni igazgatók megkapták a gondozásukra és nevelésükre bízott gyermekek gyámi tisztségét, amit az új törvény bevezetése előtt intézeti gyám címen a mindenkori GYIVI igazgató és néhány hivatásos gyám látott el. A gyámság területén is változásokat hozott a törvény, a gyámságot a gyermek közvetlen közelébe helyezte.

A gyám joga és kötelezettsége: A gyámot a gyámsággal járó jogok és kötelezettségek a kirendelő határozat kézbesítését követő naptól kezdve illeti meg, illetve terheli.

A törvény ugyanazon jogokkal ruházza fel a gyámot, és ugyanazon kötelezettségeket állapítja meg terhére, mint amelyek a szülői felügyeletet gyakorló szülőt is megilleti, illetve terheli. A gyám joga és kötelezettsége a gyermek gondozása - ez nem jelenti, hogy a saját háztartásában köteles a gyermek gondozásáról gondoskodni -, a kiskorú vagyonának kezelése, illetve a törvényes képviselőt ellátása. A gyám működésében a gyámhivatal felügyelete és irányítása alatt áll. Ennek keretében a gyámhivatal jogosult rendszeresen ellenőrizni a gyám tevékenységét, amelynek eszközei lehetnek: környezettanul-

mány készítése, óvodai-iskolai vélemény bekérése, pénzkézelés ellenőrzése.

A gyámhivatal a gyermek megfelelő neveltetésének ellenőrzése mellett különös figyelmet fordít a gyám vagy onkezelői tevékenységére. Ennek módja a számadásra kötelezés. A gyám a vagyonkezeléséről legalább évente köteles a gyámhatóságnak számot adni.

A rendszeres számadás (amely a megelőző év vagy onkezelésére vonatkozik) minden naptári év február hó 15. napjáig kell a gyámhatósághoz benyújtani. A rendszeres számadásban a bevételeket és a kiadásokat külön-külön tételesen fel kell sorolni, csatolva a bevételeket és a kiadásokat igazoló okiratokat. A számadás elbírálása során a gyámhivatal a benyújtott iratok alapján megvizsgálja a számadás helyességét és szükségességét, értékeli a gazdálkodás során tanúsított gondosságot.

A gyám joga és kötelessége, hogy a gyermek jogainak és jogos érdekeinek megóvása érdekében szükséges nyilatkozatokat a kiskorú helyett és nevében megtegye, illetve hozzájáruljon a kiskorú által megtett nyilatkozatokhoz, vagy utólagosan jóváhagyja azokat, amennyiben ezek a kiskorú érdekében állnak, valamint ellássa a törvényes képviselőből adódó egyéb feladatokat.

A gyám a működéséért díjazást nem követelhet, a gyermek megélhetését szolgáló juttatásokat (tartásdíj, gondozási díj, árva ellátás) azonban az ő kezeihez kell folyósítani.

A gyám a kárt, amelyet kötelessége megszegésével a gyámsága alatt állónak vétkenesen okoz: köteles megtéríteni. A gyámot a felelősség alól nem mentesíti, ha a károkozó magatartását a gyámhivatal jóváhagyásával folytatta, ugyanis a gyám saját felelőssége annak eldöntése, hogy a megtett nyilatkozat a gyámsága alá tartozó gyermeknek okoz-e felróhatóan kárt, vagy sem.

Folytatódik Lídia története

A fővárosi csecsemőotthonban - ahol Lídia nevelkedik -, a gyermek gyámja megmutatta a gyámi tanácsadónak a gyermek ügyében keletkezett okiratokat, elmondta, hogy fél éve senki sem érdeklődik a kisleány felől, az anya lemondott a kislányról a kórházban, az anya nevére van anyakönyveztve, ez a gyermek potenciálisan örökbefogadásra várakozó kisleány. Megmutatta a leányt, aki a fehér bőrével, szőke göndör fűrtös hajával és nagy kék szemével tényleg minden örökbefogadásra várakozó szülő álmát kielégítette volna. Valószínűnek tartotta a gyám, hogy a továbbiakban sem fog érdeklődni senki Lídia felől. A kisleány vékony csontú, mosolygós, jól ápolt és szépen öltöztetett gyermekként tartózkodott a csecsemőotthonban.

A csecsemőotthonokban a legtöbb ilyen státuszú gyermeket - a nem látogatás, a kapcsolat hiányában az igazolt 1 év leteltével - örökbefogadhatónak nyilváníásért felterjesztik. A gyermekek sorsa kettő éves korukra örökbefogadói családba történő kihelyezéssel szokott rendeződni, hiszen a gyermeknek családban nevelkedni a legjobb, ez képviseli legjobban az érdekét.

A gyámi tanácsadó a TEGYESZ irattárban áttanulmányozta Lidike dokumentumait, és megtalálta az illetékes vidéki gyámhivatalt. Hosszan tartó többszöri telefonbeszélgetés során kiderült, hogy vidék nem kapta meg a fővárosi XXI. kerületi

gyámhivataltól az aktát, nem tartanak nyilván ilyen nevű ügyfelet. Igaz, hogy közben új épületbe költöztek, és ott már külön iroda és irattár is van a gyámi ügyek számára.

A pesti gyámhivatalt is megkereste telefonon, hogy ha értesítést küldött az irat áthelyezés szándékáról, miért nem helyezte át az ügyet. A postázás körüli gondok megoldása heteket vett igénybe. Október végén egy telefonbeszélgetés során a vidéki gyámhivatal elmondta, hogy most került a látókörébe az akta, nem tudja hol volt eddig, ígéretet tesz, hogy, belenéz.

November közepén a kisleányt ismét meglátogatta a gyámi tanácsadó a csecsemőotthonban, látta, hogy a gyermek szépen fejlődik, bár apró, törekeny, jó kislány, de nem látogatja senki, az anya lemondott róla, egyre nagyobb a valószínűsége, hogy örökbe adható, mondta a gondozó. A látogatási könyvben vezeti a csecsemőotthon a gyermekek felől való személyes, telefonos érdeklődéseknek gyakoriságát. Kit, mikor, milyen formában látogattak, ez az írásos dokumentum perdöntő lehet, örökbeadási ügyeknél. Lidike neve nem szerepelt ebben a könyvben.

A gyámi tanácsadó felhívta az ifjú apa állandó lakóhelye szerinti polgármesteri hivatal, gyermekorvost, védőnőt, és információt próbált szerezni az apáról. A védőnő elmondta, hogy ismeri az apa családját, mert ott sok gyerek van, rendszeresen kijár hozzájuk. Elmesélte, mekkora port vert a kisvárosban ez a történet, amikor kitudódott, hogy az ifjú apa lett, tudtán kívül, és fővárosi csecsemőotthonban van a gyerek, akit még nem is látott. Az ifjú apa édesanyja 40 év körüli, 11 gyerekes, nagycsaládos, lendületes, energikus, nagyhangú, „ami a szíven, az a száján,” családcentrikus nő. Ez a teremtés végigkiabálta az utcát, a szomszédokat és az önkormányzatot, hogy micsoda szegény rá nézve, hogy az ő unokája csecsemőotthonban van. Fölrohant Pestre a fiával együtt, náluk volt az apai elismerő nyilatkozat, de nem engedték be a csecsemőotthonba, így hiába utaztak.

November végén a vidéki nagyvárosi gyámhivatalban elmondta az ügyintéző, hogy mindenki beteg, helyettesítések vannak, nem tud semmit erről az ügyről, nem az ő területe.

December elején a vidéki városi gyámhivatal elmondta, hogy ő már nem foglalkozik ezzel az ügygel, mert januárban az a település saját gyámhivatalt állít. A gyámi tanácsadó ismét meglátogatta Lídiát és most elkérte ismét a csecsemőotthonokban kötelezően vezetett látogatási könyvet, kíváncsi volt a bejegyzésekre. 1 beírás volt található csak Lídia vonatkozásában: az apa október végén 1 alkalommal megnézte a gyermeket.

Januárban a gyámi tanácsadó felhívta az apa állandó lakóhelye szerinti új gyámhivatalt, ahol a helyi önkormányzat volt gyámügyes kollegáját találta új munkakörben. Az új hivatal névleg működött csak, mert a kijelölt helységben az íróasztalon kívül más nem állt rendelkezésére. A gyámi tanácsadó ismét ismertette Lidike történetét és kérte a kolleganő segítségét.

A nagyváros gyámhivatala csak február elején adta át az illetékességébe már nem tartozó ügyeket a kis város gyámhivatalának.

Ettől az időponttól kezdve felgyorsultak az események. A kolleganő helyi lakos lévén, és államigazgatási jártassága révén kezébe vette Lidike ügyét. Megkereste az érdekelteket, jól együttműködött a menetközben megalakuló helyi gyer-

mekjóléti szolgálattal. Helyt adott az ifjú apa abbéli kérésének, hogy szeretné hazahozni és saját családjában nevelni Lidikét. Gyakran és sokat beszélt az apával és a nagy szülőkkel. Lidike látogatásai megsűrűsödtek, minden hétvégén személyesen utaztak fel rokonokkal, hét közben a gyámhivataltól telefonon érdeklődött az apa és a nagymama is. Márciusban a gyám jelezte a gyámhivatal felé a látogatások gyakoriságának növekedését és kételyeit, hogy vajon jó helyre, alkalmas helyre kerül-e a kislány, alaposan megvizsgálta-e a gyámhivatal az apa kérését, hogy haza akarja vinni a gyermeket. A gyámügyes kolleganő az átmeneti nevelést megszüntető határozat előtt személyesen is kint volt a családnál környezettanulmányon. (A Gyvt. előtt a környezettanulmány készítése a gyámügyes kollega kötelessége volt a polgármesteri hivatalban). A gyermekjóléti szolgálat dolgozója is készített környezettanulmányt és a helyi védőnő is megírta a tapasztalatait.

A 15 napos jogerőre emelkedés nagyon nehezen telt le.

Az események felgyorsulnak,

a történet tovább folytatódik. Az apa kezében a jogerős megszüntető határozattal, ezt követően április 12-én kölcsönkért autóval, a nagyapával és nagybácsival közösen az újonnan vásárolt gyermekruhákkal, bébiárukkal, cumisüveggel, pelenkával és játékkal felszerelve elmentek a kislányért. Estére, fáradtan értek haza, Lidike haza ért, otthon volt.

A kisleánynak kirendelt kötelező utógondozása folyamatosan 2002 áprilisáig tartott. Az eltelt idő alatt a családdal, a gyermekkel és az apával semmilyen probléma nem adódott.

A gyámügyes kolleganő folyamatosan, kiemelt figyelemmel kíséri a család életét, nem csak azért, mert ez volt az első ügye. Az eltelt időben, a kisvárosban a gyámhivatalnak egyetlen gyermeket sem kellett kiemelni a családjából, minden adódó problémát meg tudtak oldani az alapellátás keretében. Lidike jól beilleszkedett a vér szerinti családjába, jól és biztonságban érzi magát. Sok szerető rokon, unokatestvérek, nagynénik és nagybácsik, felnőtt és gyermek veszi körül. Szépen fejlődik, a világra nyitott, érdeklődő gyermek, szépen beszél. Második születésnapján különös, váratlan látogatója volt, a gyermekéről lemondott anya édesapja (Lidike anyai nagyapja) jött el titokban látogatni; ajándékokkal, arany fülbevalóval, játékkal, édességgel halmozta el unokáját. Az apa és Lidike megmutatták az ajándékokat a gyámhivatalban az ügyintézőnek.

LÍDIA TÖRTÉNETE- ÖSSZEFOGLALÁS

A fővárosi szakellátásban folyamatosan tartózkodnak vidéki állandó bejelentett lakóhellyel rendelkező gyermekek. Lidike egy kiskorú vidéki illetékességű anya eltitkolt terhességéből született kislány, aki a csecsemőotthonból sikeresen hazakerült a vérszerinti családjába, rokonai körébe. Ehhez szükség volt a fiatal férfi apa elismerő nyilatkozatára és arra, hogy ő úgy döntsön, fel kívánja nevelni saját családjában a kisleányt. A gyermeknek a vér szerinti családban nevelkedés képviseli az érdekét, ehhez a szülőt támogatni kell, segíteni kell szaktanácsadással és anyagilag is

Azt kívántam bemutatni az adott történet tükrében, hogy működik a magyarországi államigazgatási rendszer szervező

elve, az állandó lakóhely szerinti illetékességre történő szervezés.

Ezt, hogy valósítja meg az új hivatal a gyámhivatal, milyen buktatói vannak az ügyiratkezelésnek (postázási hibák, ügyirat elfektetés, már nem az én asztalom hozzáállás).

Az újonnan bevezetett gyámság fogalma és a hozzá kapcsolódó gyám kirendelés, (a gyámot nem illeti meg a gyermekelhelyezés joga, a látogatási napló vezetése) a gyámi tanácsadás mennyiben segíti, befolyásolja az eseményeket (vérszerinti szülőkkel való kapcsolat keresése, családban nevelkedés fontossága).

Az utógondozás, az utánkövetés a segítség meghosszabbított formája.

A jogerő fontos, hiszen jogerőre emelkedés előtt az érintettek ellenvéleményüket, egyet nem értésüket kifejezve módosíthatják az ügy kimenetelét. Meggondolhatják magukat, új ismeretek kerülhetnek felszínre. Lidike története a gyermekvédelemben ritkának számító sikertörténetek egyike.

■ KÖZSZOLGÁLTATÁS

A történetben - mint oly sok másiban - nagy szerepe van egy új szervezetnek, nevezetesen a gyermekjóléti szolgálatnak, ami új fogalmat takar: a törvényalkotó szándéka szerint „közszolgáltatás”-t végez. A törvényben előírt feladatainak maradéktalanul csak néhány év elteltével tud megfelelni. A törvényalkotó szándéka az volt a szolgálat megteremtésével, hogy a helyi szinten kezelhető problémák helyben megoldást, segítséget kapjanak, helyben maradjanak. Célja volt, hogy megvalósulhasson egy sűrűbbre font szociális védőháló megtartó ereje, minél kevesebb család hulljon át a hálón. A gyermekvédelmi törvényben került megfogalmazásra ez az új „közszolgáltatási forma”.⁷

A gyermekvédelemben új szemléletre van szükség: módosítva az állam, a szülő és a gyermek hármasszorzatának különféle elemeit. A gyermeket a korábbinál önállóbb szereplőnek kell tekinteni, hogy jobban alanya és kevésbé tárgya legyen a vele kapcsolatos folyamatoknak. Továbbra is jelentőséget kell tulajdonítani a szülők kötelezettségeinek, ehhez azonban párosítani

kell a kötelezettségek teljesítését segítő különféle ellátásokat.

Az államnak elsődlegesen a különféle támogató szolgáltatások rendelkezésre bocsátásával kell ellátnia feladatait, a család életébe való beavatkozás lehetőségének fenntartása mellett.

A szemléletváltás másik eleme, hogy a korábbinál szélesebben kell értelmezni a gyermekjólétinek és gyermekvédelminek minősített helyzetek körét. Fel kell ismerni, hogy a mai családtól nem várható el, hogy külső segítség nélkül eleget tegyen a gyermekkel kapcsolatos feladatainak. Ezért a gyermekjóléti-gyermekvédelmi rendszernek nem csak azért kell foglalkoznia a gyermekkel és szüleikkel, mert a gyermekek veszélyeztetettek vagy később azzá válnak. El kell fogadni a „legkisebb kényszer elvét”, amely szerint nem mindegy, hogy egy megoldást valaki önként vesz igénybe, vagy pedig azért, mert kötelezték rá. A különféle gyermekvédelmi megoldások igénybevételének eldöntését a családra kell bízni, és őket e döntésben támogatni kell. Valamely megoldást akkor szabad hatósági kötelezés útján előírni, ha az önkéntes igénybevétel nem eredményes és a helyzet a gyereket aránytalanul nagy kockázatnak teszi ki.

A gyermekvédelmi tevékenység nagy részét kiemelte a törvény a közhatalmi feladatok közül, és közszolgáltatássá nyilvánította. Akkor várható a gyermekvédelemben növekvő közszolgáltatási arány a hatósági megoldásokkal szemben, ha minden településen elérhetővé válik egy olyan szolgáltatás, amely képes betölteni a gyermekvédelmi alap ellátás szerepét. A gyermekjóléti szolgáltatás feladatai több csoportra oszthatók.

Feladatok a gyermek testi, lelki egészségének, családban történő nevelésének elősegítése érdekében

- feladatok a gyermek veszélyeztetettségének megelőzése érdekében (a településen élő gyermekek összességére vonatkozó adatgyűjtési és jelzési teendők)
- feladatok a kialakult veszélyeztetettség megszüntetése érdekében (a családban élő veszélyeztetett gyermekkel és családjával kapcsolatos feladatok tartoznak)
- kiemelt feladat a családjából kiemelt gyermek visszahelyezése érdekében történő tevékenység. A gyermekjóléti szolgálat közvetítő tevékenysége: kliens segítése valamely ellátás igénybevételében, közvetítés a kliens és a szolgáltató között, esetenmenedzseri tevékenység a gyermeknek nyújtott különféle ellátások összehangolása érdekében.

■ ÖSSZEGLÉS

■ Következtetések a vidékiség hátrányairól

Gyermekjóléti szolgáltatás

Gyvt. 39 § (1) A gyermekjóléti szolgáltatás feladata a gyermek testi, lelki egészségének, családban történő nevelésének elősegítése érdekében

a.) a gyermeki jogokról és a gyermek fejlődését biztosító támogatásokról való tájékoztatás, a támogatásokhoz való hozzájutás segítése

b.) családtervezési, a pszichológiai, a nevelési az egészségügyi, a mentálhigiénés és káros szenvedélyek megelőzését célzó tanácsadás vagy az ezekhez való hozzájutás megszervezése

c.) a szociális és válsághelyzetben lévő várandós anyák támogatása, segítése, tanácsokkal való ellátása

d.) szabadidős programok szervezése

e.) a hivatalos ügyek intézésének segítése

A vidéki illetékességű gyermekek és szüleik nem tudják közvetlenül és közvetett módon sem igénybe venni ezeket a közszolgáltatásokat, gyermekjóléti szolgáltatásokat. A szülő állandó bejelentett lakóhelye szerinti gyermekjóléti szolgálat illetékes, az ügyükben bármiféle segítség adás esetén.

• A szülő nem tartózkodik az állandó bejelentett lakóhelyén, vidéken, mert legtöbbször albérletekben és szívésségi lakáshasználóként, illegális lakáshasználóként, hajléktalanként létezik a fővárosban. A fővárosban csak életvitelszerűen, „fizikailag” tartózkodik, jogilag, az államigazgatás szabályai szerint nem. Ezért ezek a személyek nem kerülnek a „látótérbe”, nem tudják igénybe venni a szociális védőhálót, „áthullanak a bő lyukakon.”

• Amennyiben az állandó lakóhely szerinti gyámhivatal tudomást szerez a kliens tartózkodási helyéről, társhatósági felkéréssel fordul írásban a főváros bármely kerületi gyermekjóléti szolgálatához, hogy ha ideje engedi, szíveskedjen az adott címen vélhetőleg tartózkodó családnál környezettanulmányt készíteni. A felkért gyermekjóléti szolgálat az ilyen levelet, feladatot a legutolsó sorban elintézendők közé teszi. Van, aki 30 napon belül válaszol, hogy kint járt a fenti címen, de ott senkit nem talált, és részéről ő eleget tett a megkeresésnek. Azért, mert a saját kerületében is rengeteg kliense van. Van, aki nem is válaszol a felkérésre, illetve létszámhiányra való hivatkozással elhárítja a feladatot. Így nincs problémafeltárás, elmarad a családgondozás is.

• Konkrét segítségadás sem lehetséges, mert pl. lakásügyben a kérvényt hiába fogalmazzák meg, nincs olyan fővárosi kerület, ahová be lehetne adni, hiszen a kliens nem illetékes a fővárosban, nem rendelkezik 5 éves állandó bejelentett lakcímmel. (Az utóbbi években nem épült szociális lakás, szabadpiacon nem tud lakást vásárolni, bérleti forma drága és bizonytalan, magas a kaució.)

A vidéki illetékességű család elesik a fővárosban mindattól a szociális támogatástól, amit állandó lakóhelye szerint megkapna, mert az államigazgatás illetékességi elv alapján működik.

• Amennyiben a szülőnek nincs lakóhelye (fiktív a lakcím, kényszer kijelentették a címről) és ezért a gyámhivatal a gyermekotthon címére való bejelentésre, illetve a nevelőszülő címére való bejelentésre kötelezte a gyámat a gyermek esetében, a gyermekjóléti szolgálat segítése nem valósulhat meg. A vérszerinti családgondozás elmarad, romlik a gyermek hazagondozásának esélye. Az így, hivatalból illetékessé vált vidéki gyámhivatal az ilyen módon keletkezett ügyiratokat „nyűg”-ként kezeli, mert a törvény adta kötelezettség miatt lett csak ő az illetékes.

• Nehézséget jelent számára, hogy csak és kizárólag a papírokban lévő információra támaszkodhat, hiányzik a munkáját segítő gyermekjóléti szolgálat által nyújtott információ bázis. A gyermek ügye aktává válik, hosszútávon nem képviseli a gyermek érdekét. A kötelező felülvizsgálatok megtartásánál ugyan idézi a szülőt, aki a legtöbb esetben nem kapja meg ezt a papírt. A szülők nagy része tart, fél minden hivatalos helyről érkezett ajánlott, tértivevényes levéltől. Nem tudja meghallgatni az ügyintéző a szülőt, és ügygondnok útján (a gyámhivatal által erre az esetre felkért hivatalos személy)

kézbesíti a határozatát. A vér szerinti szülő ilyen esetekben semmiről sem tud, (vizsgálható az önhiba, önhibáján kívüliség), és szem elől téveszti a gyermekét. A szülő így nem tudja, hol van elhelyezve a gyermeke, mik a kapcsolattartás feltételei, mik a rá kirótt kötelességek. Ezeknek a gyermekeknek a szülei is elesnek a gyermekjóléti szolgálat támogatásától, és magukra maradnak a gondjaikkal, problémáikkal. Egyre kisebb a lehetősége, hogy az átmeneti nevelésbe vett gyermek tényleg csak átmenetileg tartózkodjon a szakellátásban.

- A vidéki gyámhivatal nem tart tárgyalás formájában felülvizsgálatot. A jog adta lehetőségével élve a rendelkezésére álló papírokból dönt. A gyermek szeretne részt venni, fontosnak lenni, érezni, hogy róla szól a történet, számíthat, hogy mit szeretne, meghallgatják a véleményét, hiszen az ő életéről van szó. Ez az élethelyzet nem adatik meg számára. Indok a gyámhivatal felől: nem tudja a szülőket és érdekelteket biztosan egy adott időpontban összehívni, akkor meg úgyis elmarad a megbeszélés, minek utazzon olyan sokat a gyerek, költséges az utazás, mert kísérő személyről is gondoskodni kell. Nem tud ideális időpontot adni, hogy ne kelljen túl korán kelni senkinek. A gyermek pedig várja, hogy a róla szóló történetekben meghallgassák, ő fontos legyen, véleményt nyilváníthasson, és titkon vágyik egy ismételt találkozásra a szüleiével.

- A kényszerből vidékivé lett, tősgyökeres pesti gyermeknek semmilyen kötődése nem alakul ki az adott vidék iránt, nagykorúsága után visszatér a fővárosba, hiszen ott élnek a szülők, rokonok. Így a nagykorúságot követő kötelező 1 év utógondozás sem tud maradék nélkül megvalósulni, mert azt az állandó lakóhely szerinti, vidéki gyermekjóléti kell biztosítani. Ilyenek azok a gyermekek, akik a vidéki gyermekotthonokba gyámhivatali határozattal lettek bejelentve.

A vidéki illetékességű gyermekek esetében sem a vérszerinti kapcsolat kiépítése és szinten tartása, sem a hazagondozás területén, sem az utógondozás esetén nem tudja a gyermek a gyermekjóléti szolgálat szolgáltatásait igénybe venni a szülő. Ezekben az esetekben nem valósul meg a törvényalkotó szándéka.

Mi mindenből marad ki a fővárosban élő vidéki szülő...

A következőkben kerülnek részletesen felsorolásra azok a lehetőségek, amelyekből a fővárosban élő vidéki illetékességűek nem részesülnek, ezáltal is sérülnek a gyermeknek a vérszerinti családban nevelkedés esélyei, illetve a családba való visszakerülés esélyei.

A települési önkormányzatok feladatai:

- pénzügyi ellátás biztosítása, kiegészítő családi pótlék és gyermekvédelmi támogatás, amely a mai segélyezési gyakorlat szerint képviselőtestületi hatáskör. Célja a gyermek családból történő kiemelésének megelőzése. A kiegészítő családi pótlékkal történő támogatás feltétele, hogy a gyermeket nevelő családban az egy főre eső jövedelem ne haladja meg az öregségi nyugdíjminimum legkisebb összegét. Az önkormányzat ezeket az ellátásokat kiegészítheti, illetve más pénzügyi ellátást is megállapíthat. A képviselőtestület döntése szerint mind a kiegészítő családi pótlék, mind a rendkívüli gyermekvédelmi

támogatás természetben is nyújtható. A települési önkormányzat gyermekjóléti feladatai:

- kiegészítő családi pótlék
- gyermekjóléti szolgáltatás működtetése. A gyermekjóléti szolgáltatás összegyűjti a településen a gyermekekkel kapcsolatos információt, tájékozik a rászoruló családok támogatási lehetőségeiről, és segíti őket érdekeik érvényesítésében. Ugyanakkor időben kezdeményezi a hatósági beavatkozást, ha a gyermek érdekének védelme azt kívánja. Ha kiemelték a gyermeket a családból a visszahelyezés előkészítése érdekében, segíti a kapcsolatok fennmaradását.
- A gyermekek napközbeni ellátásának megszervezése.
- A gyermekek és családok átmeneti otthonának létesítése, helyettes szülő alkalmazásával.

A gyámhivatalokról más megvilágításban

A gyámhivatali szervezet új feladatai. A városi gyámhivatal a kijelölt városi, fővárosi kerületi polgármesteri hivatal gyermekvédelmi és gyámügyi ügyintézője. A városi szinten a feladatellátás kettéválik,

- a jegyző saját illetékességi területén ellátja a prevencióval összefüggő, valamint az azonnali intézkedést igénylő eseteket. A gyermekvédelmi ügyintéző pedig a városi gyámhivatal hatáskörét gyakorolja a kijelölt településekre kiterjedt illetékességgel. A gyámügyi ügyintéző munkáltatója a jegyző, szakmai irányítását a megyei gyámhivatal látja el.

- Az önkormányzatok szociális és egészségüggyel foglalkozó osztályai és munkatársai nem kaptak felkészítést arra, hogy szociális-gyermekvédelmi szempontokat érvényesítsenek, illetve ezeket figyelembe vehessék a rendelkezésekben rögzített szabályokon kívül. A gyámhatóság intézkedései meghozatalakor kényszerűen figyelmen kívül hagyja az optimális megoldásokat az esetek túlnyomó részében, és kényszerűen cselekszik. Nem áll ugyanis módjában kiválasztani és megvalósítani a gyermek és családja szempontjából a legjobbat. Kényszer a túlterheltség is, mivel rendkívül magas ügyiratszám esetén nincs esély az érdemi ügyintézésre, csak az esetek töredékében. Nincs megfelelő segítő szakmai és intézményi háttér. Nincs eszköz, idő és érdekeltég. A gyámügyi előadó a felelősségvállalás elől kitérve inkább azt a megoldást választja – mert ez a biztos és megnyugtató számára -, hogy a gyerek elkerüljön a családból, mert ebben az esetben nem kell tovább a család gondjával foglalkoznia, segínyt biztosítani, együttműködni, partnereket keresnie. A szülő és a gyermek partneri elfogadásának hiánya megnehezíti az ügyintézést.

- Folyamatosan vita folyik valamennyi szakma képviselője között, hogy a környezettanulmányba legyen-e a kliensnek betekintése. Az állásfoglalás ebben a témában úgy alakult, hogy mindenkinek joga van a róla leírtakról és nyilvántartottakról tudomást szerezni, és mód és lehetőség van arra, hogy a klienssel megismertessük a róla írottakat, illetve megegyezünk annak tartalmában, fenntartva azt a jogát, hogy kommentárt, kiegészítést vagy ellenvetést fűzzön hozzá. A gyámügyesek egy része nem akar alkupozícióba kerülni, hanem hatalmi helyzetből kíván tárgyalni.

- A gyermekvédelmi munka egyik alap meghatározója, hogy a

hatósági szerep kik között és hogyan oszlik meg, illetve milyen más munkakörökkel, jogkörökkel kötődik össze. A védő-óvintézkedések, amelyeknek lényege, hogy különböző fokozatokban kell - a szülő figyelmeztetésétől a pártfogó kirendeléséig - a gyermek védelmét szolgálniuk a családdal, a környezettel vagy adott esetben magával szemben. Akár a szülő, akár a gyermek figyelmeztetése, akár a kötelezés, a magatartási szabályok előírása kétséges eredményekkel kecsegtet mindig, hiszen nagyrészt a gyámügyi előadó felkészültségétől, személyes motiváltságától, adottságaitól és nem utolsósorban értékrendjétől, értékítéletétől függ. Hasonlóképpen van ez a kötelezés esetében is, amelynek keretében a szülőknek előírják, hogy valamely szolgáltatást folyamatosan vegyenek igénybe a gyermekük számára.

A veszélyeztető tényezők felszámolása mindvégig illúzió marad mindazon esetekben, amikor a gyámügyesnek semmiféle lehetősége nem volt a szülő támogatására, mert pl. több száz km távolságban történik az eset a főváros valamelyik kerületében. A vidéki illetékességű szülő és gyermek minden esete ilyen. A gyámügyesek iskolai végzettsége jogi egyetem, államigazgatási főiskola, amelyhez célszerű, ha párosul pedagógiai felkészültség is. A gyámügyesek 80%-a nő, családanya. A család érzelmi alapon jön létre és él. A családot érintő minden döntésben, tehát az érzelmi hatások következményeire is érdemes odafigyelni.

Az ügyintéző is ember

A vidéki gyámhivatalok ügyintézőinek hozzáállása változó a fővárosi TEGYESZ kötelékébe tartozó vidéki illetékességű gyermekek ügyében. Gyakran csodálkoznak, mert nem értik, miért van a gyermek ebben a kötelékben, és hogyan került oda. A gyámhivatalok működése eltérő, a feladatmegosztások különbözőek. Az elmúlt évek során folyamatosan alakultak újabb gyámhivatalok, követve a sok új település várossá válásának ütemét. Ebből adódóan gyakran „parkoló pályán” állnak az ügyek, mert már tudja a gyámhivatal, hogy néhány hónap múlva át kell adni az új körzet szerinti hivatalnak az ügyeket, és ezért csak raktározza, megőrzi azokat. Érdemi munkát nem végez bennük. Így alakult ez Lidike történetében is: fektették az ügyet sok egyéb elfoglaltságra hivatkozva és azért is, hogy majd az új hivatal bajlódik vele. A Gyvt. módosítására került, és az ebben szereplő egyik kardinális változás, hogy a 0-3 év közötti gyermekek ügyét félévente köteles felülvizsgálni a gyámhivatal. A csecsemőotthonban lévő gyermekek nem látogatási és örökbefogadásra kötelezően felterjesztési idejét az eddigi egy év helyett most fél évben állapította meg. Ha a csecsemőotthon igazolja a látogatási naplóval, hogy a náluk elhelyezett gyermek felől fél éve nem érdeklődött senki, nem látogatták, akkor azonnal fel kell terjesztenie örökbefogadásra. A törvény szerint a gyermeknek családban kell nevelkednie, mert ez az érdeke. A vidéki illetékességű gyermekek ilyenkor hátrányba kerülhetnek, az illetékesség megkeresése a postázás, ügyiratok áthelyezése és az államigazgatás útvesztőjében eltűnő akták miatt. Rendszeresen előfordul, hogy a Fővárosi TEGYESZ kötelékébe tartozó vidéki gyermek ügyiratait a vidéki gyámhivatal automatikusan a vidéki területileg illetékes TEGYESZ-nek küldi

meg, ahol csodálkoznak, hiszen az ő nyilvántartásukban nem szerepel az adott gyermek. Hetekig tartó levelezés és telefonálás után kerül minden a helyére. Hátránya, hogy a fellebbezési időből így kifut a gyám, az érdekelt fél. Az ilyen esetek nem képviselik a gyermek érdekét, joghátrány érheti őt, államigazgatási eljárási hiba miatt.

A korrekt együttműködés fontossága

Megállapítható hogy a Fővárosi szakellátásban lévő vidéki illetékességű gyermekek esetén a gyámok, a gyermekotthoni családgondozók és a gyámi tanácsadók gyámhivatallal való szoros együttműködése és kooperációja tudja csak pótolni a kieső gyermekjóléti szolgáltatást és a gyermekjóléti szolgálattól származó információ egy részét. Közös, egymást minden lényeges apró részletről tájékoztatva tudják képviselni a gyermek érdekét és, csak így lehet segíteni a gyámhivatalt a megalapozott döntés meghozatalában. Fontos a korrekt tájékoztatás, az időben való információ eljuttatása. Ez törvényi kötelezettség is, hiszen a gyámnak, gyámi tanácsadónak félévente jelentési kötelezettsége van. Ha ez a jelentés nemcsak formáság, hanem alaposan és körültekintően megfogalmazott irat, akkor tudja a benne szereplő információt a gyámhivatal jól alkalmazni. Mindenek előtt azt kell elérni, hogy a jelentési kötelezettséggel bírók partneri kapcsolatot tudjanak kialakítani, az eseményekről telefonon is módja és lehetősége legyen információt szerezni és kapni. A kooperációval és a partneri viszony megvalósításával lehet, csak a vidéki illetékességű gyermekek helyzetén javítani, a gyermek mindenképp felett való érdekét érvényesíteni, érdekeit képviselni, hiszen vidéki gyermek folyamatosan van a fővárosi szakellátási rendszerben. Jelenleg a magyarországi szakellátásban élő 20.000 főből, 408 fő a fővárosi rendszerben élő vidéki illetékességű gyermek, az ő életük és sorsuk rendezése, alakulása éppen olyan fontos, mint bármely gyermeké hazánkban.

A gyerekek ügye nem érzelmi kérdés, hanem nagyon is racionális, normatívan szabályozható jelenségkör. Ha a gyermekek ügye szinte kizárólagosan kevés számú és könnyes szemű megszállott harci terepe marad, akkor ezen a területen továbbra is az esedékesség, az adományozás, a függőség lesz a meghatározó. Ahhoz viszont, hogy eljussunk a gyermekvédelem komplex szemléletéhez, többoldalú definíciójához, az egyes gyermekvédelemben érintett területeknek integráltan kell megjeleníteni. A gyermekvédelem tehát nem más, mint az a racionális, mindenképp preventív szemléletű, normatívan szabályozható jelenségkör, amely a gyermekek érdekében a gyermeket annak családjával, életmódjával, szokásrendszerével, tradícióival együtt védi, elősegíti a szükséges és elégséges eszközökkel a gyermekek társadalomba való beilleszkedését, és ehhez minden érintett fél számára egyértelmű, rendszerszerűen átlátható és elfogadható szakmai és jogi garanciát nyújt.

Domokosné Balogh Ildikó

Kimenet-szabályozás

■ A gyermekvédelmi gondoskodás input oldala

Az ellátórendszerbe bekerült gyermekek szükségleteinek prognosztizálása teszi lehetővé a szolgálatcentrikus, főként a megelőzésre alapozott rendszer kialakítását. A pozitív személyiség tartalmakat átadó-átvevő szocializációs folyamat fázisai meghatározott lépésekben követik egymást. Így a megújuló gyermekvédelem reális jövőképet felmutató mentális támogató közösséggé válhat.

■ I. / HELYZETELEMZÉS:

Az Európai Unióhoz történő csatlakozást követően a hazai gyermekvédelemben a szakmai tevékenység fontos része lesz a **kimenet-szabályozás**, amely meghatározza az ellátórendszer sikerességét.

A **modernizáció** során jelentkező meghatározó értékek: a pályaorientációs és szocializációs tevékenység sikeressége, a magas szintű személyiség- és szerepfejlesztés biztosítása és a gyermekvédelmi szakembereknek a minőséghez való elkötelezettsége együttesen eredményezik a szükséges **paradigmaváltást**.

A gyermekvédelmi gondoskodás rendszeréből életigenlő, a destruktivitást elutasító fiataloknak kell kikerülniük, akik **pozitív szociális karakter tulajdonságokkal** rendelkeznek. A **szükségletorientált tervezés** a jövő gyermekvédelmének a stratégiai területe és a szakmai irányváltás egyik meghatározó összetevője, amely a specializáltság és az univerzalitás optimális mértékű alkalmazásán fog alapulni.

A gyermekvédelmi gondoskodás bemeneti (input) oldala: a bekerült gyermek személyiségállapota, családi háttere, szocializációs szintje és az egyéni szerepkészlete.

A gyermekvédelmi gondoskodás kimeneti (output) oldala: az eredményes társadalmi beilleszkedéshez szükséges elméleti és gyakorlati ismeretek elsajátításának mértéke.

Fontos feladatnak tartom, hogy értékeljük mindazokat az elemzésre alkalmas eljárás módokat, amelyekkel tervezhetőbbé válhat a gyermekvédelmi gondoskodás output oldala.

Az ellátórendszerbe bekerült gyermekek szükségleteinek prognosztizálása teszi lehetővé a **szolgálatcentrikus** és főként a megelőzésre alapozott rendszer kialakítását. A pozitív személyiség tartalmakat átadó-átvevő szocializációs folyamat fázisai meghatározott lépésekben követik egymást, amely lehetővé teszi a megújuló gyermekvédelemnek, hogy reális jövőképet felmutató **mentális támogató közösséggé** váljon.

A beutalt **problémaprofiljának** feltárása, a szükséges szolgáltatások és szakértelem részletezése lehetővé teszi a legjobb esélyt nyújtó módszerek alkalmazását. Kiemelten fontos feladatunk az értékbizonytalanság és a szocializálatlan viselkedésmódok hatékony feldolgozása, az elmagányosodás, az örömszerzésre és örömtételre való képtelenség pozitív irányba történő megváltoztatása.

Az **egzisztenciális szabadesés** mérséklésének igényével készítettem el a tanulmányomat a Megyei Szakértői Bizottság vizsgálatára beutalt gyermekek és fiatalok (25 lány és 25 fiú) szociális atomjának elemzése és értékelése alapján. Az **értékközpontú** mentálhigiénés szakmai program része lehet a beutalt gyerekek és fiatalok kapcsolati hálózatának a feltárása, amellyel egyrészt csökkenteni tudjuk az individuális válsághelyzetek feszültségeit, másrészt nevelési többletet is biztosíthatunk.

A tartalmi modernizáció lehetővé teszi a szélesebb **tevékenységrepertoárt**, amelynek érdekében definiálnunk kell az eredményességet, mérhetővé kell tennünk a szakmai tevékenység hatékonyságát, és biztosítanunk kell a pozitív kimenetet, azaz az eredményes társadalmi beilleszkedést.

■ II./ AZ ALKALMAZOTT MÓDSZER BEMUTATÁSA:¹

Moreno a szociális atom fogalmát 1932-ben fogalmazta meg először. A **szociális atom** az emberek közötti kapcsolatok szocio-emocionális rendszere, amelyben az egyéni személyiség kifejlődik, és amellyel az illető személynek az egész életsorsa össze van kötve. A rendszer azt a személyekből álló kört fogja össze, amellyel az individuum egy bizonyos életfázisban, szoros értelemcserében állt vagy áll.¹

Az embert a születésétől kezdődően körbeveszik azok a kapcsolatok, amelyek nélkül nem tudna létezni, ezáltal a szociális atomban történik a személyiségfejlődés. Minden egyén számára életszükségletet jelent a többi ember, és a többi embernek is szüksége van az adott személyre.²

A szociális atom egyfelől **szociálpszichológiai perspektíva**, azaz egzisztenciális kategória, másfelől pedig **szociológiai perspektíva**, azaz az abszolút értelemben vett, legkisebb szociális egység.³

Moreno 1936-ban ábrázolta először a szociális atomot, amely egy belső és egy külső magból, valamint a külső magot körbevevő ismeretségi körből áll. Minden ember élete ebben a konkrét egységben játszódik le. Nem önkényes konstrukcióról van szó, hanem energiagazdag és **valóságos interakciós szerkezetéről**, ami ábrázolja az individuumban meglévő társas világot.

A szociális atom magában hordozza az érzelmi, a kulturális és a szociális kapcsolatokat, és az egyén felől közelítve lehetőséget ad a számára fontos kapcsolati térkép megrajzolására.

A szociális atom **központjában** az egyén helyezkedik el.

A **belső magba** azok a személyek tartoznak, akikkel az individuum szoros érzelmi viszonyulást tart fenn.

A **külső magban** helyezkednek el azok a személyek, akikkel kívánatos lenne kapcsolatot létesíteni, vagy fontos lenne a kapcsolatot helyreállítani.

Az **ismeretségi körben** találhatóak azok a személyek, akik reálisan léteznek, de akikkel az egyén érzelmi szempontból csak közömbös kapcsolatot létesített.

A rokoni kapcsolatokat leszámítva, általában a kapcsolatok véletlenszerűen jönnek létre, és először a másik ember az ismeretségi körbe kerül, majd onnan kerülhet a külső vagy a belső magba.

Az **ismeretségi körön kívül** helyezkedik el a szimbolikusan vett **társadalom**. Moreno szerint a társadalom nem más, mint az egymáshoz kapcsolódó szociális atomok teljes rendszere.

A szociális atom **védő rendszerként** is működik az egyén életében. A számára fontos érzelmi kapcsolatok elvesztése esetén képes annak a regenerálására és új emocionális kapcsolattal pótolja azt. Ezt a folyamatot nevezte Moreno **szociostázisnak**.

A szociális atom az individuum kapcsolatainak mennyiségétől és minőségétől függ. A születés pillanatában elkezdődik a kialakulása, az első időszakban az anya, később a család többi tagja, a rokonok csatlakoznak hozzá, majd az önállósodás során egyre jobban bővül külső személyekkel a terjedelme.

A szociális atom elsovadása, az emocionálisan jelentős kapcsolatok csökkenését nevezi Moreno „szociális halálnak” vagy „szociális entrópiának”⁴

■ III./ A FELMÉRÉS EREDMÉNYEI:

A szociális atom felvételéhez egy A/4-es méretű lapra volt szükség. A kitöltéshez azt az instrukciót adtam, hogy a vizsgálatban részt vevő gyermek, a számára legfontosabb 10 kapcsolatot sorszámozza meg a lap bal oldalán, majd önmaga jelölése után ábrázolja olyan térbeli elhelyezkedéssel és közelséggel, ahogyan azt a való életben érzi.

Minden esetben közöltem a felvétel előtt, hogy a **kapcsolati hálózat** megrajzolásáról és értékeléséről lesz szó. A vizsgálatban csak a 12 év feletti gyerekek vettek részt. A szociális atom felvétele előtt tájékoztattam őket, hogy a vizsgálatban nem kötelező részt venniük, nevet nem kell felírni a lapra, csak az életkort kértem, hogy tüntessék fel.

Az anonimitás biztosíthatta a felmérés valóságához közeli adatait. Az ötven szociális atom felvétele megközelítően egy év alatt valósult meg. A vizsgálat során törekedtem arra, hogy azonos számban legyenek a lányok és a fiúk, ami további összehasonlítást is lehetővé tett.

1. táblázat A kapcsolatszám alakulása

Kapcsolat mennyisége	Kapcsolatszám előfordulása	Összes kapcsolat	Százalék
1	5	5	10
2	5	10	10
3	4	12	8
4	7	28	14
5	5	25	10
6	5	30	10
7	10	70	20
8	4	32	8
9	2	18	4
10	3	30	6
Összesen	50	260	100

Az átlag kapcsolatszám: 5,2 fő volt, ami a maximált 10 legfontosabb kapcsolat ábrázolása esetén elgondolkoztatóan alacsony szám. A vizsgált gyermekek 20%-a csak egy vagy két fontos kapcsolattal rendelkezik, ami 10 beutalt gyermek esetében jelzi a nagyfokú **elmagányosodást**.

Minél kisebb a szociális atom terjedelme, annál erősebb a ráutaltság, a kevés vonatkozási személytől való függés, ami a kiszolgáltatottság élményét mélyíti el a gyermekben.

Az **autonóm**, kiegyensúlyozott személyiséghez elenged-

¹/Zeintlinger: „A pszichodráma-terápia tételeinek elemzése, pontositása és újrafogalmazása J. L. Moreno után.” című művének felhasználása alapján./

hetetlenül fontos, hogy érzelmileg stabil legyen a fiatal. Képes legyen a társaihoz, a felnőttekhez bizalommal közelíteni, igényelje az interperszonális kapcsolatok pozitív élményeit, és maga is alkalmas legyen a kapcsolataiban a pozitív élmények nyújtására. Egy gyermek csak a gondoskodó, törődést biztosító érzelmi melegség légkörében válhat egészséges felnőtté. Ennek hiányában vagy érzelmileg beszűkül és személyes felelősséget soha sem mer vállalni, döntéseit mindig mások hozzák meg helyette, vagy értékrendszerét ráerőltetve a társaira, örökösen visszaél a helyzetével, és figyelmen kívül hagyja a közösség érdekeit.

Elfogadott folyamatleírás az, hogy a meg nem értés miatt keletkezett düh lehasad a gyermek személyiségéről, és agressziót indukál, amely irányulhat mások felé is, de saját maga is lehet a célpontja.

2. táblázat A kapcsolatok elhelyezése a „közelség-távolság” dimenziójában

Kapcsolatok minősége	Kapcsolatok mennyisége	Százalék
létesült kapcsolat	111	43
vágyott kapcsolat	85	33
ismeretségi kapcsolat	64	24
Összesen	260	100

A mag központjában elhelyezkedő egyén és az őt körülvevő személyek közötti kapcsolat intenzitása ad magyarázatot a benne megvalósuló emocionális kapcsolatokra.

A 111 létesült kapcsolat 50 vizsgált gyermek vonatkozásában, átlagosan 2,22 fő kapcsolati személyt jelez, ami egyrészt utal a beutaltak társadalmi izolációjára, másrészt eredője lehet a kapcsolati nehézségeknek.

3. táblázat A kapcsolati hiányok

Kapcsolati hiány minősége	Kapcsolatok mennyisége	Százalék
létesült kapcsolat	8	16
vágyott kapcsolat	13	26
ismeretségi kapcsolat	29	58
Összesen	50	100

A vágyott kapcsolatok hiánya 26% volt, ami jelzi, hogy minden negyedik vizsgált gyerek fél az elutasítástól. Az emocionális kapcsolatképeség terjedelmének csökkenése utal a szoros érzelmecserében álló személyek hiányára, amelynek hátterében egyrészt az interperszonális kapcsolat kialakítási képesség zavara, másrészt az **átélt veszteségélmény** sorozat áll.

A neves amerikai pszichoanalitikus, **Erikson** írta le az identitás fejlődését, amelyben rámutatott arra, hogy az egyes fejlődési szakaszokban melyek azok az alapvető érzelmi viszonyulások, amelyek kialakulására az egészséges személyiségfejlődéshez feltétlenül szükség van.

Erikson az **identitás** fogalmát úgy definiálta, hogy a szocializáció során kialakított kompetencia, vagy struktúra, amely az egyént alkalmassá teszi arra, hogy önmagát megtalálja, és helyét az életben meg tudja határozni.

4. táblázat Az anya elhelyezése a szociális atomban

Kapcsolati hiány minősége	Kapcsolatok mennyisége	Százalék
létesült kapcsolat	22	44
vágyott kapcsolat	8	16
ismeretségi kapcsolat	2	4
nem szerepel	18	36
Összesen	50	100

A vizsgált gyermekek 36%-a, azaz 18 beutalt nem ábrázolta az anyját a szociális atomjában. Volt rá példa, hogy oda is írta a lapra, hogy az anyját nem kívánja feltüntetni. Az ilyen gyermekek életrajza szívbe markolóan mély fájdalmak átélésére utal.

Erikson szerint az **ösbizalom** az egészséges személyiség alapja. Pszichológiai és szociológiai értelemben ennek eredete az emocionálisan kiegyensúlyozott csecsemőkor, amelyet az állandóság és a bizalom légköre jellemez. Mindezeket elsősorban az anya nyújtja a gyermekének.

Az „**elég jó anya**” hiánya kihat a gyermek identitásának fejlődésére. Az érzelmi hidegségben felnőtt fiatal egész életében nehezen alakít ki személyes kapcsolatokat, és örökösen fél az elutasítástól.

5. táblázat Az anya sorrendje a szociális atomban

Kapcsolati sorrend	Kapcsolatok mennyisége	Százalék
első hely	17	34
második hely	7	14
harmadik hely	4	8
4-10 hely között	4	8
nem szerepel	18	36
Összesen	50	100

A vizsgált gyermekek 34%-a, azaz 17 fő a kapcsolati sorrendben első helyre tette az anyját. Ezeknél a gyermekeknél az anygyerek kapcsolat még nem szenvedett helyrehozhatatlan károsodást és megfelelő érzelmi viszonyulásra képesek. Az elsődleges korrekciót az ő esetükben a viselkedés szintjén jelentkező hiányosságokra kell irányítanunk, amit az új és megfelelő magatartási minták hatékony kiépítésével és begyakorlásával valósíthatunk meg.

6. táblázat Az apa elhelyezése a szociális atomban

Kapcsolatok minősége	Kapcsolatok mennyisége	Százalék
létesült kapcsolat	16	32
vágyott kapcsolat	7	14
ismeretségi kapcsolat	2	4
nem szerepel	25	50
Összesen	50	100

A vizsgált gyermekek felénél nem szerepelt az apa a szociális atomban. A családban megélt negatív elsődleges kapcsolati élmények következtében lelki zárlat alakulhat ki, ami gátlón hat minden fontos pszichés funkció fejlődésére és súlyos zavarokat okozhat, ami felelőtlen életmódban, irreális önértékelésben, beilleszkedési képtelenség formájában jelentkezhet.

Az önsorsrontó életviteli tendenciák befolyásolására jól körülhatárolt támasznyújtó interakciós folyamatokra van szükség.

Megjegyzés: Mindkét szülő 17 esetben hiányzott, azaz a vizsgált gyermekek 34%-nál nem valósult meg a családban a bizalomteljes személyes kapcsolat kialakításának még az alapja sem.

7. táblázat Az apa sorrendje a szociális atomban

Kapcsolati sorrend	Kapcsolatok mennyisége	Százalék
első hely	5	10
második hely	8	16
harmadik hely	5	10
4-10 hely között	7	14
nem szerepel	25	50
Összesen	50	100

A vizsgált gyermeke 10%-a, azaz 5 fő az apát helyezte el az első helyen. A beutaltak 44%-a, azaz 22 gyermek vagy az anyát, vagy az apát helyezte el a legpreferáltabb pozícióban. Ezeknél a gyerekeknél az elsődleges feladat a reszocializáció során a fejlesztés individualizált és differenciált megtervezése az életút elemzése és a mentális összetevők ok-okozati összefüggésének feltárása alapján.

8. táblázat A vizsgált lányok életkor szerinti megoszlása

Korcsoport	Fő	Százalék
12-13	1	4
13-14	3	12
14-15	2	8
15-16	6	24
16-17	8	32
17-18	5	20
Összesen	25	100

9. táblázat A vizsgált fiúk életkor szerinti megoszlása

Korcsoport	Fő	Százalék
12-13	5	20
13-14	5	20
14-15	3	12
15-16	3	12
16-17	5	20
17-18	4	16
Összesen	25	100

10. táblázat Kimutatás a vizsgolt gyermekek új gondozási helyéről

Gondozási hely megnevezése	Lányok	Százalék	Fiúk	Százalék
lakóotthon	8	32	8	32
speciális otthon	6	24	5	8
nevelőszülő	8	32	12	48
speciális nevelőszülő	-	-	1	4
családba történő visszahelyezés	3	12	2	8
Összesen	25	100	25	100

A vizsgálatban részt vevők közül 5 fő visszakerült a családjába és 20 fő nevelőszülőhöz került, azaz a gyermekek fele a továbbiakban vagy a vérszerinti családjában, vagy a leginkább családközei modellben szocializálódhat.

IV./ ÖSSZEZÉS:

A gyermekvédelem szakmai cselekvési tervét a társadalmi folyamatok törvényszerűségeinek elemzésén alapuló **prognózis** alapján célszerű elkészítenünk. Ki kell építenünk azt a feltételrendszert, amellyel ellensúlyozni tudjuk a káros folyamatok és jelenségek kialakulását. Ezek közé tartozik a bűnelkövetés, a kábítószeres használatának megelőzése, a gyermekprostitúció és a disszociális viselkedés minimalizálása.

A kimenet szempontjából mérhető:

az egészségi állapot, az identitás és a személyiség rendezettség, az oktatás, képzés és nevelés során elsajátított ismeretek szintje, a társas kapcsolatok, a pályaszocializációs folyamat, a szocializáció, a társadalmi beilleszkedést elősegítő kulturális és életmódbeli minták és értékek, valamint az önállósodás foka, az érzelmi és hangulati stabilitás, továbbá a közösségi szokásrendszerek, viselkedésminták elsajátításának mértéke.

A gyermekvédelmi gondoskodás rendszerébe utalt gyermekek és fiatalok személyiségfejlesztésénél fontos figyelembe vennünk azt a ténytet, hogy az egyén létezése a kapcsolatainak a folyamataiba ágyazottan történik.

Zeintlinger szerint: „Az individuum számára a legnagyobb szereprendszer a saját szociális atomja.”⁵

A felmérés igazolta, hogy a beutaltak életviteli nehézségei háttérben megfigyelhető a szociális atom zavara. Az eredmények tükrözték a társadalomban meglévő **atomizálódást** is, amikor az egyén már csak az individuális életstratégiáiban bízhat. A gyermekvédelmi gondoskodás rendszerébe történő bekerülés egzisztenciális veszteséget is jelenthet a beutaltak számára, ami a szociális atom további térfogati csökkenését eredményezheti. Az interakciós személy elvesztése és a kapcsolati izolációs nehézségek kihatnak a gyermekek és fiatalok szerepfejlődésre is.

A mentálhigiénés károsodások okozati tényezőit mérsékelni tudjuk a **teherbíró személyiség** kialakításával. A szociális atom

célirányos fejlesztésének döntő része lehet a gyermekek normakövető változtatási igényeinek megalapozásában. A káros szokássá rögzült viselkedésformát csak úgy tudjuk megszüntetni, ha a helyébe egy másik, de minőségében **pozitív viselkedésmódot** építünk be, azaz a gyermekvédelmi nevelésnek pótolnia kell a családi szocializáció hiányosságait.

A szociális atom értékelésével fel lehet tárni az emocionális kapcsolatok mennyiségi és minőségi jellemzőit. A megújuló és folyamatosan változó szociális atom lehetőséget nyújthat arra, hogy a **mentálhigiénés innovációk** során a célirányos szerepfejlesztést is beépíthessük a szakmai tevékenységünkbe.

A gyermekvédelmi gondoskodás során megkülönböztetett figyelmet kell fordítanunk arra is, hogy a beutalt gyermekek és fiatalok szociális és emocionális kapcsolatainak kiterjedése jelentős hatással van a személyiségükre.

Ha minél kevesebb elutasítás ér egy gyermeket, annál kevésbé éli meg az elmagányosodás élményét. Ha minél több pozitív fejlesztés lehetőségét ösztönző kapcsolattal rendelkezik, annál egészségesebb én-struktúrával fog rendelkezni. Az intenzív és támasznyújtó érzelmi kapcsolatok teljes biztonságérzetet eredményezhetnek.

Moreno az egyén mentális problémáit az individuum egész kapcsolati hálózatába ágyazottan szemléli. A szociális atom fejlesztése ez által az egyik lehetősége a **szerepbizonytalanságok korrigálásának**.

A negatív magatartás motívumainak és hátterének a feltárása, a kiváltó okok felszámolása és a neuralgikus pontok minimalizálása lehetővé teszi az igényes szolgáltatást.

A reális önismeret megalapozása a különböző élethelyzetekben való optimális döntések meghozatalát segíti elő, amivel növelhetjük a gyermekek személyiségműködésének hatékonyságát. Az egyensúlyvesztés kontrollálásával az eredményes alkalmazkodás mértékét tudjuk fejleszteni.

A szükségletek és az erőforrások feltérképezésével és értékelésével, valamint az új módszerek alkalmazásával elérhetjük a gyermekvédelmi gondoskodásban felnevelkedettek **esélyteremtő felzárkóztatását**, ami lehetővé teszi a sikeres **szakmai modell** megvalósítását.

Jegyzetek és irodalom:

1. Moreno: *Psychodrama I*, 184. old
2. Moreno: *Soziometrie*, 2. 1967, 369 old.
3. Moreno: *The Sociometry Reader*, 1960, 180. old
4. Moreno: *Soziometrie*, 2. 1967, 372. old
5. Zeintlinger: *A pszichodráma-terápia tételeinek elemzése, pontosítása és újrafogalmazása Moreno után*, 1981, 183 oldal

Bettelheim, Bruno: Az elég jó szülő, Gondolat, 1987
Erikson, Erik, H.: Gyermekkor és társadalom, Osiris könyvtár, 2002

Beóthy-Fehér László

VIDEÓTRÉNING ALKALMAZÁSA A GYERMEKVÉDELEMBEN

Az alábbiakban a teljesség igénye nélkül, saját tapasztalatok összegzésével tesz szerzőnk kísérletet a videótréning egyetlen alkalmazási területének bemutatására.

Bár a magyar gyermekvédelmi rendszer felépítésének logikája azt diktálná, hogy előbb az alapellátásról, majd a szakellátásról ejtsünk szót, jelen tanulmányban megfordítja ezt a sorrendet, mivel munkájában mind mennyiségileg, mind minőségileg nagyobb hányadot tesz ki a módszer szakellátásban történő használata, illetve nagyobb relevanciával bír amiatt, hogy az alapellátásban végzett videótréneri tevékenysége nem magyar közegben folyt. A konkrét tapasztalatokon kívül a további alkalmazási lehetőségekről, illetve bizonyos különös figyelmet igénylő vonatkozásokról is szót ejt.

■ VIDEÓTRÉNING A GYERMEKVÉDELMI SZAKELLÁTÁSBAN

A fenti alcím általános megjelölése - ahogy az a következőkben nyilvánvalóvá válik - jelen esetben a Békés Megyei Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálat és Gyermekotthonok rendszerét takarja. Mivel a TEGYESZ-ek felépítése, feladatköre - bizonyos keretek között - változó, ezért a pontosabb megértés érdekében szeretném röviden vázolni a Békés Megyei Szakszolgálat felépítését.

Ahogy az intézmény neve is mutatja, a törvényben megfogalmazott feladatokon (elhelyezéssel kapcsolatos vizsgálatok, javaslat; örökbefogadási eljárás; nevelőszülői hálózat működtetése; stb. - lásd: 1997. évi XXXI. tv.) túl gyermekotthonokat is működtet. Ezen gyermekotthonok gyakorlatilag lakásotthoni közösségeket jelentenek. Így a Békés Megyei TEGYESZ egy viszonylag kiterjedt és színes feladatkört ellátó intézményrendszer, amely három - elsősorban különleges gondoskodást igénylő gyermekeket ellátó - gyermekotthon és az egy civil szakellátó (S.O.S. - Battonya) kivételével a teljes megyei szakellátást magába foglalja. Ez a rendszer azonban folyamatosan alakult ilyenné az elmúlt évek során, 1998-tól kezdődően.

A videótréning ebben a rendszerben 1999-ben jelent meg, amikor is személyemben 1 fő bekapcsolódott a Magyarországon éppen elindult képzésbe. A kezdeti két évben elsősorban nevelőcsaládok és náluk nevelkedő gyermekek támogatásában, illetve érintőlegesen vérszerinti családok és gondozásban lévő gyermekek közötti kapcsolat erősítésében került a módszer alkalmazásra. 2001/2002-ben további négy fő végezte el a bevezető kurzust, de csak egyikük folytatta a tréneri képzést. Ekkor anyás otthonban elhelyezett családokkal folyt videótréning. 2003-tól újra egyedül dolgozom a módszerrel az intézményrendszerben, mivel az előbb említett kollégán munkahelyet váltott.

Amint a fentiekben már említettem, saját tréneri praxisom során legtöbbször nevelőcsaládokkal dolgoztam együtt. A nevelőszülők számára, mint az ismeretes, ma már kötelező egy felkészítő program (a Békés Megyei TEGYESZ esetében ez a

FIKSZ programot jelenti) elvégzése, amelynek végén a képzők döntést hoznak a résztvevők nevelőszülői tevékenységre vonatkozó alkalmassága tekintetében. A Békés Megyei TEGYESZ a FIKSZ képzéseket saját trénerekkel oldja meg, tőlük már a felkészítő programban hallanak a leendő nevelőszülők a videótréningről. A FIKSZ-et követő 32 órás tanfolyam így könnyen kivitelezhető, hogy a módszer részletesen bemutatásra és megajánlásra kerüljön. Ezután nevelőszülői alkalmazásukkor, az első gondozásra, nevelésre hozzájuk kerülő gyerekeknél egy négy-öt felvételtől és az azokhoz kapcsolódó visszajelzésekből álló videótréninggel igyekszünk segíteni a nevelőcsaládot. Ez a program részben az új nevelőszülőket támogatja meg a FIKSZ-en tanult gyakorlati alkalmazásában, részben pedig a családba kerülő gyermekek adaptációját könnyíti. Elmondható, hogy az intézményrendszerünkön belül eddig ez az alkalmazás volt a legnagyobb volumenű és - részben ebből fakadóan - a legeredményesebb is (80%). Általános tapasztalat, hogy a program valódi segítséget nyújt abban, hogy a résztvevők nyugodtabban, magabiztosabban végezzék munkájukat, tudatosabban használva nevelőszülői készségeiket, eszköztárukat.

A módszert már működő nevelőszülők számára is megajánlottuk, olyan esetekben, amikor az előzőekhez hasonlóan, a család számára új, nehezebben kezelhető gyermek került kihelyezésre, illetve a már ott nevelkedő gyermekekkel kapcsolatosan felmerülő problémák megoldási lehetőségeként. Adott esetben volt rá példa, hogy a nevelőcsaláddal folytatott videótréning során felmerült az igény a gyermek iskolai működésének, kezelhetőségének monitorizálására. Ez esetben csupán egy felvételre és visszajelzésre került sor a tanintézményben - ami távolról sem nevezhető videótréningnek -, de ez is segítségére szolgált mind a nevelőszülőknek, mind a pedagógusnak a gyermekkel kapcsolatos problémák kezelésében. Az említett tapasztalat indukálta, hogy a potenciális alkalmazási területek közé besoroljuk a gondoskodásban lévő gyermekek oktatási intézményeit is, ahol a módszer megajánlásával, használatával szintén segíthetjük a gyermekek adaptációját és velük foglalkozó szakemberek munkáját. Az ilyen

felkérések mindaddig nem voltak számottevőek, ami azonban nem a módszer hatékonyságának, hanem a videótréning intézményen belüli ismertségének, tehát a nem kielégítő informálásnak a következménye. Ennek orvoslására az egyes munkaközösségek számára (nevelőszülő tanácsadók, hivatásos gyámok, családgondozók) tájékoztatókat, beszámolókat szervezünk, illetve egy erre a célra szerkesztett szóróanyagot juttatunk el mind a szakemberekhez, mind a nevelőszülőkhöz. Emellett hasznos volna a módszer megismertetése azokkal az oktatási intézményekkel is, amelyek szakellátásban lévő gyermekeket fogadnak.

A szakellátáson belüli egyik legfontosabb alkalmazási lehetőség - amely szorosan kapcsolható az alapellátáshoz - a vérszerinti családokkal folytatott videótréning. A szakellátásban utalt gyermekek esetében különböző súlyossággal, de feltétlenül sérült a családdal, elsősorban szüleikkel való kapcsolatuk. A családba való visszahelyezés legfontosabb feltétele ezen reláció helyreállítása, ami egyúttal jellemzően a legnehezebb feladat is. A módszer nagy és konkrét segítséget nyújthat a szülő-gyermek kommunikáció és ezen keresztül az egész kapcsolat újjáépítésében. Amennyiben a felvételek a nevelőcsalád otthonában készülnek, a folyamatba bevonható a nevelőszülő is, ami nem mellékes pozitív hatással járhat a vérszerinti és nevelőcsalád kapcsolatára nézve is, ezáltal tovább növelve a gyermek visszahelyezésének esélyeit. Ehhez azonban tiszta és mindenki által elfogadott egyezsége van szükség. (Erről bővebben szólok a későbbiekben.) Adott esetben a videótréning végig követheti a visszahelyezésig tartó folyamatot és átívelhet az utógondozásba is - így kapcsolódhat az alapellátáshoz.

A fentiekben használt feltételes mód oka, hogy a Békés Megyei TEGYESZ-ben ilyen esetről még nem számolhatunk be. Az e területen szerzett tapasztalatom kevés, mivel az eddig vérszerinti családokkal folytatott munka félbeszakadt, illetve sikertelen volt. A megszakítás oka ezen esetekben az intézményből való ideiglenes kiválásom volt, az egyetlen sikertelennek minősített esetben pedig az elégtelen információk és egyeztetés, illetve a kompetenciahatárok több oldalról való megsértése vezetett a kudarchoz, tehát - mint általában - a "humán faktorban" volt hiba.

Eddig csupán kísérletezés szintjén foglalkoztam a gyakorlatban a vezetői kommunikáció videótréninggel való fejlesztésével. Ez egészen pontosan "önelemzéseként, fejlesztésként" történt, vagyis a saját munkacsoportomban dolgozó kollégákkal folytatott egyéni munka-megbeszélésekről készítettem felvételt, amelyeket azután a magam számára elemeztem.

■ TOVÁBBI ALKALMAZÁSI LEHETŐSÉGEK, TERVEK A SZAKELLÁTÁSBAN

Az eddigi tapasztalatok és a Békés Megyei TEGYESZ intézményrendszere alapján egy videótréning projektterv elkészítése van jelenleg folyamatban. E terv szerint az eddig már kipróbált alkalmazási területeken - vagyis elsősorban a

nevelőszülői hálózatban - a jövőben is, lehetőség volna a módszer igénybe vételére. Ezen túlmenően kiterjesztenénk a videótréning használatát a gyermekotthonokban / lakásotthonokban elhelyezett gyermekekkel végzett munka segítésére is a szakmai stáb és gyermekek közötti, a gyermekek és vérszerinti családjuk közötti, a szakmai stáb és a vérszerinti családtagok közötti, valamint a szakmai stábon belüli kapcsolatok tekintetében. A harmadik lehetséges terület pedig a TEGYESZ szakszolgáltatással kapcsolatos bizonyos tevékenységeinek, például az elhelyezési értekezletek hatékonyságának, kliens-orientáltságának videótréninggel való fejlesztése.

A vázolt terv, egyelőre még részletes kidolgozásra vár, különös tekintettel az utóbbi két területre, amelyknél gyakorlati tapasztalat híján vagyunk - ennek következtében az elképzelés egyelőre hipotetikus. A projekt sikerességének és belátható időn belüli kivitelezésének elengedhetetlen feltétele, hogy további trénerek is rendelkezésre álljanak; illetve, hogy az intézmény megfelelő technikai és anyagi feltételeket tudjon biztosítani.

A fenti terv jelenleg még számomra is kissé utópisztikus, azonban hosszú távon nem tartom lehetetlennek a megvalósulását. Mindenesetre nem az intézményrendszer "videótréningesítése" a célja, hanem a TEGYESZ egészére irányuló differenciált szolgáltatáscsokor felajánlása.

A program megvalósításához és későbbi megyei szintű kiterjesztéséhez szükséges források az Intézmény jelenleg futó HEFOP 2.2/2004. pályázatával kivitelezhetővé válhat.

■ VIDEÓTRÉNING A GYERMEKVÉDELMI ALAPELLÁTÁSBAN

Az alapellátásban való alkalmazás tárgyalásánál előre kell bocsátanom, hogy az e területen szerzett korlátozott tapasztalatom nem a magyar, hanem a brit gyermekvédelemből származik. A brit rendszer ugyan nem különbözteti meg a miénkhez hasonlóan az alap- és szakellátást, azonban mégis levonhatók számunkra is hasznos tanulságok, mivel a konkrét munkacsoport, amelyben alkalmam nyílt a videótréning használatára, az alapellátásnak megfelelő feladatot lát el. A korlátozottság emellett abból is fakad, hogy a fenti munkacsoportban ügynökség által rövidtávrú kiközvetített szociális munkásként dolgoztam (locum), ami időben is behatárolta a munkám.

Az említett munkacsoport, otthon nevelkedő különleges szükségletű (fogyatékkal élő, tanulási nehézségekkel küzdő) gyermekek és családjuk számára nyújtott segítséget (Disabled Children's Team). Ez a szakcsoport még a brit gyermekvédelemben sem általánosan elterjedt. A videótréning ennél a gyermek- és családvédelmi szolgálatnál (Children and Families Department) ismeretlen volt, a csoport munkatársai is ekkor talákoztak először a módszerrel. (Ez egyébként Angliára jellemző, Skóciában a módszer ismert és alkalmazott.)

A saját eseteim közül két családdal folytattam videótréninget. Ezek közül az egyik a rövid - négy felvétel + visszajelzés - program ellenére sikeres volt, a másik azonban -

részben a behatárolt idő, részben egyeztetési problémák, részben pedig tréneri hiba folytán - nem volt eredményes - bár sikertelennek sem volt mondható.

Az első esetben egy kétgyermekes családdal dolgoztam együtt, ahol a két fiú közül a nagyobbik (10 éves) normál képességű, a kisebbik (6 éves) autista volt. Részletesen nem kívánok az esetről beszámolni, mivel van Magyarországon szakavatottabb és nagyobb tapasztalattal rendelkező tréner (Dr. Gallai Mária) az autista gyerekekkel folytatott tréning témakörében. Csupán azt említeném meg, hogy az anya volt az, aki a "felkérést" megfogalmazta, miszerint a kisebb fiú dühkitöréseinek kezelésében kért segítséget. A tréning végén a kollégák számára készítettem az anyukával egy rövid interjút, amely általánosságban is fontos visszajelzést adott a kliens részéről a módszer felől, annak hasznosságáról. Ebből az interjúból szeretnék idézni, kommentár nélkül:

"Amikor először említetted (a videótréninget), azt gondoltam, ez egy nagyszerű ötlet. Úgy gondoltam, hogy majd kapok ötletet, hogyan bánjak vele (Adammal, a fiammal), mit csinálok rosszul, mi a jó, min lehetne változtatni. Amikor az első felvételt készítetted, és csak úgy játszottunk a földön a gyerekekkel, azt gondoltam, nem látom ennek az értelmét, hogyan segítene ez nekünk. És emellett nagyon zavarban is éreztem magam, ami valószínűleg látszik is a felvételen. Aztán egy hét múlva visszajöttél és végigvetted, hogy mi is történt előzőleg. Alap kommunikációs készségeket (vettünk sorra), amire az embernek bármilyen gyereknél szüksége van, de azt hiszem, hogy a legtöbben gondolkodás nélkül használják. Amit kaptam az, hogy gondoljam át az Adam-tól kapott reakciókat, és azt, hogy mit teszek. Hogyan fejleszthetem, amit csinálok vele. És hogyan tehetők át a gyerekekkel mindennaposan használt készségek a nehezebb helyzetekre is. Azt gondolom, hogy minél többet gondolkodsz azon, hogy mit is csinálsz, annál kevésbé leszel elszigetelve az adott szituációban, és ez könnyebbé teszi a helyzettel való megbirkózást, mert kevésbé zaklat fel. 'Istenem! Most mi történik?!' Ehelyett: 'Rendben, lépünk ki. Mit tudok kezdeni a helyzettel? Igen, ezt az utat választom, és lássuk, mi történik'. Tehát, alapvetően azt hiszem, ez a módszer segített tudatosabbnak lennem abban, amit teszek, és átgondolni, hogy mit csináljak, és mit mondjak Adamnek. És azt hiszem ez elég sokat segített, különösen az ilyen nehéz helyzetekben. Nyugodt hangon beszélni vele. Sokkal tudatosabb vagyok, és minél tudatosabb vagyok, annál könnyebben kezelem. Ahelyett, hogy bosszankodnék, abban a pillanatban, ahogy egy nehéz helyzet kezd kialakulni, gondolatban, hogy egy lépést hátrálépek. Átgondolom, hogy ezt fogom tenni, és így beszélek Adammal. Figyelem, hogy mit csinál, és esetleg elismerem, hogy dühös. Ez segített. Mások a reakciói felém. Még mindig hisztizik, de nem olyan hosszan és agresszíven, mint korábban. Ez nem szünteti meg a problémát, de könnyebbé teszi az életet. És azt hiszem, hogyha tudatosabb vagy abban, amit teszel és mondasz, és abban, hogyan reagálsz, kommunikálsz, akkor ez működik."

Bár a fenti esetben kicsi volt a kockázata a hibás kommunikáció nyomán kialakuló további gondoknak, a legtöbb eset-

ben - ahogy a szakellátás kapcsán már említettem - része, vagy gyökere a gyermekeket és a család életét terhelő problémarendszernek. Ezért - nem csupán a különleges szükségletű gyermekeknél - mind prevenció, mind intervenció jelleggel alkalmazható a videótréning a gyermekvédelmi alapellátásban. Emellett a segítő - kliens kapcsolatban, egy humánusabb, empatikusabb ellátás fejlesztésében is hasznos lehet a módszer alkalmazása.

■ SPECIÁLIS FIGYELMET IGÉNYLŐ VONATKOZÁSOK

Befejezésül csupán megismételni és hangsúlyozni szeretnék néhány, a videótréning képzésében rendszerint tárgyalt pontot, amely a saját gyakorlatomban jelentős befolyással bírt a módszer eredményességére.

Nagyon fontos a módszer bemutatása, ismertetése, amikor ajánlásra kerül egy-egy esetben. A megfelelő tájékoztatás hiánya félreértésekhez vezethet, akadályozza a résztvevőket abban, hogy mérlegelni tudják, részt kívánnak-e venni egy ilyen programban. Az információhiány következtében bizalomhiány alakulhat ki a tréner és a résztvevők között, ami ellehetetleníti a munkát. Amennyiben a tájékoztatás hatékony, a megbízások is könnyebben megszületnek, akár közvetlenül a kliens, akár a szakemberek részéről, illetve sokkal könnyebben terjed el a módszer az alkalmazási területen.

A megállapodások egyértelmű megfogalmazása, betartása és betartatása különös jelentőséggel bír a gyermekvédelmi szakellátáson belül. Mivel a szülői felügyeleti jogot nem a szülő gyakorolja a családjukból kiemelt gyermekek esetében, feltétlenül fontos a gyermek gyámjával kinevezett személy bevonása a folyamatba - még ha hivatásos gyámról van is szó -, akkor is, ha ő maga nem vesz részt a folyamatban, mivel a gyermeknek ő a törvényes képviselője. Nagyon körültekintően kell eljárni a felvételek kezelésénél, bemutatásánál, teljes mértékben igazodva a felvételen szereplők rendelkezéseikhez és az adatvédelmi jogszabályokhoz.

A hatékony munka érdekében a tréning elején tisztázni kell a szerepeket, elsősorban a tréner személyét illetően, különösen, ha a résztvevők más szerepkörben (is) ismerik.

A trénernek fontos ismernie és betartania a saját és a videótréning határait. Nincs mindenható szakember, sem módszer. A kompetenciák betartása azonban nem mindig a tréner oldaláról jelent problémát. Lényeges, hogy az adott esetben érintett egyéb szakemberek és kollégák elismerjék a tréner szakértelmét.

Sitkei Péter

„Csak magamra számíthatok...”

Két és fél éve van bent az intézetben, nincsen gondja senkivel, jól érzi magát - úgy általában. Vannak barátai, bár inkább csak haveroknak mondaná őket. Kibicher Orsolya interjúja.

Hogyan épül fel egy napod, a heted?

- Általában monotonba telnek a heteim, mert reggel megyek suliba, megjövök, kajálok, utána a maradék időmet eltöltöm valamivel, pl. vagy zenét hallgatok, vagy TV-zek, utána általában tanulni szoktunk, utána vacsora, este megint csinálunk valamit, aztán alvás. Reggel meg kezdődik minden előlről. Ugyanazt teszem mindennap jóformán. Kivéve a hétvégét. Olyankor általában vagy hazamegyek, vagy ugyanezt csinálom, csak nem pár órába, hanem egész nap. A szabadidőmet úgy alakítom ki, ahogy én szeretném. Elvileg azt csinálhatnék ezen idő alatt, amit szeretnék (pl. sportolni), de gyakorlatilag nem tudom, mert még sohasem próbáltam ki.

Miért kerültél be?

- Hát régen eléggé nem jó gyerek voltam, sokat lógtam az iskolából, és hát így kerültem be. Egyrészt, mert nem jártam iskolába, másrészt a családi körülmények, aztán a kettőt így összevetve kerültem be. A szüleim már nem élnek együtt, apámmal nem tartom a kapcsolatot csak anyámmal. Élettársak voltak kb. 10 évig. Régebben hol apámmal voltam, hol anyámmal, aztán jött ez a lógás, és így kerültem be. Szerintem egyik gyereknek sem álma, hogy a szülei szétmenjenek, úgyhogy nekem se esett túl jól.

Emiatt kezdtél kimaradozni a suliból?

- Nem tudom, hogy emiatt lógtam-e, ezt nem tudom megmagyarázni, ezen már gondolkodtam, de megmagyarázni nem nagyon tudom. Nem arról volt szó, hogy nem volt kedvem suliba járni, inkább nem éreztem jól magam ott, mert eredetileg, ahova jártam általános iskolába, a környékünkön azt bezárták, így át kellett mennem egy másikba. Lehet, hogy az volt az oka, hogy bekerültem egy vadidegen társaságba, ahol nem igazán találtam a helyem, de a lényeg, hogy nem én voltam így egyedül, és így belekeveredtünk egy páran, hárman-négyen, aztán csavarogtunk együtt, azt nem mondom, hogy valami súlyos dolgot tettünk volna, mert rendőrségi ügyem nem volt még soha. Később éreztük mi, hogy ez így nem jó, akkor meg már ugye bemenni egy kicsit gázos lett volna egy pár hónap után, így aztán már kényszerből kellett lógni.

Kinek beszéltél minderről?

- Aztán anyámnak elmondtam (tavasszal), ő próbálta elintézni, hogy maradhassak a következő tanévben is abban a suliban, azt már tudtuk, hogy ez biztosan évismétlés, aztán úgy volt, hogy átvisz másik iskolába, de a bizonyítványomat nem adták ki, utána elküldték őt a családsegítőhöz, onnan elküldték a gyámügyhöz, és a gyámügyön mondták neki, hogy nekem be kell kerülnöm. Én úgy tudom, hogy azért, mert lógtam, ez volt a súlyosabb ok, mert anyáméknak azelőtt se volt valami jó a kapcsolatuk, akkor se éltek valami jól, de akkor még engem

nem zaklatott a gyámügy, hogy be kell vinni a családi körülmények miatt. Apám rendszeresen ivott, és volt egy furcsa szokása, hogy amikor hazajött és anyámat nem találta otthon, akkor úgy ok nélkül elkezdett verni, de hát ez már lényegtelen, mert már rég volt, szóval ilyen furcsa dolgai voltak neki, de már nem tartom vele a kapcsolatot egy jó ideje, és anyukám se.

Miért nem mehetsz haza?

- Végül is mehetek haza, hétvégenként szoktam hazamenni.

Ja, állandóra? Hát azt nem lehet. Az is baj, hogy anyáméknak nincsen állandó lakásuk, ez is lehet, hogy ez is baj, meg én ezt nem is nagyon erőltetem, szóval nekem ez így jó, ahogy most van.

Jobban érzed magad most itt?

- Biztonságosabban érzem itt magam, mint ha kikerülnék. Úgy érzem, itt megkapok mindent, amire szükségem van, meg a sulis is. Azóta eszembe sem jutott még egy napot se lógni a suliból, mert tudom, hogy ez nagyon nem jó így, ahogy történt, de most már nem tudok mit csinálni, mert ez megtörtént. Meg inkább nem is gondolok rá, mert csak felidegesítem magam rajta. A nevelők érdeklődnek az ember iránt, ők is tudják, hogy miért kerültem be végül is, de megbeszélni nem igazán tudtam senkivel sem, de nincs is rá szükségem.

Hol tanulsz?

- Most a Műszaki Szakközépiskolába járok, de még nem tudom, hogy mi leszek. Csak érettségi után lesznek szakmai képzések, és még nem tudom, hogy maradok-e itt, ebben a suliban, érettségi után is. Amikor választani kellett sulit, akkor csak a műszaki dolgok érdekeltek, szóval egyértelmű volt, hogy ezt fogom választani. Nagyon azon vagyok, hogy tovább tanuljak, de ez attól függ, hogy milyenek lesznek majd az akkori fél-évi eredményeim. Szeretnék főiskolára, vagy egyetemre menni.

Mesélnél a bekerüléseről?

- Az átmeneti otthonba kerültem be először, az ilyen átmeneti, központi elosztóhely, vagy nem is tudom, hogy mondjam, ott intézték el nekem, hogy ott ballaghassak, ahol végül is ez megtörtént, ez nagyon furcsa volt, tehát nem kellett iskolát váltanom. Az igazgatóval megbeszélték a dolgokat, de nem tudom, hogy miért, egy idő után mégse tetszett neki, hogy oda járok, és engem akkor mindenáron ki akartak onnan rúgni, de ugye azon kívül, hogy volt az a 8 hónapi lógás, nem tudtak semmit se rám bizonyítani. Így - miután visszavettek -, valami újat kellett volna kitalálni, de én ugye nem csináltam semmi rosszat, próbáltak kirúgni, de végül szerencsére nem sikerült, aztán viszonytertem a bizalmukat, és normálisan telt el a hátralévő idő.

Mire emlékszel ebből az időszakból?

- Hát az átmenetiről olyan túl sok emlékem nincsen a másfél hónapról. Sokkal másabbak voltak a körülmények, de nem mondhatnám, hogy rosszul éreztem magam, mert jól éreztem magam, de tudom, hogy hosszútávon nekem nem lett volna jó ott, mert teljesen más volt a társaság, teljesen más volt annak a társaságnak a szellemi felfogása, teljesen más az egész. Ott jóformán naponta cserélődnek az emberek, míg itt azért huzamosabb ideig együtt vagyunk, itt évekről van szó, van egy állandóság. Én úgy tudom, hogy 25 éves korig lehet bennmaradni, és ugye van, aki úgy gondolkodik, hogy 18 évesen majd elmegy, van akinek muszáj elmenni, mert nem vállalják az utógondozását. Itt teljesen más a szemlélet, valamilyen szinten rangsorolva vannak a gyermekotthonok. Ez ugyanolyan, mint az iskolák között is van a szakmunkás és a szakközép, szóval nem lehet összehasonlítani egy B. intézetet egy A.-val, teljesen más, ég és föld, oda olyan gyerekeket visznek, ide meg ilyeneket.

Ezt most meg kellene magyaráznod!

- Ezt úgy értem, hogy valahogy a viselkedésük és a gondolkodás módjuk alapján válogatják ki őket. Szóval ide kerülnek az A.-ba azok, akik tovább akarnak tanulni, komolyabban gondolkoznak, stb. Bár nem minden esetben, mert sajnos azért néha a vezetőség is szokott hibázni, és néha azért hoznak ide egy-két olyan embert, de általában ezek kisebbségben vannak. Általában őket már nem lehet megnevelni, mert amikor nevelhetők lettek volna, őket nem nevelték meg. A Házban kb. 20% ilyen van, és nem tudom eldönteni, hogy sok ez, vagy kevés.

Vannak olyan gyerekek, akiknek sok stiklijé volt, annak nem vállalják az utógondozását itt. Vagy el kell mennie utógondozóba, ha ott fogadják. Mert ha valaki betöltötte a 18. életévét,

akkor nyugodt szívvel kirakhatják végül is, nem kötelező aláírni az utógondozói szerződést. De azért ez nem nagyon jellemző. Vannak ilyenek, de annyira nem jellemző.

Hogyan zajlottak az elhelyezési tárgyalások, bekapcsolódtál?

- Most lett volna nekem a második elhelyezési tárgyalásom, de még egyikre sem hívtak meg. Néhány hónappal ezelőtt a gyámügyi tanácsadó mondta, hogy lassan lesz. Október elején volt az elhelyezésem annak idején, és általában októberben szokott lenni mindig a felülvizsgálat is. Nekem idáig még egyszer sem szóltak, csak mindig mondták, hogy lesz meg minden, aztán meg, hogy már megvolt.

Csak az első elhelyezési tárgyaláson voltam. Benn voltunk egy kis teremben, pár gyermekotthont meghívtak, ott volt a mienk is. Nekem az egyik gyermekotthon ismerős volt, az Sz.-i, ahova az egyik társam került, mondhatjuk úgy is, hogy a sorstársam, és én oda akartam kerülni, de a Sz.-it nem hívták meg erre a tárgyalásra. Felolvasták a jellemzésemet, és mivel velem nem volt gond, nem csináltam semmi hülyeséget, így oda mehettem, ahova szerettem volna. Az A.-ból Robi bá szerette volna, ha idekerülök. Így végül ide kerültem. Furcsa volt, mert ilyen még sohasem volt az életemben, nem volt tragikus, de át kell élni ahhoz, hogy az ember tudja, milyen. Megkérdezték a véleményemet, de amúgy a nevelőm beszélt helyettem. Édesanyám is ott volt, nem azt mondom, hogy olyan a kapcsolat közöttünk, hogy elsírta magát, hogy én ide bekerültem, de valahogy ő is úgy van ezzel, hogy nekem itt jobb. Mondhatjuk, hogy engem se viselt meg annyira, mert én olyan 8-9 éves korom óta hozzá vagyok szokva, hogy nem egész végig anyámmal voltam együtt.

Mit gondolsz, anyukád ezt szerette volna, ő is így akarta, ahogyan végül történt?

- Nem tudom eldönteni, hogy az anyám akarta-e, hogy bekerüljek, vagy nem. Ő elment a gyámügyhöz, ott nem tudom, hogy akkor mit beszélt a gyámüggyel, és mondtak egy időpontot, hogy velem együtt egyszer menjen be. Hogy ott mi történt, nem tudom, de nem is kérdeztem. Szerintem ő is akarta, persze én ezt nem bánom, mert vehetjük úgy is, hogy én örülök neki, hogy itt vagyok. Néha, amikor hazamegyek, nem tudom miért, de nem érzem magam jól. A mostani férjével nem szoktak veszekedni, csak valahogy nem szeret engem, mármint az új férje. Ez az új férj úgy új, hogy már több mint 10 éve együtt vannak, szóval volt egy olyan időszak az életünkben, amikor velünk is lakott, meg vele is. Szóval, hogyha hazajött, akkor csak miattam jött haza. Apámnak elég hülye természete volt, mert ez úgy kezdődött, hogy először csak egy pár napra ment el, aztán visszajött, aztán egy hétre, végül már hónapokra, és amikor anyám elment, akkor apám „bekettyózott”, és csinálta a hülyeségeit. Főleg, hogyha ivott.

Nekem most a családot csak anyukám jelenti, mert apámmal már egy jó ideje egyáltalán nem tartom a kapcsolatot, a nagypapáim, mind a kettő, még a születésem előtt meghaltak, az egyik nagymamám 4 éve halt meg, a másik meg úgy kb. másfél éve. Úgyhogy csak magamra számíthatok.

És a barátaid?

- Tisztázni kéne, hogy egy ilyen helyen ki mit nevez barát-ságnak. Szerintem itt olyan igazi barátságot nem lehet kialakítani, mert sokan vagyunk, és egyszerűen nem lehet. És ezt nem csak én mondom, sokan mondják, és én igazat is adok nekik. Nem azt mondom, hogy nem lehet barátkozni, csak olyan barátságot nem lehet kötni, mintha az ember kint lenne az életben. Lehet, hogy sorstársak vagyunk, de minden ember különböző, és bár lehet, hogy próbálnak barátkozni, de mondjuk nem ugyanaz a társaságuk, és akkor a barátság is hamar tönkremegy, vagy például könnyen összevesznek, mert sajnos egy ilyen helyen nagyon hamar meg tudják keverni a dolgokat, mert nagyon sok emberben megvan a kétszínűség, a hazugság, és hát egy ilyen helyen nem könnyű. Szerintem kint azért más, mert nincsenek ilyen szűken összezárva. Nem vagyok egy veszekedős típus, de azért itt még engem is ki lehet hozni a sodromból. A nevelők szokták mondani, hogy mit ne csináljunk, vagy hogy kéne ezt kezelni, de akkor se lehet. Amikor idekerültem még elég jó volt a társaság, de ma már mindenkinek megvan a saját érdeklődési köre, nem azt mondom, hogy nem tudok senkivel se kijönni, csak különbözőek vagyunk.

Most van egy új pszichológusunk, de nekem nem nagyon kell beszélnem vele, a nevelők úgy gondolták, hogy nekem nincs szükségem rá, és szerintem, nincs rá szükségem, nem vagyok én elmebeteg. Nincs nekem semmi ilyen bajom. Akkor voltam először és utoljára pszichológusnál egy jó félévvel ezelőtt, amikor IQ tesztet töltöttem ki, 106-os lett.

Az a baj, hogy mint minden embernek, nekem is megvannak a hibáim, nagyon lusta vagyok, főleg az utóbbi években nagyon ellustultam. Nagyon nagy az alvási igényem, tulajdonképpen abból élek, amit ott a suliban hallok. Persze a nevelők ezt nem nézik túl jó szemmel, egyre többen próbálnak jobb belátásra bírni.

Milyen terveid vannak most?

- Szeretnék leérettségizni, aztán szeretnék továbbtanulni, és mire ezzel végzek, pont 24-25 év között leszek. Utána, ugye, kikerülök, túl sok életkezdesi pénzem nem lesz, azzal megpróbálok valamit kezdeni, és megpróbálok szerezni valahogy egy saját lakást, bár ez Magyarországon nagyon nehéz, főleg becsületes munkával. Ezért kell sokat gondolkodni azon, hogy milyen irányba menjen az ember továbbtanulni.

Gázoló Lelkek

■ BEMUTATKOZIK A XVI. KERÜLETI NAPRAFORGÓ CSALÁDSEGÍTŐ ÉS GYERMEKJÓLÉTI SZOLGÁLAT „GÁZOLÓ” KIRÁNDULÓKLUBJA

Az alábbiakban nem egy modellt vagy programot mutatunk be, hanem személyes tapasztalatainkat osztjuk meg egy 3 éve működő kirándulóklubról, ahol nyersen jelennek meg a gyerekek problémái, és ahol a természetjárás keretei és értékei között hatékony eszközt találtunk a problémás fiatalok megértésében. A Gázoló számunkra hobbi és hivatás, sok gyereknek utolsó kapaszkodó, egy hely, ahol elfogadhatónak éli meg magát, és megtanulhat másokra is odafigyelni. Kulcsszavaink: elfogadás, megbeszélés, hitelesség, személyesség, közösség.

■ (1) A KLUB ÖTLETE, CÉLKITŰZÉSEK

A 'gázoló' szó hallatán első asszociációként nyilván egy ámokfutó, balesetet okozó sofőr képe jelenik meg sokaknak. A klub fantázianeve mindenképpen figyelemfelhívó, rövid, diáknyelvbe illő akart lenni. Ehhez társult az a belső tartalom, ami kifejezi a kiránduló állhatatosságát, minden akadályt legyőző, mindenén átívelő akaratú, tartású attitűdjét.

A Gázoló 2001 októberében indult azzal a céllal, hogy szabadidős, közösségi eseményt biztosítson a potenciálisan veszélyeztetett, 13-20 éves, XVI. kerületi gyermekek, fiatalok részére, elsődleges

prevenációs jelleggel, hogy így az egyébként unalmas, eltékozolt hétvégék alternatívájaként egy tartalmasabb, értékesebb időtöltési formát mutasson fel. Ennek során ismerkedési, kapcsolatteremtési, beszélgetési lehetőség adódik az egyébként nehezen megnyíló fiataloknak egymás és a klubvezető felnőttek irányába. Ez a keret magában foglalja a turistaismeretek, természetismereti jelenségek, országismereti, kulturális vonatkozásokat is.

Klubunkat formailag egy viszonylag állandó, de a változásokat megengedő, természetesen fluktuáló, kb. 10-15 fős csoportra szabtuk, amellyel havi egy szombati napon kirándulunk a Budapestről egynapos kirándulással

megközelíthető hegyekbe (pl. Budai-hegyek, Pilis, Börzsöny), előre meghatározott és meghirdetett napokon.

A klub vezetését, egyikünk ötlete nyomán, ketten vállaltuk, és közösen alakítottunk ki egyfajta szemléletet, általános attitűdöt a gyerekek irányába.

A klub beindulását a kerületi újságokban, iskoláknak küldött plakátokon, az intézményünkben működő társklubokon (kiskamaszklub, játszóház), ill. klienseinknek hirdettük.

■ (2) A KLUB BEINDULÁSA

A Gázoló első néhány kirándulásán alig-alig fordult meg gyerek, noha a résztvevők kis száma miatt kirándulást

zóként jelentkezett az akkori intézményvezető-helyettes, Lázár Margit is. A gyerekek átlagéletkora 13,6 év volt, 10-től 19 évesig, 3 lány és 11 fiú. Nagyobb részük kliensgyerek, a többiek pedig ezek ismerősei, barátai. Voltak, akik most először vettek részt Gázoló-kiránduláson, sőt olyan is volt, aki életében először ment többnapos kirándulásra. A Bükkben a legtöbben még nem jártak.

Az első problémával, amit még számos követett, már a vonatúton szembesültünk: a nyár kellős közepén, szabadon tomboló (a vakáció ideje alatt egyébként is rengeteget változó) gyerekek abban a tudatban, hogy most két napra mentesültek a szülői kontroll alól, hirtelen - szó szerint is - tomboló lényekké változtak. Komoly dilemma elé állítottak minket; fegyelmezzünk-e, és ha igen, milyen módon, hiszen ez eddig nem merült fel ilyen élesen. Nem biztos, hogy helyesen, de alapvetően továbbra is szabad utat adtunk a gyerekek viselkedésének, egy-két kirívó példától eltekintve (pl. ablakon kihajolás, nyílt dohányzás). Hamar beindult a pár- és a bűnbakképződés. A két 12 éves lány rendkívüli tempót vitt a csoportdinamikai folyamatba (egy járás vagy gyerek-párkapcsolat már a vonaton elkezdődött, aztán estére már „szakítottak” is, ahogy azt a felnőtt világban, első sorban környezetükben tapasztalják). A szakadó eső miatti program- és útvonalváltozás ugyancsak megzavarta őket. Értelmes dialógusokra többségében sem egymással, sem velünk nem voltak képesek a kirándulásnak ebben a szakaszában, eluralkodott a nyílt cáromkodás, egymás szidása.

Az első csoport szintű körbeulós beszélgetésre a kulcsosházba való megérkezést követően, délután került sor: ekkor mindenki elmondhatta, miért jött, mit vár a kirándulástól, és mi is elmondtuk észrevételeinket. Sokaknak merőben új és szokatlan volt az a helyzet, hogy most egy percre mindenki csak órá figyel, és most komolyan mondhat valamit, amire kíváncsiak vagyunk. Az ezt követő párórás kirándulás drasztikus fegyelmezetlenséget hozott: egy rövid pihenő alatt, míg páran bent voltunk egy erdei kápolnában, a többi gyerek eltűnt, és különböző utakon mentek vissza fel-

nőtt nélkül a kulcsosházba, amit zárva találván az ablakon másztak be. Magunk is visszaérve, vezetőkként egymásnak is kimondtuk kételyeinket, bizonytalanságainkat a kirándulás folytathatóságáról, de önkéntelenül sodródtunk tovább az eseményekkel, és a közös (gyerekeket bevonó) vacsorakészítés alatt némi humorral és higgadtan beszélgettünk a történetekről. Közben gyorsan és folyamatosan mindig produkáltak valami olyat, amire oda kellett figyelni, amire reagálni kellett. Volt, aki nem nyúlt a közös vacsorához, és volt, aki az esti körbeulésünk alatt a másik szobában sírt.

Mindez mutatja, milyen gátakat nyit meg egy többnapos kirándulás, milyen indulatok szabadulhatnak fel a gyerekekben, és milyen fontos, hogy reagáljunk ezekre, hogy rendelkezünk olyan készségekkel, amik segítségünkre lehetnek a gyerekek megértésében és a helyzetnek megfelelő „helyretételben”.

Mi, segítők, a kirándulás során nem kerültünk egymással konfliktushelyzetbe (előtte azonban igen, a dohányzás kérdésében szögesen mást gondoltunk), mindvégig közös hullámhosszon voltunk, és a gyerekek előtt aláhúztuk egymás kéréseit. A nagyobb tapasztalatokkal bíró kollégánál nyugalma, szakmai rutinja átsegített minket a nehéz pillanatokon, és azt láttuk, a vele való kapcsolat fontos lett a gyerekeknek, anya figuraként, ugyanakkor barátként tekintettek rá.

Este átbeszéltük az egész napot, és megtartottuk az oklevél- és pólóátadási ünnepséget, aminek során némi ellenálás után még énekelni is hajlandóak voltak, és felismerték, hogy érdemes küzdeni, hogy van eredménye a jelenlétüknek, mert tartjuk az ígéretünket. Már ennél a második csoportbeszélgetésnél érzékeltetni lehetett, hogy elkezdenek törekedni a „jóságra”, az egymásra való figyelésre.

A közös reggeli készítés és takarítás azt a problémát vetette fel, hogyan lehet bevonnai azokat, akik (19 éves koruk ellenére!) – nyilván otthon sem – hajlandók betenni a maguk részét a közösbe. Ők sokszori unszolásunkra – hangsúlyozottan a kedvünkért – végül megtettek valamennyit, mások szívesen és sokat segítettek.

A kirándulás második napján szép

időben és utakon járva egy sokkal szokottabb, egységesebb, „közösség-jellegűbb” gyerekcsapattal magunk körül kirándulhattunk. Bár ki nem cserélődtek, de odafigyeltek azokra a szempontokra, amiket felvetettünk, és már nem állítottak minket újabb próbatételek elé. Sokak nagy ellenérzésére együtt látogattuk meg a belpátfalvi ciszterci apátság templomát (az ilyen látogatás mindig felveti a vallásos és nem-vallásos neveltetésű gyerekek konfrontálódásának lehetőségét, de előző nap a Szt. Anna-kápolnai éneklésünkkel azt tapasztaltuk, hogy 1-2 gyereket kifejezetten megérintett a dolog, és ezért bátorodtunk fel). A hazautazás előtt egy tó partján ettünk és játszottunk jó hangulatban, majd ünnepélyes beszédben zártuk le a program kirándulás-részét. Úgy láttuk, ezeknek a pármondatos komoly hangvételű visszajelzéseinknek a kirándulás során örültek a gyerekek, fontos volt nekik, hogy igazodjanak valamihez, hogy kereteket adjunk nekik, és őszintén elmondjuk, hogyan látjuk őket, mit tartunk viselkedésükről.

A kiránduláson részt vevő gyerekek között volt enyhén értelmi fogyatékos, volt regresszív viselkedésű (kisgyerekes viselkedést és érzelmi jegyeket produkáló), volt hiperaktív, voltak bizonytalan szülői párkapcsolatot maguk mögött tudó gyerekek. Két testvérpár volt jelen. A dohányzás problémája két 16 éves fiatal kivételével nem jelent meg (igaz, erre határozottan kértük is őket), a drog- vagy alkoholprobléma egyáltalán nem vetődött fel, annál inkább a „mobillóbia”, az erdőben szünet nélkül csörgő, egymásnak SMS-eket és más jeleket küldő telefonok. Ez utóbbi azonban általános jelenség a mai fiatalság körében. A gyerekek összetétele tehát rendkívül heterogén volt, más és más háttérrel és problémákkal jöttek, mindegyikük hordozott valami sajátos vonást, amik kisebb-nagyobb mértékben bekerültek a közös nyelvezetbe (ilyen volt, pl. az a gyerek, aki kívülről tudta latin nevével az összes erdei növény nevét, és a végén más szavak végére is odatettük az -iusz végződést).

Kétnapos kirándulásunkat igen jó visszhangok követték, pár napra rá, amikor a szerdai gyerekprogramunkra

érkeztek a gyerekek, többen a „cinkosság” tudatában odajöttek hozzánk, felemlegetve a jó emlékeket, „Látod, már nem káromkodok!” és hasonló mondatokkal jelezve. Azt persze nem gondoljuk, hogy két nap alatt a gyerekek megváltoztak, de azt bizony, hogy kaptak egy kommunikációs mintát, láttak egy lehetséges utat, ami hatással volt rájuk, és mint élvetett mag, valamikor talán kihajt bennük. Mivel ez a hit végig bennünk munkált, úgy gondoljuk, több volt a kirándulás, mint kétnapnyi távollét, lazulás, időtöltés, s ha csak egy picivel is több, akkor már volt értelme.

Mindhárman azt a következtetést vontuk le, hogy nagyon nagy szükség van az ilyen jellegű kirándulásokra, és szívesen részt veszünk hasonlóan, más alkalommal is.

Ezért a téli szünetre is szerveztünk egy kétnapos kirándulást a Mecsekbe, amin 7 gyerek vett részt. Ez a két nap azonban kellemes kikapcsolódás volt mindannyiunk számára, ezáltal nem történtek „extra” kihágások.

■ (b) 4 napos nyári tábor (Kőhánypusztá, Bakony)

Az első többéjszakás táborba javarészt visszatérő gázolósokat vittünk, 15 gyereket, 11-16 éveseket. Célunk az volt, hogy kilépve a hétköznapi civilizáltságából, a szülői és egyéb kontroll alól felszabaduló gyerekekkel egy olyan folyamatba kerüljünk bele, melyben – szemben az egynapos kirándulások gyorsan elillanó eredményeivel, élményeivel – az őket érő hatások mélyebbre és tartósabban érnek el. Szerettük volna közösséggé kovácsolni őket. Ezt segítették elő a közös főzések, ill. egy olyan pecsétgyűjtő lap, melyen mindenkinek teljesítenie kellett mindenféle feladatkörből (mosogatás, terítés, takarítás stb.). itt vezettük be az esti napzáró beszélgetéseket, amikor is mindenki reflektálhatott az aznapi eseményekre és egymásra. Voltak nappali és éjszakai kirándulások sok izgalommal, közös éneklések, szabadtéri játékok, és persze rengeteg probléma.

Az egyik 11 éves gyerek, aki ráadásul nem is volt új, és aki rendszeres gyógyász-

erszedő, szinte mindenkivel összeverekedett vagy konfrontálódott, velünk, felnőttekkel is megalázó hangnemben beszélt: csoportszintű megbeszélésen kellett kimondatnunk azt, hogy a csoport így is megpróbálja őt elfogadni, és bizalmat szavaz neki. Ezzel részben élni is tudott, de minden nap felmerült a hazamenetele, végül kibírta a tábor végéig. Egy másik 13 éves fiú, akinek a Gyermekjóléti Szolgálatnál akkor már fél éve kerestünk megfelelő iskolát, provokatív viselkedésével főként a mi türelmünket akarta próbára tenni. Szinte kivívta, hogy egyikőnk „neki menjen”, majd ezt négy szemközti beszélgetésben tisztázza vele.

Az ilyen nehézségek mellett több olyan gyakorlat, játék is szerepelt a programban, amely az egész csoportnak maradandó élményt nyújtott, de legalábbis mindig volt 1-2 gyerek, akit megérintett valami. Volt kedvenc tárgy bemutatása, ahol az egyik 13 éves, punk stílusú, Vadaskerti úti iskolába járó lány elmondta, hogy a babája azért kedves neki, mert ez az egyetlen emléke az

apukájáról, aki kb. 7-8 évvel ezelőtt meghalt. Volt önbemutató játék, amikor a szék mögé állva, valakivel azonosulva kellett bemutatni magunkat. Itt az egyik alaptagunk, aki egyébként regényeket ír, a halállal azonosult, és ilyen helyzetben interjúztuk meg kicsit, hogy ő - mint halál -, hogyan látja Csabát, vagyis magát. De nagy sikert aratott a zenélő kör is, amikor kb. 10 percig mindenki szabadon csörömpölhetett-furulyázhatott-dobolhatott, és nagy élmény volt, hogy adott jelre szépen el tudtak csöndesedni, és meg tudtuk beszélni, kinek milyen volt a zenélés. Ezek akkor óriási eredmények voltak nekünk, sok játéktól tartottunk a tábor előtt. A táborzáró blokkban pedig a Rudas-könyvből /2/ ismert „Jutalomcsekk” gyakorlattal mindenki értékelhette magát, saját részvételét a táborban, és mi is elmondtuk benyomásainkat róluk. Megdöbbenő volt, hogy sokan mennyire alulértékelték magukat: 1-10 tallért lehetett adni, voltak nullás és mínusz 10 talléros értékelések is. Egymást általában magasabbra értékelték.

Mindent összevetve a tábor elérte célját, adott közegben nagy utat tettek meg a saját érzések megfogalmazása, a másokra való odafigyelés és az elfogadás vonalán. Valamelyest beárnyékolta a tábor sikerét, hogy pár nappal később, egy a Napraforgóban megrendezett utótalálkozó, ahol a maradék ételt ettük meg, és az élményeket akartuk feleleveníteni, óriási kudarcba fulladt, mert mindenki mást akart csinálni, és a gyerekek nem voltak képesek egymást végighallgatni. Ez akkor nagyon letört minket, de már szerveztük az őszi kétnapos kirándulást.

■ (c) 3. kétnapos kirándulás 2003. őszén (Kisoroszi, Börzsöny) /3/

Erre a kirándulásra rekordlétszámú (17 fő) gyereket vittünk magunkkal. A kirándulás veszélyességével és kalandosságával tette magát különösen is emlékeztetéssé.

Az első nap nagyon szép utunk volt, a verőfényes törökmezői réten kiscsoportos keretek között kezdtünk asszociálni az őszi és az ősziességéről, mivel ez volt kétnapos kirándulásunk vezérfonala.

A Hegyes-tetői kilátó felé vezető úton nebulóink minden korábbi tapasztalat és nevelés ellenére jelentős mennyiségű kólát, ill. egyéb kék, zöld és lila színű szirupos energiáltalt fogyasztottak el. A flakák lassan kiürültek, és az eldobottakat is csak a túravezető érces kiáltására szedték fel. Sajnos, mi felnőttek sem csupán forrásvizet ittunk, hogy tolerálni tudjuk az emberi méltóságon és tiszteleten ért csorbákat (azóta ettől tartózkodunk, mint majd később utalunk rá).

Többszöri levégás és eltévedés után volt olyan szituáció is, amikor a csapat két része két ellentétes irányba haladt – amikor újraegyesültünk, az egyik tízéves fiú sírva borult bátyja karjaiba (aki egyébként évek óta drogfogyasztó). Később ott álltunk a gyönyörű koraesti szürkületben a Dömössel szemközi Remete-barlangnál, ahol nem találtuk a lefelé vezető ösvényt, és kortyonként osztottuk ki a megmaradt 1-2 dl vizünket. Egy gyors vezetői döntés nyomán kellett gatyaféken lecsúszni kb. 200 méteres szakaszon, ami kollektív pánikkal és kisebb balesetekkel járt. Lent teljes sötétségben és bizonytalanságban, egy elemlámpával haladtunk a révátkelő felé. Este 10 órára értünk Kisoroszi, szálláshelyünkre, ahol csak egy hideg vacsorára és egy feszültségoldó megbeszélésre futotta erőnkiből.

Másnap verseket olvastunk fel az őszi, kislabda-fociztunk, énekeltünk, ünnepeltünk. Aztán a gyerekek hihetetlen rohamokkal közvetítették felénk és egymás felé dühüket. Mi a viselkedésüket (bicskás verekedés, üvegtörés, teljes szétesettség) az előző napi feszültségek levezetéseként értelmeztük, ami előtt tehetetlenül és látszólag fegyvertelenül álltunk. Így hát a túravezető elcsukló, latinovitsi pátoszban felolvasta Szabó Lőrinc Fegyvertelen című versét („Úristen, Gábor, hogy remeg a hangod – tolmácsolta egyik 11 éves alaptagunk).

Akkor úgy éreztük, hogy a két nap legjobb élménye a hazaérkezés volt. A munkahelyünkön azután nagy értékelést készítettünk, nem kímélve magunkat sem. Persze, a nehézségek ellenére, folytatni kell – mondtuk. És máris szerveződött a zempléni nyári tábor.

■ (4) A KLUB MEGSZILÁRDULÁSA

■ A klubvezetés szemlélete, avagy miben más a Gázoló?

Az első kirándulások után még csak kevésbé tudatosodott bennünk, hogy milyen segítő viszonyulással is vagyunk jelen, milyen módszereket használunk. Hasonló beállítódású személyiségekként nem is kellett ezt különösebben megfogalmaznunk, természetesen figyeltünk, és elfogadó érdeklődéssel fordultunk a gyerekek felé. Később mégiscsak szükség volt arra, hogy tudatosítsuk, kik is vagyunk az életükben, hogyan definiáljuk magunkat, mire hogy reagálunk, mit tartunk előrevivó, gyógyító attitűdnek.

Ennek kialakításában figyelembe kellett vennünk, hogy gyerekeink döntő része az iskolában elfogadhatatlan viselkedésű, otthon fekete bárány, és általában sehol nincs helye, sikerélménye, és a felnőttek büntető, kirekesztő falaiba ütközik. Személyes tűrőképességünk folyamatos fejlesztése mellett (erre egy-egy közös utazás alkalmával szükség is volt: falak összekirakása, váltó átállítása, utasokat zavaró stílus stb.) megpróbáltuk különválasztani az embert és a viselkedést. Nagy érdeklődést tanúsítottunk az adott fiatal kreativitása, egyedisége, történetei iránt, de folyamatosan és határozottan jeleztük azt is, ami számunkra nem elfogadható. Eszközként kizárólag a saját példa és a hitelesség áll rendelkezésünkre. Sosem fordult elő, hogy valakit eltiltottunk a következő kirándulástól rosszasága miatt (egyszer majdnem, de behívtuk a gyereket, és elmondtuk, mennyire fájna ez nekünk). A dohányzás és az alkohol problémája például, természetesen nálunk is megjelent. Magunk nem dohányzunk; emellett mindig elmondtuk, hogy a természetjárás világtól milyen idegen ez, de ettől még előfordult a dohányzás, viszont egyre csökkenő mértékben. Az első két évben, főleg téli kirándulásokon mi, vezetők fogyasztottunk alkoholt; talán emiatt alakult ki, hogy ezzel ők is kísérleteztek.

A táborokban zugitalok kerültek elő. Egyik kétnaposunk után aztán önelemzést végezve rájöttünk, hogy nem szerencsés olyan mintát mutatni, hogy a feszültségeket csak így tudjuk elviselni, így ezután ezt tudatosan kerültük.

érzéseket a gyerekekből, és idő kellett, míg egy másik kollégánő teljesen más személyiségével megtalálta helyét a klubvezetésben és a gyerekek között.

Az élet olykor felülírja a legszentebb szakmai elképzeléseket is. A vidékre költözéssel járó munkahely-változtatás nyomán egyikünk - mint alapító - előbb csak külsőként járt vissza a Gázolókra, aztán az ideai nyári tábor végén elbúcsúzott a gyerekektől. Ennek hatásait e sorok írásakor még nem ismerjük, de ezt az eseményt is igyekeztünk, amennyire lehet, a gyerekek javára fordítani: modellt nyújtottunk az elbúcsúzásra. Sok gyerek életéből csak úgy eltűnnek a jelentős személyek: egy megbeszélés nélkül távozó apa, egy elhalálozott szülő vagy nagyszülő, akitől nem lehetett elbúcsúzni. Az ő hiányukat persze nem pótolhatja a klubvezető elérékenyült búcsúja, de a gyerekek könnyei ezeknek az elengedéseknek a szimbolikus könnyei is voltak, vagy lehettek.

■ (6) NYÁRI TÁBOR KÉT ÉS FÉL ÉVVEL AZ INDULÁS UTÁN

Klubunk eddigi történetében ez az ötnapos tábor vitt mindannyiunkat a legmesszibb tájakra nemcsak fizikai (Budapesttől kb. 280 km-re, a zempléni Füzér mellett egy erdei kulcsosházba), hanem lelki értelemben is, egymás megismerésében, a másik felé vezető úton is. Nagyon készültünk rá. Már tudtuk, hogy a tábor végén nagy búcsúzásra is sor fog kerülni, ami persze külön dinamikát is vitt a készülődésbe.

A tábor előtt az előre kiválasztott gyerekekkel (20-an jelentkeztek, kisebb-nagyobb viták során 13 gyereket választottunk ki, akik mindannyian voltak már egynapos Gázolókon) külön megbeszélést tartottunk, és szerződést kötöttünk velük (ezt kézfogással szimbolizáltuk), amiben a résztvevők vállalták, hogy a táborban nem dohányoznak, nem isznak alkoholt, és kéréseinket betartják. Saját vállalásaikat nagyon jól tudták tartani.

Ebben a táborban még nagyobb hangsúlyt kaptak az önismereti jellegű játékok, beszélgetések:

a./ Például rögtön a nyitó tábortűznél mindenki elégethette az előző tanév

legkellemetlenebb élményeit egy fakocka tűzbe dobásával (a tábor két nappal az iskola után kezdődött);

b./ napzáró beszélgetéseink napról napra személyesebbek és az érzéseket egyre nyíltabban felvállalók voltak;

c./ játékos, mégis komoly témákat fészegető szerepjátéokra a 4. nap délelőttjére érett össze a csapat. Tematikailag a gyerekek által előre megszavazott témák mentén haladtunk: buli, barátság, párkapcsolat, szülő-gyerek kapcsolat. Nagyon érdekes volt látni például, hogy egy 14 éves fiú, aki nagyszüleiével él, hogyan éli át azt, hogy apaként milyen nehéz lehet gyerekeinek megfelelő kereteket adni szeretettel, és hogy ezt a felismerését milyen nyíltan tudja megfogalmazni;

d./ a tábor fénypontja ezúttal is az utolsó esti, a gyerekek ön- és társértékelő gyakorlata volt, kiegészítve a mi személyes visszajelzéseinkkel, amiket kiehezve hallgattak, hiszen többnyire pozitív megerősítéseket adtunk, esetleges változtatási javaslatokkal;

e./ először fordult elő, hogy az egyik éjszaka közepén, két 13-14 éves párral külön tudtunk beszélgetni a párkapcsolatról, a szexualitásról. Itt sokkal hatékonyabbnak éreztük azt a megnyilatkozást, amikor magunkról beszélünk, saját értékeinkről, saját tapasztalatainkról, mint a didaktikus, figyelmeztető viszonyulást (ami persze egyébként indokolt lett volna, hiszen a gyerekek 1-2 nap alatt igen messzire és nyíltan elmentek a szexualitás terén).

A tábori programban ezek mellett természetesen most is több kirándulás és kulturális program is szerepelt: Nagy-Milic meghódítása (nevezetes Kék-túra-pont), a füzéri vár meglátogatása egy kórustalálkozóval megspékelve, holoházi porcelángyár meglátogatása.

A napok perceit, óráit pedig a mindennapi együttélésből adódó konfliktusok, humorok, események vitték előre. A közös főzések és az ehhez kapcsolódó feladatok meglepően összehangoltan működtek. A civilizáció kiiktatása is csak az első napon okozott ellenállást. Egy alkalommal egy verekedést nagyon szépen meg tudtunk beszélni, mert rögtön körbeültünk, és az érintettekkel külön-külön elmondattuk verzióikat.

Volt olyan helyzet is, amikor a csoport annyira ingerült, fáradt és ellenálló volt, hogy mindenki a földhöz vágthatott teljes erővel egy stukklabdát, és közben azt mondhatott, amit akart. Az indulatok ilyen elvezetése bátor vezetői jelenlétet és rutint kíván.

Az első éjszaka még nehéz volt, a fiúk hajnali 3-ig fondorlatoskodtak, hogyan lehetne átszökni a lányokhoz. Később, amikor a takarodó után kb. egy órával mi is bementünk lefeküdni (addig megbeszéljük az aznapot és a másnapot), akkor automatikusan elcsöndesedtek. Az utolsó reggel két nagyobb fiú kávéval ébresztett minket.

A katarzis az utolsó délelőtt következett be, a pakolás és a takarítás után, amikor az egész tábor vezetői értékelése után a Gázoló (egyik) létrehívója elköszönt a gyerekektől. Nem úgy, ahogy tervezte, hiszen tárgyilagosságban maradtunk. Végül a legtöbben sírtunk. Az utolsó gyakorlat, amikor körbeállva, lábdobogással és hanggal mentünk a kör közepe felé, leírhatatlan emberi egységben zajlott. Akkor, az a 16 ember eggyé vált.

A hazautazás pedig előbb felszabadult énekléssel, később teljesen szétesett, vonatközönséget megrökönyítő viselkedéssel, minket is megosztó módon zajlott. Talán nem reagáltunk megfelelőképpen, de szükségük volt erre a tombolásra. Akit elhagynak, az tombol. Ezzel együtt csodálatos magasságokba jutottunk el ebben a táborban. Amikor e sorokat írjuk, már két hónappal az események után vagyunk; az élmények, azóta sem szürkülnek, a lelkesedés nem csökken. Eljutottunk ennek a műfajnak az „olimpiai aranyérméig”, amit nem mi adtunk magunknak, hanem a mindenen át fennmaradó hit, hivatástudat és a mindenen átgázoló szeretet adott a gyerekeknek.

■ (7) A GÁZOLÓ MA

Udvardy Zoltán és Klöczl Marianna vezetésével a Gázoló tovább „hömpölyög”. További céljaink megfogalmazásánál már igazi szárnyalásra is lehetőség nyílik, mivel a képzeletbeli ház felépült, a tető áll, következhet a berendezés. Egy-egy új gyerek bekapcsolódása

Child Focus –Egy szervezet az eltűnt gyermekek felkutatására és védelmére

Charleroi városkája egy csapásra híres lett. Marc Dutroux tette híressé, aki pedofília, többrendbeli gyilkosság és egy nemzetközi, gyermekpornográfiával és prostitúcióval foglalkozó bűnbanda megszervezése és irányítása vádjával állt a belga bíróság előtt.

■ ELŐZMÉNYEK - A DUTROUX-ÜGY

A Dutroux ügy világszerte nagy érdeklődést váltott ki, (hónapokig foglalkozott vele a BBC, a CNN), nem csak az elkövetett bűncselekmény súlyossága okán, hanem elsősorban a rendőrség és a nyomozásban részt vevő egyéb kormányzati szervek hihetetlen amatőrizmusa és a nyomozás során ejtett gondatlanságból adódó szarvashibák miatt is.

De ne szaladjunk úgy előre, kezdjük az elején.

Ki is ez a Marc Dutroux?

Három gyerekes családapa.

Munkanélküli villanyszerelő, aki az államtól kapott nem csekélyke segélyt, lopott autókkal való üzleteléssel, illetve fiatal lányok elrablásával és prostitúcióra kényszerítésével próbálja kiegészíteni.

Hét házat tartott fenn Belgium különböző városaiban, amelyek nagy része üresen állt, kivéve azokat, amelyekben az elrabolt lányokat bújtatta mindaddig, amíg vevőt nem talált rájuk, vagy fel nem használta őket valamelyik pornó videójában.

1989-ben elkapták és elítélték 5 fiatal lány megerőszakolásáért és bántalmazásáért. Bár 13 évet kapott, ebből mindössze 3 évet töltött le, amikor is jó magaviseletért szabadlábra helyezték. Dutroux kiszabadulása után, az általa birtokolt házak környékén fiatal lányok kezdtek eltűnedezni. Később összesen 6 lány elrablásával vádolták, közülük négy meghalt.

A rendőrség az egyik házat kétszer is átkutatta, két különböző eset kapcsán, de egyik alkalommal sem találtak semmit. A ház alapzatában volt egy rejtett földalatti zárka, ahol a rendőrségi kutatás ideje alatt is két 8 éves lány reménykedett

abban, hogy valaki a segítségükre siet. Julie Lejeune és Melissa Russo. Hiába, egyikük sem élte túl a nyomozás végét. A két barátnő 1995 júniusában tűnt el, és Dutroux kiskertjében találtak rájuk 1996 augusztusában. A legelkeserítőbb azonban, hogy mindez valószínűleg elkerülhető lett volna. Ugyanis a rendőrségnek volt egy informátora, aki elmondta, hogy Dutroux pénzt ajánlott fel neki fiatal lányok elrablásáért cserébe, és beszámolt a földalatti zárka létezéséről és pontos helyéről is, de a rendőrség nem vette komolyan ezeket az információkat. Annak ellenére sem, hogy Dutroux-t saját édesanyja is feljelentette az ügyészségen, mert rájött arra, hogy fia fiatal lányokat tart fogva az egyik házában. A rendőrség azonban ezen információk birtokában is további egy évet várt még arra, hogy tényleges lépéseket tegyen az ügyben, mialatt további két lány tűnt el és halt meg. Mint később kiderült, nem volt véletlen ez a helyben toporgás, ugyanis több magas rangú kormánytisztviselő és több rendőr is érintve volt az ügyben.

Amikor ez kiderült, olyan óriási közfelháborodást váltott ki a belga emberekből, hogy 1996 októberében - a II. világháború óta nem látott méretű - békés felvonulást szerveztek. Háromszázezren öltöztek fehérbe és vonultak ki az utcára, követelve a kormánytól a rendőrség és az igazságszolgáltatási rendszer átfogó reformját.

■ A GONDOLAT MEGSZÜLETÉSE

Jean-Denis Lejeune, Julie édesapja, hogy képes legyen feldolgozni valamilyen módon lánya halálát, tudomást szerezvén a washingtoni National Center for Missing and Exploited Children (NCMEC) létezéséről, elment oda és hosszú hónapokig csak tanult és dolgozott a szervezetben. A célja az volt, hogy

mindent megtanuljon a szervezet felépítéséről, működéséről, hogy aztán hazatérve hazájába, Belgiumba, létre tudjon hozni egy hasonló civil kezdeményezést az eltűnt és szexuálisan bántalmazott gyermekek felkutatása és védelme érdekében.

1998. március 31-én álma valóra vált, és megalakult az NCMEC európai központja, Child Focus néven.

A szervezet a társadalom nyomására és állami beleegyezéssel jött létre, ami a gyakorlatban azt jelenti, hogy kezdettől fogva élvezzi mind a társadalom széles rétegeinek, mind pedig a mindenkori kormánynak a támogatását. A létrejöttét megelőző események miatt egyfajta legenda övezi, és szinte presztízsnek számít a szponzorok számára a támogatása. Az események másik következménye azonban talán még ennél is fontosabb, nevezetesen, hogy kezdettől fogva példaértékű és Európában nagyjából egyedülálló ismertség és elfogadottság jellemzi a szervezetet. Nemcsak a lakosság körében, hanem a különböző hatóságok, elsősorban a rendőrség körében.

2001. november 28. óta együttműködési szerződésük van az Igazságügyi Minisztériummal. Ez az együttműködés kötelezően kiterjed a Szövetségi Rendőrség emberkereskedelmi, eltűnt személyek felkutatására specializálódott és áldozatvédelmi osztályára és valamennyi, az irányításuk alá tartozó rendőrségi egységre, az összes ügyészségre, a Nemzeti Kriminológiai Intézetre és a Külügyminisztériumra is.

Önkéntesekből álló országos hálózattal rendelkeznek, minden egyes megyében van egy kisebb központjuk, ahol a helyi önkéntesek rögzítik a helyi eseteket és az interneten keresztül, elküldik a brüsszeli központba.

■ A CHILD FOCUS SZERVEZETI FELÉPÍTÉSE

■ Műveleti Osztály

Hívások fogadása (call manager)

A call managerek feladata minden beérkező hívás fogadása és az esetek kategorizálása a súlyosságuk alapján. Az ő hatáskörükbe tartoznak a kisebb súlyú eltűnési esetek az első 48 óráig és az áldozatoktól beérkező hívások fogadása. 2002-ben összesen 189319 hívást fogadott a szervezet. Ez 20%-os csökkenést jelent az előzőévhez képest, de ez elsősorban a 0 és 90 másodperc közötti hívások számának csökkenését jelenti, ugyanakkor a 1,5 és 5 perc közötti hívások (azaz az ún. érdemi hívások) száma több mint 3000-l nőtt 2001-hez képest.

Ezen belül 269 eltűnése esetet (48 órán belül megoldódó) foglalkoztak.

A hívások többségének az eltűnés a tárgya. Az első híváskor felveszik a hívó adatait, azt hogy milyen kapcsolatban áll az eltűnt személlyel. Ezt követően a szervezet felveszi a kapcsolatot a szövetségi rendőrség eltűnt személyek felkutatására specializálódott egységével és a helyi rendőrséggel. A körülmények és egy miniszteri iránymutatás alapján közösen megállapítják a helyzet súlyosságát, a veszély és sürgősség mértékét és megállapodnak a teendőkben. A döntésről pedig értesítik a szülőket, illetve az eltűnt személy legközelebbi hozzátartozóit. Ha a call manager úgy ítéli meg, hogy a szülőknél lelki támogatásra van szükségük, hogy az ügyet átvészeljék, a szervezet erről is gondoskodik a családhoz kiküldött case managerek révén.

Néha előfordul, hogy magától az eltűnt személytől érkezik a hívás és a segítségkérés. Ilyen esetben a telefon mellett ülő szakember dolga az, hogy a bizalmi légkör megteremtése után lehetőség szerint megpróbálja meggyőzni a gyermeket arról, hogy térjen haza a családjához.

Ha a fiatal mégis elutasítja ezt a lehetőséget, akkor olyan átmeneti szállásra irányítja, ahol biztonságban meghúzódhat, amíg nem dönt úgy, hogy hazatér. Ha pedig kiderül, hogy jó oka

van arra, hogy ne menjen haza, pl. bántalmazzák, szexuálisan zaklatják, akkor pedig a megfelelő speciális intézménybe irányítják, ahol megkaphatja a szükséges segítséget és támogatást. Volt már arra is példa, hogy nagyon fiatal gyermektől érkezett segélykérő hívás, ilyen esetben a telefon végén ülők megpróbálják kideríteni, hogy pontosan hol van a gyermek, és a Child Focus erre kiképzett csapata, kimegy és megkeresi.

Esetmegbeszélő /esetfeldolgozó csoport (case manager)

Ők működnek együtt a rendőrségi egységekkel, illetve végzik az áldozatvédelmi munkát, szülők felkészítését, támogatását az ügy során. A nagyobb hatékonyság érdekében a speciális, nagyobb szakértelmet kívánó esetek (pl. szülő általi elrablás, szexuális bántalmazás) olyan case managerhez kerülnek, akinek már van tapasztalata hasonló ügyekben. A case managerek közvetlen és állandó kapcsolatban vannak az ügyességgel, a rendőrséggel, a fiatalkorúak bíróságával és a fiatalokat segítő különböző típusú civil szervezetekkel.

Multimédia csoport

Ez egy új egység a Child Focuson belül. A feladatuk a kiskorúak szexuális kizsákmányolása elleni küzdelem az új médiás eszközök segítségével. 2002 júniusában hozták létre az Európai Bizottság támogatásával azt a honlapot, amely lehetőséget ad minden Internethasználónak, hogy segítse a gyermekpornográfia elleni küzdelmet azzal, hogy jelenti, ha szörfözés közben ilyen jellegű anyagokra bukkan. (www.childfocus-net-

alert.be). 2002-ben a kampánynak köszönhetően 2378 olyan internetes oldalra bukkantak rá a netezők segítségével, amelyen valamilyen formában a gyermekpornográfiával hozhatók kapcsolatba.

2002 decemberében létrehozta egy másik honlapot is, amellyel pedig a különböző chat-szobák veszélyeire próbálják felhívni a gyermekek és a szülők figyelmét (www.clicksafe.be), illetve lehetőséget teremtenek bárki számára, hogy jelentsék, ha ilyen jellegű tevékenységet tapasztalnak (clicksafe@childfocus.org)

Önkéntesek hálózata

2002-ben közel 1300 önkéntes támogatta a Child Focus munkáját ország-szerte, ennek ellenére minden évben újabb és újabb önkéntes toborzó kampányokat hirdetnek meg, mert nagyon nagy szükség van a munkájukra, a lelkesedésükre és az elhivatottságukra.

■ Nemzetközi kapcsolatok osztálya

Mivel az eltűnési esetek és a kiskorúak szexuális kizsákmányolása nem ismer „határokat”, a Child Focus mindent megtesz azért, hogy a szülők számára megbízható segítséget tudjanak biztosítani Belgium határain túl is, ha az adott eset ezt megkívánja. Hatalmas, a világ bármely részén található és a gyerekek eltűnése (elrablása), valamint szexuális kizsákmányolása ellen küzdő szervezetek adatbázisával rendelkezik és azt bármely segítséget kérő szülő, illetve a szülőt képviselő szervezet rendelkezésére

	1999	2000	2001	2002	
szökés	757	1215	1010	1177	
Elrablás/ megszöktetés	idegen által	15	20	25	35
	szülő által	336	562	596	609
	felnőtt kísérő nélkül	48	80	416	608
	kiskorú				
	szexuális kizsákmányolás	18	14	15	16
	családon belüli erőszak	151	174	180	184
összesen	1325	2065	2242	2629	

bocsátja. Az Európai Szövetség az Eltűnt és Szexuálisan Bántalmazott Gyermekéért elnevezésű humanitárius központ a Child Focus vezetőjének kezdeményezésére jött létre 2001-ben.

■ **Kommunikációs és Logisztikai Osztály**

A Child Focus nagy hangsúlyt fektet a kommunikációra, a médiával és az emberekkel való kapcsolattartásra. A szervezet sikerének egyik oka: nagyon odafigyel arra, hogy az emberek és a döntéshozók minél többet tudjanak meg a tevékenységeiről. Ennek érdekében kampányokat szerveznek országszerte az eltűnt és szexuálisan bántalmazott

gyermekek érdekében, a gyermekpornográfia és gyermekkereskedelem ellen.

Kibicher Orsolya

A testi fenyítés

■ MÓRICZ ZSIGMOND A VILÁG VÉGÉN MÁR SZÉP ÉS JÓ CÍMŰ NOVELLÁJA ALAPJÁN

„A tanya a világ közepén van, a tanya közepén a ház, a ház közepén áll a kedves anyám, körülötte tíz darab gyerek csipog.

De a négyéves kis Rozi csak állami gyerek, az nincs benne a házban, a tanyában, az egész világban, az bizony kívül van mindenben. A gyerekek közé csak ő maga férkőzik be, de azok tudják, hogy nem tartozik beléjük.

Persze a kis Rozi nem tudja, mi az, hogy ő állami gyerek, neki is az a mamája, aki a többinek, úgy hívja, hogy kedves anyám, a többi gyerek is úgy hívja a vastag, nagydarab fekete asszonyt. (...) De csak az az egy érdekes, hogy Rozi olyan kimondhatatlan jól érzi magát a testvérei között, sokkal jobban, mint azok egymással. Ennek a kicsiségnek már van múltja. Nem első hely ez, ahol családot tanult ismerni. Rövid kis életében már a harmadik helyen szopja a szülei szeretetet. Éppen azért csak neki fáj, hogy vele senki se foglalkozik. Se a kedves anyám, se a gyerekek (...) Ó csak áll oldalt, lebiggyesztett szájjal, és várja, hogy hát ővele mi lesz? (...) Lódulj ki! – kiált rá Rozira. Büntetni kell a gyereket. A gyereket folyton büntetni kell, mert másképp elszilajodik. (...) ez olyan elvetemedett, ez az állami gyerek, hogy ennek nem lehet parancsolni. Nem takarodsz ki rögtön? – s meglódtja, és a kis lányka úgy kipenderül a megnyitott ajtón a hűvös konyhába, azt se tudja, hogy áll meg. (...) (A kis Rozi) nem teketóriázik, (...) megy a kamarába. (...) Ott van a kenyér az orra előtt, nagy félkenyér. Odamegy és két kis fekete kezével nekiáll és belemarkol és

letöri a ducát. Sikerül. A markában marad a kenyér. (...) Kedves anyámnak valahogy eszébe jutott a kis Rozi. Muszáj volt kimenni, s azonnal látta, hogy a kamara ajtaja nyitva van, mert a kicsinek odáig még nem ért a kis esze, hogy a nyomokat eltüntesse. Persze, kedves anyám azt is látta, hogy a kenyér megvan szentségtelenítve, s ebből már azt is tudta, merre kell keresni a kis Rozit, s csakugyan, egy perc, és a szalmakazalnál járt, s fogta a nyakát a kislánynak és felemelte, mint egy békát s megrázta, és nagyokat ütött rá, ahol érte, az állami gyerekekre. (...) Rozi (...) már ehhez hozzá volt szoktatva. Nem is lehetne az, hogy ötlet ne verjék, ötlet csak verik. Az már nem is fáj olyan nagyon, hogy visítson, fáj, de már hozzá van szokva, el van rá készülve...”

Móricz Zsigmond a kisgyermek szemével, a kis Rozi gondolatain keresztül érzékelteti a valódi szülők nélküli gyermekek felkavart életét. A nevelt gyermeki sors mélyén kutat.

Pár oldalon, pár mondattal, pár szóval képes megjeleníteni a társadalmi élet nagy kérdéseit s mögötte az emberi psziché titkait. A konkrét élethelyzetek mögött általános emberi sorsokat ábrázol. Éppen ezért mind látásmódjában, mind érzéseiben, mind témájában többletet jelent a korábbi hagyományokhoz képest. Olyan szociális érzéssel rendelkezik, mint őelőtte senki más. Mindig a valóságot s a benne élő alakok hiteles rajzát viszi az olvasó elé. Témái közvetlen élményekből fakadnak. A paraszti sorban

töltött gyermekkori élmények határozzák meg gondolatait, érzéseit. Szakít a századvég idillikus faluképével, s a vidéki élet válságokkal terhes hétköznapi valósággá válik.

Meghökkentő erejű megfigyelései szikraszerű felvillanásokban közvetítik az élet nehézségeit. Csak zsonglőrszerűen veti fel a problémát, és néhány bravúros, de egyszerű mozdulattal megsejteti az érzékeltetni kívánt drámai valóságot.

A néhány oldalas novellából olyan hatalmas erővel tör ki a gyermekbántalmazás minden dimenziója, hogy a mögötte lévő üzenet ma sem veszít jelentőségéből.

Móricz nem ajánl semmit, csak megmutat. Megmutatja a valóságot úgy, ahogy rajta kívül nem sokan tudják. A következtetések levonását viszont az olvasóra bízta. Az okfejtés dialektikája helyett a tények irtózatossá erejű dialektikáját találjuk.

Ez nemcsak stílus kérdése, hanem szemlélet is egyben. Az irodalmat ugyanis nem mesemondásnak tekinti, hanem „a nemzet lelkiismeretének. Innen írásainak belső felindultsága és lírai heve”.

Móricz mindig a „cselekménybe ágyazta a pszichológiát. Nem boncol, nem fejteget, reflexióval legfeljebb tömörítve adja meg az alakok gondolatmenetét, amennyire az elkerülhetetlen.”

A mesterien megszerkesztett elbeszélés tolsztoji egyszerűséggel a kis Rozi sorsán és az őt ért sérelmeken keresztül ábrázolja a sokgyermekes,

egyszerű körülmények között élő család zárt világát. Minden sora meggyőzően mutatja, hogy az író szakított a falusi életnek a századforduló prózájában divatos, hamis idilli szemléletével. Az idill és könyörtelen szembenézés lépett. A kisgyermeki lélek síkján lévő drámai küzdelem zajlása húsunkba vág. Van itt testi sértésnek minősülő fizikai bántalmazás, megfélemlítés, megszegényítés, megalázás, lelki terror, verbális bántalmazás, a szükséges javaktól való megfosztás és kirekesztés:

„(A kis Rozi) csak néz, kicsit duzzasztva, hogy a kedves anyám velem egy cseppet se törődik. Senki se törődik velem. (...) Duzzog a kis Rozi, de nem mer beleszólni, mert így van ez az evésnél is, ez a világ rendje, megszokta ő azt már nagyon, hogy ő kenyérből is csak akkor kap, a végén, ha már mindenki kapott, és ha marad. Ha nem marad, akkor nem is

kap. És nem sír és nem kiabál és nem követel. (...) Nem fogsz megfürödni! – mondta. – Tolvaj disznó! Most aztán büdös leszél húsvétra, és dögölj meg. (...)Hogy néz ki ez a gyerek? Hol vannak a ruhái? Hol vannak a ruháid? Rozi az ártatlanság zsenialitásával azt mondta: - Kedves anyám mindig Cicára meg a Macára adja.”

Dénes Veronika bírónő szerint „hiába izolált az abúzust elszenvető gyermek, hiába magas fokú a látencia, a családban elkövetett bántalmazások ügye sokakat érint. Így, vagy úgy. Tízezreket, akik már elszenvedtek, megéltek ilyet, s azokat, akik az elszenvedőkkel kapcsolatba kerülnek: a szomszéd, aki nagyot sóhajt éjjel, - mielőtt végre elalhat, mert a falon túl elült a csatazaj. Náluk békésen szuszogva alhatnak a gyerekek, fűtött, barátságos lakásban, nem kell menedéket keresni valahol az utcán, nem kell idegenek jóindulatáért kuncsorogni.

Aggódik a távolélő nagyszülő, töpreng a lelkiismeretes tanítónő, hogyan legyen tovább az unokával, a riadt, kialvatlan tanítvánnyal? Kevesen vannak, akiknek baráti körében, ismerősei között ne akadna legalább egyvalaki, akinek a szomszédjában, rokonságában ne történt volna már valami hasonló.”

A novella elején utal az író az alkohol szerepére:

„Tülkös bácsi oly éktelen dühös, hogy a felesége minden évben becsapta, folyton csak lányt dobott a személibe, hogy italnak adta magát...”

A hazai felmérések adatai alapján, a családon belüli erőszak mögött lévő okok egyike az alkohol- és a drogfogyasztás. Az alkoholizmus a családon belüli erőszak egyik kiemelkedő rizikófaktora. „Az alkohol elnyomja a kortikális kontrollt, lehetővé teszi a kontrollálatlan impulzusok, a gátolatlan agresszió megjelenését. A kiterjedt alkoholfogyasztás az egyéb

perdiszponáló tényezők hiányában is valószínűsíti az agresszivitást, férfiak és nők esetében egyaránt növeli a családi erőszak megjelenésének valószínűségét."

Természetesen az alkohol (drog) mellett más okok is szerepelnek az agresszió háttérében. Kriminogén tényező lehet a gyerekkor mint háttér, amennyiben az eredeti családban elfogadott volt a bántalmazás. Aki olyan családban nőtt fel, ahol az apa (anya) verte a gyerekeket, később a gyermek szülőként ugyanezt a magatartást követheti. A bennünk lévő magatartásformák is valószínűsíthetik az erőszakos fellépést. A gondolkodás bizonyos típusos sajátosságai, a kognitív sémák, beállítódások, attitűdök is ott állnak a háttérben.

Visszatérve a gyermekbántalmazással kapcsolatos problémakörre, a kiskorúak sérelmére elkövetett bűncselekményeket a hazai büntetőjogi szabályozás a Btk. két fejezetében, szétszórtan tartalmazza:

Az élet, testi épség és egészség sérelmére elkövetett bűncselekmények között szerepel a 14. életévét be nem töltött személy ellen elkövetett emberölés büntette. Az elkövető ebben az esetben minimum tíz évet kaphat, de a bíróság életfogytig tartó szabadságvesztésre is ítélheti. A testi sértések körében a minősítést nem a sértett korától, hanem az állapotától teszi függővé. A törvény a védekezésre képtelen személlyel szemben elkövetett testi sértést büntettként definiálja, és a nyolc napon belül gyógyuló sérülés, az ún. könnyű testi sértés esetében 3 évi, a nyolc napon túliak, a súlyos testi sértés esetében pedig 1 évtől 5 évig terjedő szabadságvesztés kiszabásával bünteti.

A szabadság és az emberi méltóság ellen elkövetett bűncselekmények esetén, a büntetési tétel függ attól, hogy a sértett kiskorú volt-e: a./ a 18. életévét be nem töltött személy sérelmére elkövetett személyi szabadság megsértésének bün-

tette esetében a kiszabható szabadságvesztés 5-10 évig terjedhet; b./ 5 évig terjedő szabadságvesztéssel büntethető az elkövető, ha emberkereskedelem esetén a sértett még nem töltötte be a 18. életévét, és 2-8 évig terjed a kiszabható szabadságvesztés büntetés, ha a sértett az elkövető nevelése, gondozása, felügyelete alatt áll.

A házasság, a család, az ifjúság elleni bűncselekményeknél szabályozza a Btk. a családi állás megváltoztatásának büntetést, a kiskorú elhelyezése megváltoztatásának vétségét, a kiskorú veszélyeztetésének büntetést, a tiltott pornográf felvétellel visszaélés büntetést, a tartás elmulasztásának vétségét, illetve büntetést.

A nemi erkölcs elleni bűncselekményeknél szintén szerepet játszik a sértett életkora. Itt egyes bűncselekmények minősítését döntően a sértettek életkora mellett az a tény is meghatározza, hogy az elkövető a szexuális cselek-

mény érdekében alkalmazott-e erőszakot, fenyegetést. „A 12 éven aluli sértett sérelmére megvalósított közösülés és fajtalanság akkor is erőszakosan elkövetettek minősül, ha az elkövető ténylegesen semmilyen fizikai ráhatást, erőszakot, egyéb, az élet és testi épség ellen irányuló közvetlen fenyegetést nem alkalmazott. A gyermek életkorából adódó biológiai és pszichológia adottságainál fogva védekezésre, illetve akaratnyilvánításra képtelen, így közösülésre, fajtalanságra való felhasználása az erőszakos közösülés, illetve a szemérem elleni erőszak büntettét valósítja meg. Amennyiben családon belül történik a bűncselekmény elkövetése, nyilvánvaló, hogy a 12 éven aluli gyermek egyben az elkövető nevelése és gondozása alatt áll”, akkor a vádlott magatartása az erőszakos közösülés, illetve a szemérem elleni erőszak súlyosabban minősülő büntettét valósítja meg, és 5-15 évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. Ha a megrontás sértettje 12 évesnél idősebb, de 14 évesnél fiatalabb, az elkövetőnek nem kell erőszakot vagy fenyegetést alkalmaznia ahhoz, hogy a bűncselekmény megvalósuljon. A törvény a felbujtót is büntetni rendeli. E bűncselekmény az előzőnél lényegesen enyhébben büntetendő: a családon belül elkövetett megrontás 2-8, illetve a felbujtás 1-5 évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. A 14. életévét már betöltő gyermekkel közösülő vagy fajtalankodó szülő-gondozó, ha erőszakot vagy minősített fenyegetést alkalmaz, akkor a büntetés 5-10 évig terjedő szabadságvesztés. Amennyiben az elkövető sem erőszakot, sem minősített fenyegetést nem alkalmaz, a vérfertőzés büntettét valósítja meg akkor, ha a sértett az elkövető vér szerinti leszármazója, a büntetése pedig 1-5 évig terjedő szabadságvesztés. A nevelt vagy örökbefogadott gyermek sérelmére elkövetett szexuális abúzus esetén az elkövető a kiskorú veszélyeztetésének büntettét valósítja meg, és 1-5 évig terjedő szabadságvesztéssel büntethető.

Látható tehát, hogy számos olyan bűncselekmény létezik, amelynél tényállási elem a sértett életkora. Ebből a széles skálából kiemelném a kiskorú családon belül történő fizikai bántal-

mazását, különös tekintettel a testi fenytésre. A kérdés: szabad-e a szülőknek a gyereket verni?

1989-ben az ENSZ - a gyermekek jogairól szóló - egyezménye értelmében a részes államok megtesznek minden arra alkalmas, törvényhozási, közigazgatási, szociális és nevelési intézkedést, hogy megvédjék a gyermeket az erőszak, a támadás, a fizikai és lelki durvaság, az elhagyás vagy az elhanyagolás, a rossz bánásmód vagy a kizsákmányolás - ideértve a nemi erőszakot is - bármilyen formájától. Ezek a védelmi intézkedések szükség szerint olyan hatékony eljárásokat foglalnak magukban, amelyek a gyermek és gondviselői számára szükséges szociális programok létrehozását teszik lehetővé, továbbá a fentebb leírt rossz bánásmód eseteiben hozzájárulnak a cselekmény felismeréséhez, bejelentéséhez, a jelentés illetékes helyre juttatásához, vizsgálatához, kezeléséhez és az esetek figyelemmel kíséréséhez, szükség szerint magukban foglalják a bírói beavatkozással kapcsolatos eljárást is.

Magyarországon, a gyerekekkel szemben elkövetett fizikai bántalmazással kapcsolatban, Tóth Olga, valamint Herczog Mária, illetve munkatársai végeztek vizsgálatokat. „Szabad-e a szülőknek verni a gyereket?” - tették fel a kérdést a szociológusok. A két kutatásban a válaszok eltértek egymástól.

A Tóth-féle kutatásban a megkérdezettek 13,3% verte, illetve pofozta meg a gyermekét. 14,2% verte meg úgy a gyereket, hogy azt később ő maga is megbánta; 17% vélte úgy, hogy a szülők nincsen joga megpofozni a gyereket; 12% nem válaszolt a kérdésre; 70% elfogadta a szülő testi fenytési jogát és vélték úgy, hogy a gyerekek engedelmességre szoktatásának a verés jó eszköze.

Herczog szerint „a bántalmazás megítélése nagyon eltérő. Többnyire a súlyos, életellenes vagy nagy média figyelmet kiváltó ügyek válnak ismertté, és ezek erőteljesen befolyásolják - megosztják - a közvéleményt. (...) A bántalmazások különféle formáinak megközelítése és elutasítottága nagy különbségeket mutat. Míg a szexuális visszaéléseket a közvélemény egyértelműen elutasítja, és szigorúan büntetné - igaz a

definíciók itt sem tisztázottak - a testi fenytéssel kapcsolatosan sokkal árnyaltabb a kép. Az érzelmi abúzus pedig többnyire nem is ismert kategória, kevéssé megfogható, nehezebben alkotnak véleményt róla az emberek. Az elhanyagolásnak is csak a köznapi értelmezése használatos, ezt viszont a laikus többség nagyon elítéli anélkül, hogy a körülményeket és lehetőségeket mérlegelnék.”

Dénes Veronika - büntető bíróként - nap mint nap találkozik ezzel a kérdéssel. „A laikus a durva, kegyetlen, bántalmazással, hosszú időn át tartó, súlyos abúzussal azonosítja a kiskorú veszélyeztetését. Ezek a médiában gyakran torzítva, felnagyítva megjelenő, a háttér kellő ismertetése nélkül nagydobra vert, és valóban sokszor döbbenetes esetek sokkolják az olvasót, nézőt. Pedig a bántalmazás lehet egyszeri is, ha az kirívóan durva, vagy veszélyes (pl. egyetlen, súlyos sérülést okozó verés, büntetésből, ablakból való kilógatás, csecsemő órákra magára hagyása étlen-szomjan).” Álláspontja szerint „egy gyermek bántalmazása mindig jogellenes magatartás. Ugyanis a felnőtt sérüléssel nem járó megütése, meglegyintése is bűncselekmény - tetteles becsületsértés - ahogy természetes, hogy az enyhe arcpírt, vagy 8 napon belüli sérülést okozó megpofozása, megütése könnyű testi sértést valósít meg, akkor miért lehetne mindezt „nevelési hibaként” elnézi a szülőknek a neki teljesen kiszolgáltatott és gyenge gyermekével szemben. Nem meggyőző a Legfelsőbb Bíróságnak BH 1992/632- sz. alatt közölt határozata miszerint: 'ha az elkövető a nevelése alatt álló kiskorút néhány esetben túlzott mértékben fenytíti meg testileg, de ez egyrészt a nevelési kötelezettség súlyos megszegésének nem értékelhető, másrészt pedig az bizonyíthatóan nem volt kihatással a kiskorú test, értelmi vagy erkölcsi fejlődésére'. Ebben a konkrét ügyben a nevelőapa két év leforgása alatt háromszor bántalmazta fűzfavesszővel a 8 és fél éves sértett kislányt, akinek hátán és fenekén, 8 napon túl gyógyuló sérülések nem keletkeztek. A Legfelsőbb Bíróságnak e határozata lényegében a házi fenytőjogot szentesíti, kimondva,

hogy a kiskorú alkalomszerű, testi sértést nem okozó bántalmazása nem tekinthető súlyos kötelességszegésnek. Vitatom a döntésnek azon fordulatát is, hogy a veszővel fenytés ne okozna súlyos lelki sérülést a bántalmazott gyermekben."

Úgy tünik, hogy a testi fenytés ellenzói a jogszabály fogalmazóinál már nyílt

kapukat döngetnek, hiszen a Gyermekvédelmi Törvényben deklarálás szintjén tiltani fogják a jövőben ezt a magatartást. Feltéve, ha a Parlament ezt megszavazza.

Svédországban sok-sok évvel ezelőtt törvényben mondták ki a testi fenytés tilalmát. Azóta felnött már az a nemzedék, akit verés nélkül neveltek.

Sokáig Svédországban sem tiltották, sőt kifejezetten deklarálták a pofonhoz és az elfenekeléshez való szülői jogot. A változás szele 1966-ban érte el az északi államot, amikor eltörölték a testi fenytés jogát, bár még nem tiltották azt. A jogszabály e fogyatékoságát 1979-ben pótolták.

A svéd törvény megszavazása után 7 évvel az angol iskolákban is megszüntették a testi fenytés jogosságát. A tilalom csak az állami iskolákra vonatkozott, a magániskolába járóknak még további 12 évet kellett várniuk arra, hogy verés nélkül sajátíthassák el a tananyagot. A szigetország konzervatív gondolkodóival szemben győztek az erkölcsi és a gyakorlati érvek: a testi fenytés egyrészt lealacsonyítja mind a bántalmazót, mind a bántalmazottat, másrészt empirikus kutatások igazolják, hogy téves az elképzelés, miszerint a veréssel nagyobb fegyelmet lehet elérni.

Izraelben, pl. nemcsak a testi fenytést tiltják és büntetik, hanem azt is, aki tudva arról, hogy a környezetében ilyen történik, nem tesz feljelentést.

Remélem, hogy Magyarországon a jövőben nemcsak az újrafogalmazott Gyermekvédelmi törvény fogja tiltani a testi fenytést, hanem talán meg fog változni az ezzel kapcsolatos szemlélet is. Empirikus felmérések igazolják, hogy a szülőnek a pofon adásához való joga ma még mítoszként él a hazai gondolkodásban. Sokan a Bibliából vezetik le ennek szükségességét, és éppen a szeretet jegyében alkalmazzák a pálca használatát. Arra hivatkoznak, hogy „aki semmibe veszi az intést, önmagának árt, aki pedig hallgat a dorgálásra, értelmessé válik”. (Pb 15:32) A „jó szülő” fegyelmezi a gyermekét, hogy igaz ember váljék belőle: „Fegyelmezd fiadat, akkor nyugodt lehetsz felőle, sőt örömet találsz benne.” (Pb 29:17) A pálca is levezethető szerintük a Bibliából: „Aki kiméli a botját, gyűlöli a fiát, de aki szereti, idejében megfenyíti.” (Példabeszédek 13:24) „A gyermek szívéhez hozzátartozik az ostobaság, de a fenytő bot kiűzi belőle.” (Példabeszédek 22:15) „Zúzóadások és sebek tisztítanak meg a gonoszástól, és a test belsejében is érzett csapások.” (Példabeszédek 20:30) „Ne sajnáld megfenyíteni a gyermeket, nem hal bele,

ha megvered bottal, te csak bottal vered meg, de a lelkét a holtak hazájától mented meg." (Példabeszédek 23:13,14) „A bot és a fenyítés bölcsésé tesz, a kényeztetett gyermek, pedig szégyent hoz anyjára." (Példabeszédek 29:15) „Fenyítsd meg fiadat, míg van remény, de ne vigyen odáig indulatod, hogy halálát okozd." (Példabeszédek 19:18)

A Bibliából idézett igék tehát ellentmondanak a XXI. század jogalkotói elképzeléseinek. Melyik primátusa érvényesüljön? Vajon - mint a történelem folyamán máskor is - a természetjog és a pozitív jog vitájáról van itt szó?

Ha a jogbölcséleti gondolkodás történetét sematikusan ábrázoljuk, akkor ez látszólag a két - természetjogi és pozitívista - szemléletmód vitájaként, gyakran retorikai párbajra emlékeztetve jelenik meg. A különböző nézetek mögött felsorakozó s azt mágukénak vallók leggyakrabban úgy érvelnek, hogy az általuk helyesnek vélt eszme értékeit felsorakoztatják, miközben a másik szemléletmód hátrányait hangoztatják. Ezzel leginkább csak önmagukat győzik meg. A természetjog hívei például állítják, hogy „a kötelező jogi dokumentumokban és gyakorlatban megjelenő joganyag nem meríti ki a jog egészét. Van valami ezen kívül, illetve ezen felül, ami a jogot elkötelezi egy magasabb rendű erkölcsiség vagy egy teológiai tételezett világrend mellett. Ezzel szemben áll egy olyan megközelítés, amely tudománytalan vagy értelmetlennek tekint minden olyan törekvést, amely a leírható,

tényekben vagy tételezett szabályokban megragadható joganyagon kívül mást is keres a jogban." A jogpozitívizmus képviselői elvetnek minden olyan erkölcsi mércét, amely alapján a jog helyesnek vagy helytelennek minősíthető. A tényleges jog írott szabályokban vagy egyedi döntésekben rejlik. „A jogi pozitívizmus elve nem veszi figyelembe az emberfeletti autoritásból származó normákat, e körülménynek köszönhetően a jogtudomány területéről kizárja az isteni jog minden fajtáját, tehát minden olyan jogot, amelyet feltételezés szerint Isten vagy valamilyen isteni entitás hozott létre." A pozitivisták szemében az értékek a tudományos megismerés lehetőségein kívül helyezkednek el, mivel az értékítéleteket mindig a racionálisan nem megközelíthető érzelmek határozzák meg.

A két nézet közötti választást megnehezíti, hogy önmagában mindkét szemléletmód, ha nem is minden kérdésében, de helyesnek bizonyul(hat). A gyakorlat nem mindig képes és hajlandó megfelelni azoknak a feltevéseknek, amelyeket a teoretikusok az egyik vagy a másik elv szükségképpen velejárójaként megfogalmaznak. A határok ma már régen elmosódtak. A jogi normák egy része nem is erkölcsi eredetű, és a jog kikényszerítésében sem kapnak szerepet általában az erkölcsi szabályok. Ráadásul azok az eszmék, amelyek a természetjog alapjául szolgálnak, nem ontológiai eredetűek, hanem a történelem meghatározott szakaszában jöttek létre, és kortól,

néptől, nyelvtől, fordítástól függően változnak.

A különböző értékek elfogadásakor ma már mindenképpen figyelembe kell vennünk, hogy a harmadik évezred elején a fenyítés elavult dolog, és a fizikai hatalomgyakorlás eszköze nem tartható fenn tovább.

Ha a testi fenyítés tilalmát elfogadja a Parlament, remélem, hogy a Bibliát a fentiek alapján interpretálók pálcával a kezükben nem fogják azt mondani: „Parancsaidban nem hiszem, hogy oly erő / Lehet, mely engem istenek nem változó / Íratlan törvényét áthágni kényszerít. / Mert nem ma vagy tegnap lépett életbe az. / De nincs ember, ki tudná, hogy mióta áll."

Összegezés helyett: a hazai Btk.-ban - véleményem szerint - eddig is büncselekményként jelent meg a hétköznapi szóhasználat szerinti testi fenyítés; a sérelem milyenségétől és nagyságától függően vagy testi sértést valósított meg az elkövető szülő, illetve pedagógus, vagy tetteges becsületsértést. Sajnos, a Legfelsőbb Bíróság idézett határozata, ennek ellenére, legalizálja a házi fenyítőjogot. A bíróságok pedig a jogalkalmazásukban ez utóbbinak megfelelően járnak el. Úgy tűnik, hogy a jogalkotó eredeti szándéka nem elég erős ahhoz, hogy a testi fenyítés a hétköznapiok valóságában tiltott legyen.

Kiss Anna

KÖZLEMÉNY

A Család Gyermek Ifjúság Egyesület 2003. évi záróközgyűlése által elfogadott és a hivatalos könyvvizsgálás eredményeként hitelesítő záradékkal ellátott Közhasznú jelentés alapján a mérlegfőösszeg 28 093 eFt., a tárgyévi eredmény alaptevékenységből - 9 997 eFt.

A Család Gyermek Ifjúság Kht. 2003. évi elfogadott beszámolója alapján az összes közhasznú tevékenység bevétele 2 862 eFt., tárgyévi közhasznú eredménye -1 154 eFt.

Válasz és vélemény

a „Reform”c. lap 2004. május 14-i számában megjelent „Levelek az áldozatokhoz”c. cikkéhez

Hiába, a végletek országa vagyunk. Mást se látunk a plakátokon, a médiában, hogy ha bevesszük ezt vagy azt a gyógyszer, akkor szinte minden bajunk egy csapásra rendbe jön. Ha emezt vagy amazt a szépítőszert használjuk, holnapra tíz, húsz évvel leszünk fiatalabbak. Sajnos ennél komolyabb dolgokban is csak végletekben tudunk gondolkodni, egy - egy szakma a megjelenő új módszerek teljes elvetését, vagy azonnali, minden mást kiszorító egyeduralmát tudja elfogadni.

Így van ez házunk táján, a gyermekvédelemben is, ahol csak a bentlakásos intézet, majd a gyermekváros, a nevelőszülő vagy éppen a lakásotthon pótolhatja a családot. Lehetőség szerint csak egy megoldás van, ami mindenre megoldás.

A gyermekvédelmi törvény deklarálta és szellemében is azt várja, hogy a gyermek állapotához, szükségleteihez igazodó, fejlődését segítő megoldásokat kell kialakítani. Az eltelt idő természetesen kevés volt egy sokszínű, az igények jelentős elvárásait kielégítő rendszer kialakítására. Sok oka van annak, hogy nem így működik a rendszer.

A fiatalkorú bűnelkövetők intézményei, a velük kapcsolatos ellátási formák is hosszú utat tettek meg, amíg kialakult a ma még korántsem megfelelő ellátás. A javítóintézetek maguk is nagyon sokféle ideológia, szakmai és még inkább büntetőjogi megfontolás alapján működtek, működnek több mint száz éves fennállásuk óta. A nagylétszámú csoportokat katonásan fegyelmező intézmények mindegyikében ma nevelés központú szemlélet uralkodik, többkevesebb sikerrel. Szakmai berkekben már a TBZ kutatások óta tudott, hogy a deviáns fiatalok összezárása önmagában még visszatartó erővel sem igazán bír. Ezért is kapott mind nagyobb teret az egyéni fejlesztési, nevelési programokon alapuló rezsím. Ugyanakkor a sokproblémás fiatalokat nevelő intézmények, bármennyire javulnak az intézetek anyagi,

tárgyi feltételei, nem képesek mindazokat a funkciókat ellátni, amit a hatékony szocializációhoz szükségesnek tartunk.

Mi sem tartjuk szerencsésnek a teljes izolálást; azt a terhet, amit az informális belső hatalmi erő jelent a beérkező felé. Nem tudunk megküzdeni azzal a problémával, amit annak a gyakori megélése jelent, hogy a megindult fejlődési folyamat szemünk láttára pocsékolódik el a kikerülés pillanatában. Ilyenkor csak remélni tudjuk, hogy valamikor hasznát veszi a fiatal mindannak, amit az intézet nyújtott. Tudjuk, hogy a büntetőjog igazán nem érzékeny annak a kezelésében, hogy mit kezdjen a tettes a számára gyakran arctalan áldozatával, hogy eszközeink jószerivel a falakon belül hatékonyak. Tudjuk, hogy az elkövető a bűncselekménnyel nemcsak anyagi kárt, rombolást okozott, de sokféle emberi, érzelmi „rongálást” is, ezért igyekszünk tenni valamit azért, hogy a büntetőeljárás alatt technikai kérdéssé alakuló cselekmény megőrizze az emberi arculatát; és tudjuk, hogy az elkövető a szabaddalra kerülése esetén esetleg kénytelen lesz a sértett szemébe nézni, és hogy a szűkebb és tágabb környezet megítélése nem esik egybe.

Minden tisztelettem Negrea Vidia pszichológusé, aki kitartó munkával és hittel hozta be a jóvátételt mint új módszert. Ennek magam is híve lettem egy elvégzett rövid tanfolyam után.

Negrea Vidia, nemcsak itthon tanult a módszer mestereitől, hanem Amerikában is tanulmányozta a megvalósítás lehetőségeit, majd itthon évek kitartó munkájával hozta létre iskoláját, amelyben maga és munkatársai sikerrel alkalmazták az új, nem büntetőközpontú szemléletet. Természetesen a cikk számos megállapításával egyet lehet, kell érteni, ugyanakkor sok olyan megállapítás is szerepel a cikkben, ami talán egy szakmai vita keretei között helyénvalóbb lehetne. A módszer, a jóvátétel módszere - magam is hiszem, hogy na-

gyon sok esetben - nagyobb biztosítékot jelent a visszaesés kikerülésére, mint a hagyományos büntetőeljárás esetében. Az áldozat érzelmeinek figyelembevétele, annak a megtanulása, hogy jóvá lehet tenni az elkövetett cselekményt, hogy meg lehet beszélni, mi miért történt, sokkal fontosabb, mint annak a tudomásul vétele, hogy a bíróság kimond egy ítéletet, és a kiszabott idő eltöltésével minden „rendeződik”. Szintén fontos momentum, hogy eközben a fiatal nincs kiszakítva megszokott környezetéből, ott kell megvívnia harcát magával, eljutnia tettének felvállalásáig.

Ugyanakkor nem lehet nem tudomásul venni, hogy jelenleg egy iskola van, amelyik ezen az elven működik. Sajnos a két kezem is bőven elég (még sok is) számba venni azokat az iskolákat, műhelyeket, ahol jó szívvvel, szakmai felkészültséggel fogadják a deviáns, beilleszkedni nem tudó, nem akaró fiatalokat. És azt sem lehet megint egyszer kimondani, hogy csak egy lehetőség van, és a módszer csak ezen, a külső iskolai körülmények között létező jóvátétel. Még sokáig lesznek olyan fiatalok, akik nem rendelkeznek a megfelelő háttérrel: nincs olyan családjuk, környezetük, ahonnan bejárhatnának a testükre szabott iskolába. Kár lenne egy mozdulattal lesöpörni a meglévő intézményeket, sajnos a cikk éppen ezt tette. Sokkal jobb lenne bevenni a módszert az intézmények életébe. Így egy kicsit nehezebb lesz elfogadtatni kollégáinkkal. Magam az Aszódinál jóval kisebb intézmény (a Rákospalotai Javítóintézet) lakóinak körülményeit, életét ismerve, azt gondolom, hogy az itt élők egy részénél éppen az a probléma, hogy nincs hova, nincs kihez hazaengedni, nincs honnan bejárni az iskolába. És persze vannak olyan bűncselekmények, amelyek elkövetőit a társadalom nem szívesen látná azonnal kint. Magam teljesen egyetértek Negrea Vidia számos megállapításával, de nem úgy, hogy akkor most mondjuk ki, csak ezzel a módszerrel, csak ugyanilyen körül-

mények közt képzelhető el sikeres szocializáció, sikeres vissza-, beillesztés a társadalomba. Lesznek, és tudtommal vannak olyan fiatalok, akiknél az új módszer nem hozta a várt eredményt, de ez nem ok arra, hogy azt gondoljam, a módszer a hibás.

Ma a bíróságok gyakran azt is mérlegelik döntésük meghozatalakor, hogy mik a kinti életben a fiatalok esélyei,

mennyire lehet találni legalább egy olyan biztos pontot, ahol megkapaszkodhat a fiatal, ahonnan indítani lehet. Mi a magunk nagyon sok korrekcióra szoruló intézményeiben azzal próbálkozunk, hogy a falakon belül perspektívát mutatunk, esélyt és támaszt adunk, kapcsolatot, kapaszkodót keresünk a külvilággal. Biztatjuk őket, és ha kell, akkor még egy ideig fogjuk a távozók kezét.

Híveként a jóvátételi módszernek, hiszem, hogy a mi intézményeinknek is lesznek még egy darabig lakói, ezért nem lesöpörni kellene őket, hanem folyamatosan újítani és számmentartani, mint egyet, a lehetséges módok között.

Aczél Anna

RENDAHAGYÓ TOVÁBBKÉPZÉS!!!

Az Országos Gyermekegészségügyi Intézet a Házi Gyermekorvosok Egyesületével és a Magyar Védőnők Egyesületével közösen rendhagyó továbbképzést szervez, házi orvosok, védőnők és gyermekvédelmi szakemberek számára, a 2004. évben megjelent módszertani levél alapján.

TÉMA: A GYERMEKBÁNTALMAZÁS MEGELŐZÉSE

Forma: Videokonferencia

Időpont: 2004. december 11. 10-17 óráig

A budapesti központi helyszínen élő videokonferenciás technika segítségével áll kapcsolatban vidéki-Debrecen, Miskolc, Pécs, Szeged, Szombathely-helyszínekkel.

A pontos helyszíneket visszaigazoláskor közöljük.

AZ EGÉSZ NAPOS TOVÁBBKÉPZÉS ELSŐ FELÉBEN A SZAKMA SZAKÉRTŐI TARTANAK ELŐADÁSOKAT:

- Prof. Kevin Browne pszichológus, WHO-képzési program szakértő
- Dr. Herczog Mária szociológus
- Dr. Pászthy Bea gyermekpszichiáter
- Dr. Csendes László alezredes ORFK Bűnmegelőzési Osztály

Az ebédszünet után az előadókkal valamennyi helyszínen bekapcsolásával közvetlen párbeszédre biztosítunk lehetőséget, melyet a helyi moderátorok segítenek. A téma szomorú aktualitása miatt várjuk minél több kolléga jelentkezését. Reméljük, ez a közös továbbképzés is hozzájárulhat a szakmaközi párbeszéd elmélyítéséhez. Jelentkezési lapok megtalálhatók a Hírvivő újságban, a Házi orvos Továbbképző Szemlében, valamint letölthető a www.ogyei.hu honlapról.

JELENTKEZÉSI LAP

Gyermekbántalmazás megelőzése videokonferencia (2004. december 11.)

Név	Lakcím:					
Munkahely neve, címe:.						
Elérhetőség: telefon:	fax:	e-mail:				
Beosztása:						
Részvételi helyszín:	Budapest	Debrecen	Pécs	Miskolc	Szombathely	Szeged
A számlát a következő címre és névre kiállítva kérem:						

Megj.: ha a részvételi díjat a munkahely fizeti, a befizetési csekken kérjük szíveskedjék feltüntetni a résztvevők nevét is.

Kérjük a jelentkezési lappal együtt, szíveskedjék faxon: 365-15-40/126 vagy E-mailen: zelei@ogyei.hu
Zelei Józsefné nevére legkésőbb 2004. november 20-ig elküldeni az átutalásról szóló másolatot is.

Számlaszám: OGYEI Videokonferencia 10032000-01491735-00000000!

Részvételi díj:

Orvosok számára: 4500.-Ft (3600 Ft+25% Áfa)

Védőnőknek és a Gyermekvédelem területén dolgozó szakemberek számára: 3000.-Ft (2400 Ft+25%Áfa)

A Videokonferencián való részvételtől a résztvevők tanúsítványt kapnak.

A konferencia akkreditálása a MAVÉ és a HGYE részéről folyamatban van.

Az egészségügyi szakdolgozók akkreditálásához az Országos Nyilvántartónak a következő adatokat kell megküldenünk, ezért kérjük szíveskedjék kitölteni:

Leánykori név

Születési hely, idő

Anyja neve

Szakképesítése

Munkahelye

Működési nyilvántartási szám

Az orvosok esetében az akkreditációhoz a következő adatokat kérjük kitölteni:

Név

Pecsétszám